

151. löggjafarþing 2020–2021.

Þingskjal x — x. mál.

Stjórnarfrumvarp.

Frumvarp til laga

um fæðingar- og foreldraorlof

Frá félags- og barnamálaráðherra.

I. KAFLI

Markmið, gildissvið og orðskýringar.

1. gr.

Gildissvið.

Lög þessi taka til réttinda foreldra á innlendum vinnumarkaði til fæðingar- og foreldraorlofs. Þau eiga við um foreldra sem eru starfsmenn og/eða sjálfstætt starfandi foreldrar.

Lög þessi taka einnig til réttinda foreldra utan vinnumarkaðar eða í minna en 25% starfi og foreldra í fullu námi til fæðingarstyrks.

2. gr.

Markmið.

Markmið laga þessara er að tryggja barni samvistir við báða foreldra.

Þá er lögum þessum ætlað að gera foreldrum kleift að samræma fjölskyldu- og atvinnulíf.

3. gr.

Orðskýringar.

Í lögum þessum er merking eftirfarandi hugtaka sem hér segir:

Fæðingar- og foreldraorlof: Leyfi frá launuðum störfum sem stofnast til við:

- a. fæðingu,
- b. frumættleiðingu barns yngra en átta ára,
- c. töku barns yngra en átta ára í varanlegt fóstur,

Auk þess stofnast til fæðingarorlofs samkvæmt lögum þessum við:

- d. fósturlát eftir 18 vikna meðgöngu eða
- e. andvanafæðingu eftir 22 vikna meðgöngu.

Starfsmaður: Foreldri sem vinnur launað starf í annarra þjónustu samfelld í a.m.k. 25% starfshlutfalli í hverjum mánuði. Hið sama gildir um foreldri samkvæmt 4. mgr. sem starfar við eigin rekstur samfelld í a.m.k. 25% starfshlutfalli í félagi sem það á 25% eða minni eignarhlut í. Þó á hugtakið starfsmaður í X. kafla um foreldraorlof við um alla sem vinna launuð störf í annarra þjónustu.

Sjálfstætt starfandi foreldri: Foreldri sem starfar við eigin rekstur samfelld í a.m.k. 25% starfshlutfalli, án tillits til félagsforms sé eignarhlutur þess í félaginu meira en 25%, og foreldrinu er gert að standa mánaðarlega, eða með öðrum reglulegum hætti samkvæmt

ákvörðun skattfyrivalda, skil á tryggingagjaldi. Hið sama gildir um maka hans og barn yngra en 18 ára inni það af hendi samfelld starf fyrir hann við reksturinn.

Starfsmaður og sjálfstætt starfandi foreldri: Foreldri sem starfar samfelld í a.m.k. 25% starfshlutfalli samanlagt í hverjum mánuði skal teljast starfsmaður samkvæmt 3. mgr. hafi það starfað sem starfsmaður í 50% eða hærra starfshlutfalli en að öðrum kosti teljast sjálfstætt starfandi foreldri samkvæmt 4. mgr.

Samfelld starf: Telst vera a.m.k. 25% starf í hverjum mánuði á innlendum vinnumarkaði yfir tiltekið tímabil og getur því verið um að ræða tímabil sem afmarkast ekki af heilum almanaksmánuðum. Enn fremur teljast til samfellds starfs þau tilvik sem talin eru upp í a-e liðum 2. mgr. 20. gr.

Fullt nám: Telst vera 75–100% samfelld nám, verklegt eða bóklegt, í viðurkenndri menntastofnun innan hins almenna menntakerfis á Íslandi sem stendur yfir í a.m.k. sex mánuði og getur því verið um að ræða tímabil sem afmarkast ekki af heilum almanaksmánuðum. Enn fremur er átt við 75–100% nám á háskólastigi og annað nám sem gerir sambærilegar kröfur til undirbúningsmenntunar og nám á háskólastigi. Einstök námskeið teljast ekki til náms.

Barn nýlega alið: Í lögum þessum telst kona nýlega hafa alið barn þegar barnið er 14 vikna eða yngra.

II. KAFLI Stjórnýsla.

4. gr.

Yfirstjórn.

Ráðherra fer með yfirstjórn fæðingar- og foreldraorlofsmála samkvæmt lögum þessum.

5. gr.

Fæðingarorlofssjóður.

Fæðingarorlofssjóður skal annast greiðslur til foreldra sem réttinda njóta til greiðslu í fæðingarorlofi samkvæmt V. kafla. Fæðingarstyrkur til foreldra samkvæmt VIII. kafla greiðist úr ríkissjóði.

Fæðingarorlofssjóður skal vera í vörslu Vinnumálastofnunar sem sér um reikningshald og daglega afgreiðslu sjóðsins og fæðingarstyrks í umboði ráðherra. Ráðherra er þó heimilt að ákveða annað fyrirkomulag.

Fæðingarorlofssjóður skal fjármagnaður með tryggingagjaldi, sbr. lög um tryggingagjald, auk vaxta af innistæðufé sjóðsins.

Ráðherra skal gæta þess að sjóðurinn hafi nægilegt laust fé til að standa við skuldbindingar sínar. Skal sjóðurinn árlega gera fjárhagsáætlun sem ráðherra leggur fyrir þann ráðherra er fer með fjárreiður ríkisins við undirbúning fjárlaga.

Reikningar Fæðingarorlofssjóðs skulu endurskoðaðir af Ríkisendurskoðun.

Kostnaður af rekstri sjóðsins greiðist af tekjum hans.

Vinnumálastofnun skal vinna skýrslu árlega um stöðu og nýtingu réttinda samkvæmt lögum þessum.

6. gr.

Úrskurðarnefnd velferðarmála.

Úrskurðarnefnd velferðarmála skal kveða upp úrskurði um ágreiningsefni sem kunna að rísa á grundvelli laga þessara.

Um málsmeðferð fyrir úrskurðarnefnd velferðarmála skal fara samkvæmt ákvæðum laga um úrskurðarnefnd velferðarmála um málsmeðferð og almennum málsmeðferðarreglum stjórnarsýslulaga.

Vinnumálastofnun skal láta úrskurðarnefnd velferðarmála í té öll gögn máls, svo og þær upplýsingar og skýringar sem nefndin telur þörf á að afla frá stofnuninni.

Úrskurðir nefndarinnar um endurkröfu ofgreiddra greiðslna samkvæmt lögum þessum eru aðfararhæfir.

Stjórnsýslukæra frestar ekki réttaráhrifum ákvörðunar. Stjórnsýslukæra frestar þó aðför á grundvelli ákvörðunar Vinnumálastofnunar um endurkröfu ofgreiddra greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrks, sbr. 6. mgr. 39. gr. laganna.

III. KAFLI

Fæðingarorlof.

7. gr.

Réttur foreldra á innlendum vinnumarkaði til fæðingarorlofs.

Foreldrar eiga sjálfstæðan rétt til fæðingarorlofs í allt að sex mánuði hvort um sig vegna fæðingar, frumættleiðingar eða töku barns í varanlegt fóstur. Heimilt er að framselja einn mánuði á milli foreldra.

Réttur til fæðingarorlofs stofnast við fæðingu barns. Þó er foreldri heimilt að hefja töku fæðingarorlofs allt að einum mánuði fyrir áætlaðan fæðingardag sem staðfestur skal með læknisvottorði. Réttur til fæðingarorlofs vegna fæðingar fellur niður er barnið nær 18 mánaða aldri.

Móðir skal vera í fæðingarorlofi að minnsta kosti fyrsta hálfa mánuðinn eftir fæðingu barns og skal sá tími teljast hluti af sjálfstæðum rétti móður til fæðingarorlofs.

Við frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur er miðað við þann tíma þegar barnið kemur inn á heimilið, enda staðfesti barnaverndarnefnd eða aðrir til þess bærir aðilar ráðstöfunina. Í þeim tilvikum þegar barnið kemur inn á heimilið og um er að ræða reynslutíma áður en til frumættleiðingar eða varanlegs fósturs getur komið er heimilt að miða við upphaf þess tíma enda staðfesti barnaverndarnefnd eða aðrir til þess bærir aðilar ráðstöfunina. Ef foreldrar þurfa að sækja barnið til annarra landa getur fæðingarorlof hafist við upphaf ferðar, enda hafi viðkomandi yfirvöld eða stofnun staðfest að barn fái frumættleitt. Réttur til fæðingarorlofs vegna frumættleiðingar eða varanlegs fósturs fellur niður 18 mánuðum eftir að barnið kom inn á heimilið.

8. gr.

Lenging og framsal á sjálfstæðum rétti foreldris til fæðingarorlofs.

Þrátt fyrir 1. mgr. 7. gr. skal foreldri öðlast rétt til fæðingarorlofs í allt að tólf mánuði hafi hitt foreldrið andast á meðgöngu sem lýkur með lifandi fæðingu barns. Hið sama gildir um einhleypa móður sem hefur gengist undir tæknifrjóvgun eða einhleypt foreldri sem hefur frumættleitt barn eða tekið barn í varanlegt fóstur.

Móðir skal öðlast rétt til fæðingarorlofs í allt að tólf mánuði í þeim tilfellum þegar móðir hefur ekki uppfyllt skyldu til að feðra barn sitt.

Ef foreldri er gert að sæta nálgunarbanni gagnvart barni sínu og/eða brottvísun af heimili og er af þeim völdum ófært um að annast barn sitt á fyrstu 18 mánuðunum eftir fæðingu þess færast sá réttur til fæðingarorlofs sem stofnast hefur til samkvæmt 1. mgr. 7. gr., og foreldri hefur ekki þegar nýtt yfir til hins foreldrisins. Hið sama gildir þegar foreldri er ófært um að annast barn sitt af sömu ástæðum á fyrstu 18 mánuðunum eftir að barn kemur inn á heimili.

við frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur. Á þetta við hvort sem foreldrar fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Lögreglustjóri eða dómstólar skulu staðfesta að foreldri muni sæta nálgunarbanni gagnvart barni sínu og/eða brottvísun af heimili á fyrrgreindu tímabili. Við tilfærsluna verður réttur þess foreldris sem sætir nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili að þeim réttindum er hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögum þessum.

Ef annað foreldrið andast áður en barn nær 18 mánaða aldri færist sá réttur til fæðingarorlofs sem stofnast hefur til samkvæmt 1. mgr. 7. gr., og hinn látni hefur ekki þegar nýtt yfir til eftirlifandi foreldris. Á þetta við hvort sem hið látna foreldri hefur farið með forsjá barnsins, hefur farið sameiginlega með forsjá barnsins með eftirlifandi foreldrinu eða hefur ekki farið með forsjá barnsins við andlátið. Þegar um frumættleiðingu eða varanlegt fóstur er að ræða skal miða við 18 mánuði eftir að barn kom inn á heimilið. Við tilfærsluna verður réttur hins látna foreldris að þeim réttindum er hið eftirlifandi foreldri hefur áunnið sér samkvæmt lögum þessum.

Foreldri sem er ófært vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss um að annast barn sitt á fyrstu 18 mánuðunum eftir fæðingu þess er heimilt að framselja rétt sinn til fæðingarorlofs sem það hefur ekki þegar nýtt sér til hins foreldrisins að hluta eða öllu leyti. Hið sama gildir þegar foreldri er ófært um að annast barn sitt af sömu ástæðum á fyrstu 18 mánuðunum eftir að barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur. Á þetta við hvort sem foreldrar fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Heimilt er að veita undanþágu frá samþykki foreldris um framsal réttinda þegar foreldri er ófært um að veita samþykki sitt vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss og skal þá Vinnumálastofnun meta hvort skilyrðum um framsal réttindanna sé fullnægt. Ástand foreldris vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss sem leiðir til þess að foreldrið er ófært um að annast barnið á fyrrgreindu tímabili eða veita samþykki sitt um framsal réttinda sinna skal staðfest með læknisvottorði þess sérfræðilæknis sem annast foreldrið. Við tilfærsluna verður réttur þess foreldris sem framselur rétt sinn að þeim réttindum er hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögum þessum.

Foreldri sem er ófært vegna afplánun refsivistar um að annast barn sitt á fyrstu 18 mánuðunum eftir fæðingu þess er heimilt að framselja rétt sinn til fæðingarorlofs sem það hefur ekki þegar nýtt sér til hins foreldrisins að hluta eða öllu leyti. Hið sama gildir þegar foreldri er ófært um að annast barn sitt af sömu ástæðum á fyrstu 18 mánuðunum eftir að barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur. Á þetta við hvort sem foreldrar fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Fangelsismálayfirvöld skulu staðfesta að foreldrið muni afplána refsivist á fyrrgreindu tímabili. Við tilfærsluna verður réttur þess foreldris sem framselur rétt sinn að þeim réttindum er hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögum þessum.

9. gr.

Forsjá barns.

Skilyrði fyrir því að foreldri geti nýtt sér rétt sinn til fæðingarorlofs er að foreldri fari sjálft með forsjá barnsins eða fari sameiginlega með forsjá þess ásamt hinu foreldrinu þann tíma sem foreldri nýtir rétt sinn til fæðingarorlofs, sbr. þó 2. mgr.

Þrátt fyrir 1. mgr. getur foreldri sem ekki fer með forsjá barns síns nýtt rétt sinn til fæðingarorlofs þegar fyrir liggur samþykki þess foreldris sem fer með forsjána um að forsjárlausa foreldrið hafi umgengni við barnið þann tíma sem fæðingarorlof forsjárlausa foreldrisins stendur yfir.

10. gr.

Réttur til fæðingarorlofs vegna andvanafæðingar og fósturláts.

Foreldrar eiga sjálfstæðan rétt til fæðingarorlofs í allt að þrjá mánuði hvort um sig frá þeim degi er andvanafæðing á sér stað eftir 22 vikna meðgöngu. Sé um að ræða fósturlát eftir 18 vikna meðgöngu eiga foreldrar sjálfstæðan rétt á fæðingarorlofi í allt að tvo mánuði hvort um sig frá þeim degi er fósturlátið á sér stað. Réttur til fæðingarorlofs vegna andvanafæðingar og fósturláts fellur niður 18 mánuðum eftir atburðinn.

Tímalengd meðgöngu samkvæmt 1. mgr. skal staðfest með læknisvottorði. Hafi foreldrar ekki verið í hjúskap eða skráðri sambúð við andvanafæðingu eða fósturlát skv. 1. mgr. skal á læknisvottorði jafnframt koma fram upplýsingar um foreldrastöðu barnsins.

11. gr.

Tilkynning um fæðingarorlof.

Þegar starfsmaður hyggst nýta sér rétt til fæðingarorlofs skal hann tilkynna það vinnuveitanda eins fljótt og kostur er og í síðasta lagi átta vikum fyrir fyrirhugaðan fæðingardag barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Vilji foreldri breyta áður tilkynntum upphafsdegi fæðingarorlofs eða tilkynna um nýtt tímabil fæðingarorlofs, sbr. 2. mgr. 7. gr., ber því að tilkynna það vinnuveitanda þremur vikum fyrir hinn nýja fyrirhugaða upphafsdag fæðingarorlofs.

Tilkynni starfsmaður fyrst um töku fæðingarorlofs eftir fæðingardag barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur skal tilkynning berast með að lágmarki 8 vikna fyrirvara til vinnuveitanda og skal um ferli þess fara skv. 2. og 3. mgr. 12. gr. Ef samkomulag næst ekki á milli starfsmanns og vinnuveitanda hefur starfsmaður ávallt rétt til að taka fæðingarorlof í einu lagi í kjölfar fæðingarorlofs hins foreldris eða ef barn veikist svo að nærvera foreldris er nauðsynleg. Í öðrum tilvikum getur vinnuveitandi frestað töku fæðingarorlofs, ef sérstakar aðstæður í rekstri fyrirtækis/stofnunar gera slíkt nauðsynlegt, í að hámarki átta vikur en þó ekki lengur en svo að því sé lokið fyrir 18 mánaða aldurs barns.

Tilkynning um töku fæðingarorlofs skal vera á því formi sem Vinnumálastofnun ákveður, s.s. stafræn eða skrifleg og skal þar tilgreina fyrirhugaðan upphafsdag orlofsins, lengd og tilhögun. Þá skal vinnuveitandi staðfesta tilkynninguna um móttökudagsetningu og afhenda starfsmanninum afrit hennar. Vinnuveitandi getur krafist sönnunar á að foreldri fari með forsjá barnsins eða að fyrir liggi samþykki þess foreldris sem fer með forsjána um að forsjárlausa foreldrið hafi umgengni við barnið þann tíma sem fæðingarorlof forsjárlausa foreldrisins stendur yfir, sbr. 9. gr. laganna, telji hann þess þörf.

12. gr.

Tilhögun fæðingarorlofs.

Starfsmaður skal eiga rétt á að taka fæðingarorlof í einu lagi.

Með samkomulagi við vinnuveitanda er starfsmanni þó heimilt að haga fæðingarorlofi á þann veg að það skiptist niður á fleiri tímabil og/eða það verði tekið samhliða minnkuðu starfshlutfalli, sbr. þó 3. mgr. 7. gr. Þó má aldrei taka fæðingarorlof skemur en hálfan mánuð í senn. Vinnuveitandi skal leitast við að koma til móts við óskir starfsmanns um tilhögun fæðingarorlofs samkvæmt þessu ákvæði.

Óski starfsmaður eftir að haga fæðingarorlofi samkvæmt 2. mgr. en vinnuveitandi getur ekki fallist á óskir hans skal vinnuveitandi að höfðu samráði við starfsmann leggja til aðra tilhögun innan viku frá móttökudagsetningu tilkynningar, sbr. 3. mgr. 11. gr. Skal það gert skriflega og ástæður tilgreindar fyrir breyttri tilhögun.

Ef samkomulag næst ekki milli starfsmanns og vinnuveitanda um töku fæðingarorlofs starfsmanns á starfsmaður ávallt rétt á að taka fæðingarorlof sitt í einu lagi frá þeim upphafsdegi sem starfsmaður ákveður.

13. gr.

Uppsöfnun og vernd réttinda.

Fæðingarorlof reiknast til starfstíma við mat á starfstengdum réttindum, svo sem rétti til orlofstöku og lengingar orlofs samkvæmt kjarasamningum, starfsaldurshækkana, veikindaréttar, uppsagnarfrests og réttar til atvinnuleysisbóta.

IV. KAFLI

Aukinn réttur til fæðingarorlofs.

14. gr.

Fjölbura-fæðingar.

Foreldrar eiga sameiginlegan rétt á lengingu fæðingarorlofs um þrjá mánuði fyrir hvert barn umfram eitt sem fæðist á lífi eða fæðist andvana eftir 22 vikna meðgöngu.

Foreldrar sem frumættleiða eða taka í varanlegt fóstur fleiri börn en eitt á sama tíma eiga sameiginlegan rétt á lengingu fæðingarorlofs um þrjá mánuði fyrir hvert barn umfram eitt.

15. gr.

Öryggi og heilbrigði á vinnustöðum.

Ef öryggi og heilbrigði þungaðrar konu sem er starfsmaður samkvæmt 3. mgr. 3. gr., konu sem hefur nýlega alið barn eða konu sem er með barn á brjósti er í hættu samkvæmt sérstöku mati skal vinnuveitandi gera nauðsynlegar ráðstafanir til að tryggja öryggi konunnar með því að breyta tímabundið vinnuskilyrðum og/eða vinnutíma hennar. Ef því verður ekki við komið af tæknilegum eða öðrum gildum ástæðum skal vinnuveitandi fela konunni önnur verkefni en að öðrum kosti veita henni leyfi frá störfum í svo langan tíma sem nauðsynlegt er til að vernda öryggi hennar og heilbrigði. Um framkvæmd þessa ákvæðis skal fara eftir nánari reglum sem ráðherra setur.

Þær breytingar, sem teljast nauðsynlegar á vinnuskilyrðum og/eða vinnutíma konu, sbr. 1. mgr., skulu ekki hafa áhrif á launakjör hennar hjá vinnuveitanda til lakkunar eða önnur starfstengd réttindi.

Ef veita þarf þungaðri konu leyfi frá störfum samkvæmt ákvæði þessu á hún rétt á greiðslum í fæðingarorlofi þann tíma. Starfi þunguð kona hjá fleiri en einum vinnuveitanda á hún rétt á greiðslum í fæðingarorlofi í réttu hlutfalli vegna þess starfs sem henni er veitt leyfi frá. Beri fæðingu að fyrir áætlaðan fæðingardag barns fellur heimild til lengingar samkvæmt þessu ákvæði niður frá þeim tíma.

16. gr.

Veikindi móður á meðgöngu.

Sé þungaðri konu nauðsynlegt af heilsufarsástæðum sem tengjast meðgöngunni að leggja niður launuð störf eða hætta þátttöku á vinnumarkaði samkvæmt b-lið 2. mgr. 21. gr. meira en mánuði fyrir áætlaðan fæðingardag barns að mati sérfræðilæknis skal hún eiga rétt á greiðslum í fæðingarorlofi þann tíma en þó aldrei lengur en tvo mánuði. Með heilsufarsástæðum sem tengjast meðgöngunni er átt við sjúkdóma sem upp koma vegna meðgöngu og valda óvinnufærni, sjúkdóma tímabundna eða langvarandi, sem versna á meðgöngu og valda óvinnufærni sem og fyrirbyggjandi meðferð til að koma í veg fyrir fyrirburafæðingu eða til að

vernda heilsu fósturs, enda valdi meðferðin óvinnufærni. Beri fæðingu að fyrir áætlaðan fæðingardag barns fellur heimild til lengingar samkvæmt þessu ákvæði niður frá þeim tíma.

Rökstyðja skal þörf fyrir lengingu á fæðingarorlofi með vottorði sérfræðilæknis. Vinnumálastofnun skal meta hvort lenging fæðingarorlofs sé nauðsynleg og er stofnuninni heimilt að óska eftir umsögn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

Umsókn um lengingu fæðingarorlofs samkvæmt 1. mgr. skal fylgja staðfesting vinnuveitanda og/eða Vinnumálastofnunar eftir því sem við á. Í þeirri staðfestingu skal koma fram hvenær greiðslur féllu niður.

17. gr.

Veikindi móður í tengslum við fæðingu.

Heimilt er að framlengja fæðingarorlof móður um allt að tvo mánuði vegna alvarlegra veikinda hennar í tengslum við fæðingu enda verði veikindin rakin til fæðingarinnar sjálfrar og hún hafi af þeim völdum verið ófær að annast um barn sitt í fæðingarorlofi sínu að mati sérfræðilæknis.

Rökstyðja skal þörf fyrir lengingu á fæðingarorlofi með vottorði sérfræðilæknis. Vinnumálastofnun skal meta hvort lenging fæðingarorlofs sé nauðsynleg og er stofnuninni heimilt að óska eftir umsögn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

18. gr.

Veikindi barns eða fötlun.

Heimilt er að framlengja sameiginlegan rétt foreldra til fæðingarorlofs um allt að sjö mánuði ef um er að ræða alvarlegan sjúkleika barns eða alvarlega fötlun sem krefst nánari umönnunar foreldris.

Rökstyðja skal þörf fyrir lengingu á fæðingarorlofi með vottorði sérfræðilæknis. Vinnumálastofnun skal meta hvort lenging fæðingarorlofs sé nauðsynleg og er stofnuninni heimilt að óska eftir umsögn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

V. KAFLI

Greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði.

19. gr.

Umsókn til Vinnumálastofnunar.

Foreldri, sbr. 1. mgr. 1. gr., skal sækja um greiðslu í fæðingarorlofi til Vinnumálastofnunar sex vikum fyrir áætlaðan fæðingardag barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Vilji foreldri hefja fæðingarorlof fyrir áætlaðan fæðingardag, sbr. 2. mgr. 7. gr., ber því að tilkynna það Vinnumálastofnun þremur vikum fyrir fyrirhugaðan upphafsdag fæðingarorlofs.

Umsóknin skal vera á því formi sem Vinnumálastofnun ákveður, s.s. stafræn eða skrifleg og skal fylgja henni afrit af tilkynningum um fæðingarorlof samkvæmt 11. gr. sem foreldrar hafa fengið samþykktar hjá vinnuveitendum sínum þar sem fram kemur fyrirhugaður upphafsdagur, lengd og tilhögun fæðingarorlofs hvors foreldris fyrir sig. Þegar foreldri er sjálfstætt starfandi einstaklingur skal það tekið fram í umsókninni og tilgreint um fyrirhugaðan upphafsdag, lengd og tilhögun fæðingarorlofs.

Þegar foreldri getur ekki tekið fæðingarorlof á þeim tíma er það tilkynnti Vinnumálastofnun um samkvæmt 2. mgr. vegna ófyrirsjáanlegra ástæðna ber foreldri að tilkynna Vinnumálastofnun um breytinguna á því formi sem Vinnumálastofnun ákveður, s.s. stafrænt eða skriflega enda er greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði ætlað að bæta í heild eða að hluta þann tekjumissi sem foreldri verður fyrir þegar það leggur niður launuð störf í

fæðingarorlofi. Vinnuveitandi foreldris skal samþykkja breytingu á tilhögun fæðingarorlofs foreldris með staðfestingu sinni.

20. gr.

Réttur foreldra til greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði.

Foreldri öðlast rétt til greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði eftir að hafa verið í samfelldu starfi í sex mánuði á innlendum vinnumarkaði fyrir fæðingardag barns eða þann tíma þegar barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða varanlegt fóstur, sbr. 2. og 4. mgr. 7. gr. og 1. mgr. 10. gr., og getur því verið um að ræða tímabil sem afmarkast ekki af heilum almanaksmánuðum. Þegar foreldri hefur töku fæðingarorlofs fyrir fæðingardag barns, sbr. 2. mgr. 7. gr., 15. gr. og 16. gr., skal þó miða við þann dag er foreldrið hefur fæðingarorlof að því er það foreldri varðar.

Þegar foreldri hefur starfað á innlendum vinnumarkaði a.m.k. síðasta mánuðinn á ávinnslutímabili samkvæmt 1. mgr. skal Vinnumálastofnun, að því marki sem nauðsynlegt er, taka tillit til starfstímabila þess sem starfsmanns og/eða sjálfstætt starfandi foreldris í öðru aðildarríki að samningnum um Evrópska efnahagssvæðið, Norðurlandasamningnum um almannatryggingar, stofnsamningi Fríverslunarsamtaka Evrópu eða samningi milli ríkisstjórnar Íslands annars vegar og ríkisstjórnar Danmerkur og heimastjórnar Færeyja hins vegar á ávinnslutímabilinu enda hafi störf foreldris veitt foreldrinu rétt samkvæmt lögum þess ríkis um fæðingarorlof. Hafi foreldri hins vegar starfað á innlendum vinnumarkaði skemur en síðasta mánuðinn á ávinnslutímabili samkvæmt 1. mgr. skal Vinnumálastofnun meta hvort viðkomandi foreldri teljist hafa starfað á innlendum vinnumarkaði í skilningi laganna þannig að taka skuli, að því marki sem nauðsynlegt er, tillit til starfstímabila foreldris í öðru aðildarríki að samningunum, sbr. 1. málsl., á ávinnslutímabilinu enda hafi störf foreldris veitt foreldrinu rétt samkvæmt lögum þess ríkis um fæðingarorlof. Skilyrði er að foreldri hafi hafið störf á innlendum vinnumarkaði innan tíu virkra daga frá því að það hætti störfum á vinnumarkaði í öðru aðildarríki að samningunum, sbr. 1. málsl. Foreldri skal láta tilskilin vottorð um áunnin starfstímabil og tryggingatímabil í öðru aðildarríki í samræmi við ákvæði samninganna fylgja með umsókn um greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt 19. gr.

21. gr.

Þátttaka foreldris á innlendum vinnumarkaði.

Þátttaka foreldris á innlendum vinnumarkaði samkvæmt 20. gr. felur í sér að starfa sem starfsmaður, sbr. 3. mgr. 3. gr., sjálfstætt starfandi foreldri, sbr. 4. mgr. 3. gr. eða sem starfsmaður og sjálfstætt starfandi foreldri, sbr. 5. mgr. 3. gr. Fullt starf starfsmanns miðast við 172 vinnustundir á mánuði, en þó skal jafnan tekið tillit til fjölda vinnustunda sem samkvæmt kjarasamningi teljast fullt starf. Fullt starf sjálfstætt starfandi foreldris miðast við að viðkomandi hafi greitt mánaðarlega staðgreiðsluskatt og tryggingagjald af reiknuðu endurgjaldi eða launum er nemur að lágmarki viðmiðunarfjárhæð ríkisskattstjóra í viðkomandi starfsgrein eða sem samkvæmt kjarasamningi telst fullt starf.

Til þátttöku á innlendum vinnumarkaði telst enn fremur:

a. orlof eða leyfi starfsmanns, sbr. 3. mgr. 3. gr. samkvæmt lögum, kjarasamningi eða ráðningarsamningi þótt ólaunað sé að hluta eða öllu leyti og starfsmaðurinn hafi á því tímabili sem um ræðir verið í a.m.k. 25% ráðningu,

b. sá tími sem foreldri fær greiddar atvinnuleysisbætur, er á biðtíma eftir slíkum bótum, hefði átt rétt á þeim hefði foreldrið skráð sig án atvinnu eða hefur hætt atvinnuleit tímabundið

vegna orlofs erlendis og ekki hafa liðið meira en tíu virkir dagar þar til atvinnuleit hefur hafist að nýju samkvæmt gildandi lögum um atvinnuleysistryggingar,

c. sá tími sem foreldri fær greidda sjúkra- eða slysadagpeninga, er á biðtíma eftir dagpeningum eða hefði átt rétt á þeim hefði foreldri sótt um þá til sjúkratryggingastofnunarinnar samkvæmt lögum um sjúkratryggingar og lögum um slysatryggingar almannatrygginga, eða fær greiðslur sjúkradagpeninga úr sjúkrasjóði stéttarfélags enda hafi foreldri látið af launuðum störfum af heilsufarsástæðum,

d. sá tími sem foreldri nýtur bóta frá tryggingafélagi sem koma í stað launa vegna tímabundins atvinnutjóns af völdum slysa,

e. sá tími er foreldri fær tekjutengdar greiðslur skv. III. kafla laga um greiðslur til foreldra langveikra eða alvarlega fatlaðra barna eða hefði átt rétt á slíkum greiðslum hefði foreldri sótt um þær til Tryggingastofnunar ríkisins.

Vinnumálastofnun metur á grundvelli laga um atvinnuleysistryggingar hvort foreldri hefði átt rétt á atvinnuleysibótum hefði það skráð sig án atvinnu á þeim tíma sem um er að ræða, sbr. b-lið 2. mgr.

Sjúkratryggingastofnunin metur á grundvelli laga um sjúkratryggingar og laga um slysatryggingar almannatrygginga hvort foreldri hefði átt rétt á sjúkra- eða slysadagpeningum hefði það sótt um þá fyrir þann tíma sem um er að ræða, sbr. c-lið 2. mgr.

Tryggingastofnun ríkisins metur á grundvelli laga um greiðslur til foreldra langveikra eða alvarlega fatlaðra barna hvort foreldri hefði átt rétt á tekjutengdum greiðslum skv. III. kafla laganna hefði það sótt um slíkar greiðslur fyrir þann tíma sem um er að ræða, sbr. e-lið 2. mgr.

22. gr.

Viðmiðunartímabil og útreikningur á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði.

Mánaðarleg greiðsla Fæðingarorlofssjóðs til starfsmanns, sbr. 3. mgr. 3. gr., í fæðingarorlofi skal nema 80% af meðaltali heildarlauna samkvæmt 4.-5. mgr. og skal miða við tólf mánaða samfellt tímabil sem lýkur sex almanaksmánuðum fyrir fæðingarmánuð barns eða þann almanaksmánuð sem barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur. Einungis skal miða við meðaltal heildarlauna fyrir þá almanaksmánuði á viðmiðunartímabili sem foreldri hefur verið á innlendum vinnumarkaði, sbr. einnig 2. mgr. 21. gr., án tillits til þess hvort laun samkvæmt því ákvæði eða reiknað endurgjald samkvæmt 2. mgr. hafi komið til. Aldrei skal þó miða við færri almanaksmánuði en fjóra við útreikning á meðaltali heildarlauna.

Mánaðarleg greiðsla Fæðingarorlofssjóðs til sjálfstætt starfandi foreldris, sbr. 4. mgr. 3. gr., skal nema 80% af meðaltali heildarlauna og reiknaðs endurgjalds sem greitt hefur verið tryggingagjald af og skal miða við tekjuárið á undan fæðingarári barns eða því ári er barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur. Að öðru leyti gilda ákvæði 1. og 3.-5. mgr. eins og við getur átt.

Mánaðarleg greiðsla Fæðingarorlofssjóðs til foreldris sem er bæði starfsmaður og sjálfstætt starfandi foreldri, sbr. 5. mgr. 3. gr., skal nema 80% af meðaltali heildarlauna og reiknaðs endurgjalds sem greitt hefur verið tryggingagjald af. Starfi viðkomandi foreldri sem starfsmaður skv. 3. mgr. 3. gr. í 50% eða hærra starfshlutfalli skal miða við viðmiðunartímabil skv. 1. mgr. Að öðrum kosti skal miða við viðmiðunartímabil skv. 2. mgr. Að öðru leyti gilda ákvæði 1.-2 og 4.-5. mgr. eins og við getur átt.

Til launa á innlendum vinnumarkaði skv. 1.-3. mgr. teljast hvers konar laun og aðrar þóknanir samkvæmt lögum um tryggingagjald. Jafnframt skal telja til launa þau tilvik sem teljast til þátttöku á innlendum vinnumarkaði skv. a-e liðum 2. mgr. 20. gr. Auk þess skal telja

til launa greiðslur skv. a- og b-lið 5. gr laga um Ábyrgðarsjóð launa. Þegar um er að ræða 100% greiðslur á viðmiðunartímabili samkvæmt 2. málsl. sem foreldri átti rétt á skal taka mið af þeim viðmiðunartekjum sem þær greiðslur miðuðust við. Hafi foreldri hins vegar kosið að dreifa greiðslum skv. 2. málsl. hlutfallslega á lengri tíma samhliða hlutastarfi eða leyfi, launuðu eða ólaunuðu, skal taka mið af þeim viðmiðunartekjum sem þær greiðslur miðuðust við í sama hlutfalli og greiðslurnar voru inntar af hendi á því viðmiðunartímabili sem um ræðir. Sama á við hafi foreldri kosið að dreifa greiðslum skv. 2. málsl. hlutfallslega á lengri tíma enda þótt foreldri hafi ekki verið í ráðningarsambandi á sama tíma. Skal aldrei taka mið af hærri fjárhæð en sem nemur viðmiðunartekjum sem miða skal við samkvæmt framangreindu enda þótt foreldri hafi fengið mismuninn milli greiðslna skv. 2. málsl. og meðaltals heildarlauna bættan samhliða greiðslunum. Þegar greiðslur skv. a- og b-lið 5. gr. laga um Ábyrgðarsjóð launa koma til á viðmiðunartímabili skal taka mið af þeim viðmiðunartekjum sem þær greiðslur miðuðust við.

Útreikningur á greiðslum til foreldris í fæðingarorlofi skal byggjast á upplýsingum sem Vinnumálastofnun aflar um tekjur foreldra úr skattframtölum, staðgreiðsluskrá og tryggingagjaldsskrá skattyfirvalda. Vinnumálastofnun skal leita staðfestingar hjá skattyfirvöldum á því að upplýsingar úr staðgreiðsluskrá og tryggingagjaldsskrá hafi verið í samræmi við álagningu skattyfirvalda vegna viðmiðunartímabila samkvæmt 1.-3. mgr. Vinnumálastofnun ber að upplýsa umsækjanda um fyrirhugaða upplýsingaöflun í samræmi við 2. mgr. 17. gr. laga um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga, nr. 90/2018, sbr. 14. gr. reglugerðar Evrópuþingsins og ráðsins (ESB) 2016/679.

Skattyfirvöld og Þjóðskrá Íslands skulu láta Vinnumálastofnun í té upplýsingar sem nauðsynlegar eru við framkvæmd laganna án endurgjalds og á því formi sem óskað er, sbr. þó 3. gr. laga um Þjóðskrá Íslands og 12. gr. laga um skráningu einstaklinga.

23. gr.

Greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði.

Þrátt fyrir 1.-3. mgr. 22. gr. skal mánaðarleg greiðsla Fæðingarorlofssjóðs til foreldris í fæðingarorlofi aldrei nema hærri fjárhæð en 600.000 kr.

Þegar foreldri á rétt til fæðingarorlofs samkvæmt 1. mgr. 20. gr., en hefur ekki starfað á innlendum vinnumarkaði á viðmiðunartímabili samkvæmt 1.-3. mgr. 22. gr. skal það öðlast rétt til lágmarksgreiðslna samkvæmt 3. mgr. í samræmi við starfshlutfall þess.

Greiðsla í fæðingarorlofi til foreldris sem hefur verið í 25-49% starfi að meðaltali í hverjum almanaksmánuði samkvæmt 1. mgr. 20. gr. skal aldrei vera lægri en sem nemur 128.357 kr. á mánuði í réttu hlutfalli við tilhögun fæðingarorlofs foreldris þann almanaksmánuð eða hluta úr almanaksmánuði sem greitt er fyrir, sbr. 4. mgr. og 12. gr. Greiðsla til foreldris sem hefur verið í 50-100% starfi að meðaltali í hverjum almanaksmánuði á ávinnslutímabili samkvæmt 20. og 21. gr. skal aldrei vera lægri en sem nemur 177.893 kr. á mánuði í réttu hlutfalli við tilhögun fæðingarorlofs foreldris þann almanaksmánuð eða hluta úr almanaksmánuði sem greitt er fyrir, sbr. 4. mgr. og 12. gr.

Greiðslur í fæðingarorlofi skulu inntar af hendi eftir á, fyrir undanfarandi almanaksmánuð eða hluta úr almanaksmánuði, fyrsta virkan dag hvers mánaðar. Ekki er heimilt að greiða foreldri lengra aftur í tímann en þrjá almanaksmánuði á undan þeim almanaksmánuði sem umsókn um greiðslur samkvæmt 19. gr. barst.

Ef annað foreldrið notar hluta af sameiginlegum rétti foreldra til fæðingarorlofs og nýtur greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði styttest greiðslutímabil fæðingarstyrks samkvæmt VI.-VIII. kafla sem því nemur.

Meðan á fæðingarorlofi stendur greiðir foreldri að lágmarki 4% af fæðingarorlofsgreiðslu í lífeyrissjóð og Fæðingarorlofssjóður að lágmarki 11,5% mótframlag. Foreldri er að auki heimilt að greiða í séreignarsjóð.

24. gr.

Skerðing á greiðslum.

Réttur foreldris sem er starfsmaður og/eða sjálfstætt starfandi foreldri, sbr. 3.-5. mgr. 3. gr., til greiðslna í fæðingarorlofi er bundinn því að foreldri uppfylli skilyrði um rétt til fæðingarorlofs samkvæmt III. og IV. kafla og leggi niður launuð störf á því tímabili sem það nýti rétt sinn til fæðingarorlofs. Greiðslur frá vinnuveitanda til foreldris í fæðingarorlofi sem mynda stofn til tryggingagjalds samkvæmt lögum um tryggingagjald og eru hærri en nemur mismun greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt 4. mgr. 23. gr. og meðaltals heildarlauna á viðmiðunartímabili samkvæmt 1.-3. mgr. 22. gr. í réttu hlutfalli við tilhögun fæðingarorlofs foreldris í þeim almanaksmánuði eða hluta úr almanaksmánuði sem greitt er fyrir, sbr. 4. mgr. 23. gr. og 12. gr., skulu koma til frádráttar greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði. Tekjur foreldris sem er í fæðingarorlofi samhliða minnkuðu starfshlutfalli, sbr. 2. mgr. 12. gr., sem eru í samræmi við meðaltal heildarlauna á viðmiðunartímabili samkvæmt 1.-3. mgr. 22. gr. skulu ekki hafa áhrif á greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði fyrir sama tímabil. Eingöngu skulu greiðslur frá vinnuveitanda sem ætlaðar eru fyrir það tímabil sem foreldri er í fæðingarorlofi í hverjum almanaksmánuði koma til frádráttar greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði. Er þá átt við tímabil sem hefst frá og með fyrsta degi fæðingarorlofs foreldris innan tiltekins almanaksmánaðar og lýkur frá og með þeim degi sem foreldrið nýtir ekki lengur rétt sinn til fæðingarorlofs innan tiltekins almanaksmánaðar. Gildir hið sama hvort sem foreldri nýtir rétt sinn til fæðingarorlofs að fullu eða samhliða minnkuðu starfshlutfalli á fyrrnefndu tímabili. Þó er heimilt að taka tillit til kjarasamningsbundinna launahækkana, annarra kjarasamningsbundinna greiðslna og launahækkana sem rekja má til breytinga á störfum foreldris frá því að viðmiðunartímabili 1.-3. mgr. 22. gr., lýkur og fram að fyrsta degi fæðingarorlofs foreldris. Taka skal tillit til breytinga á framangreindu tímabili á sama hátt og gert er við útreikninga á meðaltali heildarlauna foreldris samkvæmt 1.-3. mgr. 22. gr. Foreldri skal sýna fram á með skriflegum gögnum á hvaða grundvelli umræddar launabreytingar skv. 6. málsl. byggjast og er Vinnumálastofnun heimilt að óska eftir staðfestingu frá vinnuveitanda á þeim gögnum sem foreldri leggur fram í þessu sambandi. Hafi foreldri fengið óvenju háar greiðslur frá vinnuveitanda fyrir eða eftir fæðingarorlof eða meðan á fæðingarorlofi stendur miðað við tekjur á viðmiðunartímabili samkvæmt 1.-3. mgr. 22. gr. þannig að ætla megi að þær hafi að hluta eða öllu leyti verið ætlaðar fyrir sama tímabil og það tímabil sem foreldri nýtir rétt sinn til fæðingarorlofs skal Vinnumálastofnun óska eftir að viðkomandi foreldri sýni fram á með skriflegum gögnum fyrir hvaða tímabil umræddar greiðslur hafa verið ætlaðar. Hið sama gildir um óvenju háar greiðslur frá vinnuveitanda til foreldris á tímabili þar sem foreldri hefur minnkað starfshlutfall sitt samhliða nýtingu réttar til fæðingarorlofs. Vinnumálastofnun er heimilt að óska eftir staðfestingu frá vinnuveitanda á þeim gögnum sem foreldri leggur fram í þessu sambandi.

Foreldri sem á rétt til fæðingarorlofs samkvæmt III. og IV. kafla en uppfyllir ekki skilyrði 1. mgr. 20. gr. á rétt á fæðingarstyrk samkvæmt 25. eða 26. gr. eftir því sem við getur átt. Greiðslur frá vinnuveitanda til foreldris í fæðingarorlofi sem eru hærri en nemur mismun fjárhæðar fæðingarstyrks og meðaltals heildarlauna foreldris skulu koma til frádráttar styrknum. Við útreikning á meðaltali heildarlauna samkvæmt þessari málsgrein skal miða við tvo almanaksmánuði fyrir fæðingarmánuð barns eða þann almanaksmánuð þegar barn kemur

inn á heimili við frumættleiðingu eða varanlegt fóstur. Að öðru leyti gildir ákvæði 1. mgr. eftir því sem við getur átt.

VI. KAFLI Fæðingarstyrkur.

25. gr.

Réttur foreldra utan vinnumarkaðar eða í minna en 25% starfi til fæðingarstyrks.

Foreldrar utan vinnumarkaðar eða í minna en 25% starfi eiga sjálfstæðan rétt til fæðingarstyrks í allt að sex mánuði hvort um sig vegna fæðingar, frumættleiðingar barns eða töku barns í varanlegt fóstur. Heimilt er að framselja einn mánuð á milli foreldra. Réttur til fæðingarstyrks vegna fæðingar stofnast við fæðingu barns og fellur niður er barnið nær 18 mánaða aldri.

Vegna frumættleiðingar eða töku barns í varanlegt fóstur skal greiðsla fæðingarstyrks til foreldra miðast við þann tíma þegar barnið kemur inn á heimilið, enda staðfesti barnaverndarnefnd eða aðrir til þess bærir aðilar ráðstöfunina. Í þeim tilvikum þegar barnið kemur inn á heimilið og um er að ræða reynslutíma áður en til frumættleiðingar eða varanlegs fósturs getur komið er heimilt að miða við upphaf þess tíma enda staðfesti barnaverndarnefnd eða aðrir til þess bærir aðilar ráðstöfunina. Ef foreldrar þurfa að sækja barnið til annarra landa getur greiðsla fæðingarstyrks til foreldra miðast við upphaf ferðar, enda hafi viðkomandi yfirvöld eða stofnun staðfest að barn fái frumættleitt. Réttur til fæðingarstyrks vegna frumættleiðingar eða varanlegs fósturs fellur niður 18 mánuðum eftir að barnið kom inn á heimilið.

26. gr.

Réttur foreldra í fullu námi til fæðingarstyrks.

Foreldrar sem hafa verið í fullu námi í a.m.k. sex mánuði á síðustu tólf mánuðum fyrir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur og staðist kröfur um námsframvindu á þeim tíma eiga sjálfstæðan rétt til fæðingarstyrks í allt að sex mánuði hvort um sig vegna fæðingar, frumættleiðingar eða töku barns í varanlegt fóstur. Heimilt er að framselja einn mánuð á milli foreldra. Foreldri skal leggja fram staðfestingu frá viðkomandi skóla um að það hafi verið skráð í fullt nám og hafi staðist kröfur um námsframvindu á þeim tíma. Heimilt er að taka tillit til ástundunar náms í stað námsárangurs á þeirri skólaönn sem barn fæðist. Réttur til fæðingarstyrks vegna fæðingar stofnast við fæðingu barns og fellur niður er barnið nær 18 mánaða aldri.

Vegna frumættleiðingar eða töku barns í varanlegt fóstur skal greiðsla fæðingarstyrks til foreldra miðast við þann tíma þegar barnið kemur inn á heimilið, enda staðfesti barnaverndarnefnd eða aðrir til þess bærir aðilar ráðstöfunina. Í þeim tilvikum þegar barnið kemur inn á heimilið og um er að ræða reynslutíma áður en til frumættleiðingar eða varanlegs fósturs getur komið er heimilt að miða við upphaf þess tíma enda staðfesti barnaverndarnefnd eða aðrir til þess bærir aðilar ráðstöfunina. Ef foreldrar þurfa að sækja barnið til annarra landa getur greiðsla fæðingarstyrks til foreldra miðast við upphaf ferðar, enda hafi viðkomandi yfirvöld eða stofnun staðfest að barn fái frumættleitt. Réttur til fæðingarstyrks vegna frumættleiðingar eða varanlegs fósturs fellur niður 18 mánuðum eftir að barnið kom inn á heimilið.

27. gr.

Undanþágur frá skilyrði um fullt nám.

Heimilt er að greiða foreldri fæðingarstyrk samkvæmt 1. mgr. 26. gr. þrátt fyrir að skilyrði um fullt nám í a.m.k. sex mánuði á síðustu 12 mánuðum fyrir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns varanlegt fóstur sé ekki uppfyllt hafi foreldri verið samfelldt í a.m.k. sex mánuði á innlendum vinnumarkaði, sbr. einnig 2. mgr. 20. gr., fram til þess að námið hófst.

Enn fremur er heimilt að greiða foreldri fæðingarstyrk sem námsmanni þegar foreldri hefur lokið a.m.k. einnar annar námi samkvæmt 1. mgr. 26. gr. og hefur síðan verið samfelldt á innlendum vinnumarkaði. Skilyrði er að nám og starf hafi verið samfelldt í a.m.k. sex mánuði.

Heimilt er að greiða móður fæðingarstyrk samkvæmt 1. mgr. 26. gr. þó að hún uppfylli ekki skilyrði um að hafa staðist kröfur um námsframvindu og/eða ástundun enda hafi hún ekki getað stundað nám á meðgöngu vegna heilsufarsástæðna sem tengjast meðgöngunni, sbr. 2. málsl. 1. mgr. 16. gr. Móðir skal leggja fram vottorð sérfræðilæknis sem annast hefur hana á meðgöngu því til staðfestingar ásamt staðfestingu frá skóla um að hún hafi verið skráð í fullt nám. Vinnuálastofnun er heimilt að óska eftir umsögn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

Heimilt er að greiða foreldri fæðingarstyrk skv. 1. mgr. 26. gr. þegar foreldri á eftir minna en sem nemur 75% af námi á síðustu önn í námi og ljóst er að viðkomandi er að ljúka tiltekinni prófgráðu. Skal foreldri jafnframt fullnægja öðrum skilyrðum 1. mgr. 26. gr.

28. gr.

Lögheimilisskilyrði.

Foreldri skal eiga lögheimili hér á landi við fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur og hafa átt lögheimili hér á landi síðustu 12 mánuði fyrir þann tíma.

Foreldrar sem fengið hafa dvalarleyfi hér á landi á grundvelli alþjóðlegrar verndar eða á grundvelli mannúðarsjónarmiða í fyrsta skipti samkvæmt lögum um útlendinga geta átt rétt á fæðingarstyrk samkvæmt lögum þessum þrátt fyrir að þeir hafi ekki átt lögheimili hér á landi síðustu 12 mánuði fyrir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur enda sé skemmri tími en 12 mánuðir liðnir frá veitingu fyrrnefnds dvalarleyfis og önnur skilyrði laganna uppfyllt.

Heimilt er að veita undanþágu frá lögheimilisskilyrði hafi foreldri flutt lögheimili sitt tímabundið vegna náms erlendis enda hafi foreldri átt lögheimili hér á landi samfelldt í a.m.k. fimm ár fyrir flutning. Hið sama gildir þegar foreldri hefur flutt lögheimili sitt tímabundið og stundar fjarnám við íslenskan skóla á þeim tíma enda hafi foreldri átt lögheimili hér á landi samfelldt í a.m.k. fimm ár fyrir flutning og fullnægir öðrum skilyrðum um fæðingarstyrk til foreldra í fullu námi.

Hafi foreldri haft lögheimili hér á landi í a.m.k. einhvern tíma í síðasta mánuði fyrir fæðingardag barns eða þann dag er barn kemur inn á heimili vegna frumættleiðingar eða töku barns í varanlegt fóstur skal Vinnuálastofnun, að því marki sem nauðsynlegt er, taka tillit til búsetutímabila foreldris í öðru aðildarríki að samningnum um Evrópska efnahagssvæðið, Norðurlandasamningnum um almannatryggingar, stofnsamningi Fríverslunarsamtaka Evrópu eða samningi milli ríkisstjórnar Íslands annars vegar og ríkisstjórnar Danmerkur og heimastjórnar Færeyja hins vegar þegar metið er hvort foreldri fullnægi lögheimilisskilyrði samkvæmt 3. mgr. enda hafi foreldri verið tryggt á sama tíma í því ríki og ekki hefur liðið meira en mánuður frá því að tryggingatímabili samkvæmt lögum þess ríkis var lokið. Foreldri skal láta tilskilin vottorð um búsetutímabil og tryggingatímabil í öðru ríki í samræmi við ákvæði samninganna fylgja með umsókn um greiðslur samkvæmt 35. gr.

29. gr.

Lenging og framsal á sjálfstæðum rétti foreldris til fæðingarstyrks.

Þrátt fyrir 1. mgr. 25. gr. eða 1. mgr. 26. gr. skal foreldri öðlast rétt til fæðingarstyrks í allt að tólf mánuði hafi hitt foreldrið andast á meðgöngu sem lýkur með lifandi fæðingu barns. Hið sama gildir um einhleypa móður sem hefur gengist undir tæknifrjóvgun eða einhleypit foreldri sem hefur frumættleitt barn eða tekið barn í varanlegt fóstur.

Móðir skal öðlast rétt til fæðingarstyrks í allt að tólf mánuði í þeim tilfellum þegar ekki hefur reynst mögulegt að feðra barn hennar samkvæmt barnalögum fyrir sýslumanni eða dómara á fyrstu 18 mánuðunum eftir fæðingu þess.

Ef foreldri er gert að sæta nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili gagnvart barni sínu samkvæmt lögum um nálgunarbann og brottvísun af heimili og er af þeim völdum ófært um að annast barn sitt á fyrstu 18 mánuðunum eftir fæðingu þess færist sá réttur til fæðingarstyrks sem stofnast hefur til samkvæmt 1. mgr. 25. gr. eða 1. mgr. 26. gr., og foreldri hefur ekki þegar nýtt yfir til hins foreldrisins að hluta eða öllu leyti. Hið sama gildir þegar foreldri er ófært um að annast barn sitt af sömu ástæðum á fyrstu 18 mánuðunum eftir að barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Á þetta við hvort sem foreldrar fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Lögreglustjóri eða dómstólar skulu staðfesta að foreldri muni sæta nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili gagnvart barni sínu á fyrrgreindu tímabili. Við tilfærsluna verður réttur þess foreldris sem sætir nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili að þeim réttindum er hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögum þessum.

Ef annað foreldrið andast áður en barn nær 18 mánaða aldri færist sá réttur til fæðingarstyrks sem stofnast hefur til samkvæmt 1. mgr. 25. gr. eða 1. mgr. 26. gr., og hinn látni hefur ekki þegar nýtt sér yfir til eftirlifandi foreldris. Á þetta við hvort sem hið látna foreldri hefur farið með forsjá barnsins, hefur farið sameiginlega með forsjá barnsins með eftirlifandi foreldrinu eða hefur ekki farið með forsjá barnsins við andlátíð. Þegar um frumættleiðingu eða varanlegt fóstur er að ræða skal miða við 18 mánuði eftir að barn kom inn á heimilið. Við tilfærsluna verður réttur hins látna foreldris að þeim réttindum er hið eftirlifandi foreldri hefur áunnið sér samkvæmt lögum þessum.

Foreldri sem er ófært vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss um að annast barn sitt á fyrstu 18 mánuðunum eftir fæðingu þess er heimilt að framselja rétt sinn til fæðingarstyrks sem það hefur ekki þegar nýtt sér til hins foreldrisins að hluta eða öllu leyti. Hið sama gildir þegar foreldri er ófært um að annast barn sitt af sömu ástæðum á fyrstu 18 mánuðunum eftir að barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur. Á þetta við hvort sem foreldrar fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Heimilt er að veita undanþágu frá samþykki foreldris um framsal réttinda þegar foreldri er ófært um að veita samþykki sitt vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss og skal þá Vinnumálastofnun meta hvort skilyrðum um framsal réttindanna sé fullnægt. Ástand foreldris vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss sem leiðir til þess að foreldrið er ófært um að annast barnið á fyrrgreindu tímabili eða veita samþykki sitt um framsal réttinda sinna skal staðfest með læknisvottorði þess sérfræðilæknis sem annast foreldrið. Við tilfærsluna verður réttur þess foreldris sem framselur rétt sinn að þeim réttindum er hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögum þessum.

Foreldri sem er ófært vegna afplánun refsivistar um að annast barn sitt á fyrstu 18 mánuðunum eftir fæðingu þess er heimilt að framselja rétt sinn til fæðingarstyrks sem það hefur ekki þegar nýtt sér til hins foreldrisins að hluta eða öllu leyti. Hið sama gildir þegar foreldri er ófært um að annast barn sitt af sömu ástæðum á fyrstu 18 mánuðunum eftir að barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur. Á þetta við hvort sem foreldrar fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Fangelsismálayfirvöld skulu staðfesta að foreldrið muni afplána refsivist á fyrrgreindu tímabili. Við tilfærsluna verður

réttur þess foreldris sem framselur rétt sinn að þeim réttindum er hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögum þessum.

30. gr.

Forsjá barns.

Skilyrði fyrir því að foreldri geti nýtt rétt sinn til fæðingarstyrks er að foreldri fari sjálft með forsjá barnsins eða fari sameiginlega með forsjá þess ásamt hinu foreldrinu þann tíma sem greiðsla fæðingarstyrks til foreldrisins stendur yfir, sbr. þó 2. mgr.

Þrátt fyrir 1. mgr. getur foreldri sem ekki fer með forsjá barns síns nýtt rétt sinn til fæðingarstyrks þegar fyrir liggur samþykki þess foreldris sem fer með forsjána um að forsjárlausa foreldrið hafi umgengni við barnið þann tíma sem greiðsla fæðingarstyrks til forsjárlausa foreldrisins stendur yfir.

31. gr.

Réttur til greiðslu fæðingarstyrks vegna andvanafæðingar og fósturláts.

Foreldrar eiga sjálfstæðan rétt til fæðingarstyrks í allt að þrjá mánuði hvort um sig frá þeim degi er andvanafæðing á sér stað eftir 22 vikna meðgöngu. Sé um að ræða fósturlát eftir 18 vikna meðgöngu eiga foreldrar sjálfstæðan rétt til fæðingarstyrks í allt að tvo mánuði hvort um sig frá þeim degi er fósturlátið á sér stað. Réttur til fæðingarstyrks vegna andvanafæðingar og fósturláts fellur niður 18 mánuðum eftir að atburðurinn átti sér stað.

Tímalengd meðgöngu samkvæmt 1. mgr. skal staðfest með læknisvottorði. Hafi foreldrar ekki verið í hjúskap eða skráðri sambúð við atburðinn skal á læknisvottorði jafnframt koma fram upplýsingar um foreldrastöðu barnsins.

VII. KAFLI

Aukinn réttur til fæðingarstyrks.

32. gr.

Fjölburaafæðingar.

Foreldrar eiga sameiginlegan rétt til fæðingarstyrks í þrjá mánuði til viðbótar fyrir hvert barn umfram eitt sem fæðist á lífi eða fæðist andvana eftir 22 vikna meðgöngu.

Foreldrar sem frumættleiða eða taka í varanlegt fóstur fleiri börn en eitt á sama tíma eiga sameiginlegan rétt til fæðingarstyrks í þrjá mánuði til viðbótar fyrir hvert barn umfram eitt.

33. gr.

Veikindi móður í tengslum við fæðingu.

Heimilt er að framlengja fæðingarstyrk móður um allt að tvo mánuði vegna alvarlegra veikinda hennar í tengslum við fæðingu enda verði veikindin rakin til fæðingarinnar sjálfrar og hún hafi af þeim völdum verið ófær að annast um barn sitt þann tíma sem fæðingarstyrkur var greiddur að mati sérfræðilæknis.

Rökstyðja skal þörf fyrir lengingu á fæðingarstyrk með vottorði sérfræðilæknis. Vinnumálastofnun skal meta hvort lenging fæðingarstyrks sé nauðsynleg og er stofnuninni heimilt að óska eftir umsögn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

34. gr.

Veikindi barns eða fötlun.

Heimilt er að framlengja sameiginlegan rétt foreldra til fæðingarstyrks um allt að sjö mánuði ef um er að ræða alvarlegan sjúkleika barns eða alvarlega fötlun sem krefst nánari umönnunar foreldris.

Rökstyðja skal þörf fyrir lengingu á fæðingarstyrk með vottorði sérfræðilæknis. Vinnumálastofnun skal meta hvort lenging fæðingarstyrks sé nauðsynleg og er stofnuninni heimilt að óska eftir umsógn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

VIII. KAFLI

Greiðsla fæðingarstyrks.

35. gr.

Umsókn til Vinnumálastofnunar.

Foreldri, sbr. 2. mgr. 1. gr., skal sækja um fæðingarstyrk til Vinnumálastofnunar þremur vikum fyrir áætlaðan fæðingardag barns, sbr. þó 19. gr.

Umsóknin skal vera á því formi sem Vinnumálastofnun ákveður, s.s. stafræn eða skrifleg og skal þar tilgreina fyrirhugaðan upphafsdag greiðslu fæðingarstyrks til foreldris og lengd greiðslutímabils. Skal jafnframt tilgreina fyrirhugaða skiptingu á sameiginlegum rétti til fæðingarstyrks milli foreldra barns.

36.gr.

Greiðsla fæðingarstyrks.

Fæðingarstyrkur til foreldris utan vinnumarkaðar eða í minna en 25% starfi skal vera 59.137 kr. á mánuði. Fæðingarstyrkur til foreldris í fullu námi skal vera 135.525 kr. á mánuði.

Greiðslur fæðingarstyrks til foreldris skulu inntar af hendi eftir á, fyrir undanfarandi almanaksmánuð, fyrsta virkan dag hvers mánaðar. Ekki er heimilt að greiða foreldri fæðingarstyrk lengra aftur í tímann en þrjá almanaksmánuði á undan þeim almanaksmánuði sem umsókn um greiðslur samkvæmt 1. mgr. 35. gr. barst.

Ef annað foreldrið notar hluta af sameiginlegum rétti foreldra til fæðingarstyrks og nýtur greiðslna fæðingarstyrks styttest greiðslutímabil vegna fæðingarorlofs úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt III.-V. kafla sem því nemur.

37. gr.

Skerðing á greiðslu fæðingarstyrks.

Réttur foreldris til fæðingarstyrks er bundinn því að foreldri uppfylli skilyrði um rétt til fæðingarstyrks samkvæmt VI. eða VII. kafla Greiðslur frá vinnuveitanda til foreldris sem eru hærri en nemur helmingi þeirrar styrkfjárhæðar sem foreldri hefur fengið greidda samkvæmt 1.-2. mgr. 36. gr. skulu koma til frádráttar styrknum. Að öðru leyti gildir ákvæði 1. mgr. 24. gr. eftir því sem við getur átt.

IX. KAFLI

Eftirlit, leiðrétting á greiðslum og endurmat réttinda.

38. gr.

Eftirlit.

Vinnumálastofnun skal annast eftirlit með framkvæmd laga þessara, þ.m.t. hvort foreldri hafi fengið hærri greiðslur í fæðingarorlofi og fæðingarstyrk á grundvelli laganna en því bar samkvæmt ákvæðum laganna.

Skattyfirvöld skulu láta Vinnumálastofnun í té upplýsingar um tekjur foreldra úr skattframtölum, staðgreiðsluskrá og tryggingagjaldsskrá sem nauðsynlegar eru vegna eftirlits

Vinnumálastofnunar með framkvæmd laga þessara enda hafi viðkomandi foreldri verið upplýst um slíka ráðstöfun.

Vinnumálastofnun er heimil vinnsla persónuupplýsinga, þar á meðal þeirra sem viðkvæmar geta talist, að því marki sem slík vinnsla telst nauðsynleg við framkvæmd eftirlits skv. 1. mgr.

Að því marki sem nauðsynlegt er vegna eftirlits með framkvæmd laga þessara, m.a. til að tryggja að foreldrar fái ekki hærri greiðslur í fæðingarorlofi eða fæðingarstyrk en þeim ber samkvæmt ákvæðum laganna, er heimilt við vinnslu persónuupplýsinga, sbr. 3. mgr., að samkeyra upplýsingar Vinnumálastofnunar við upplýsingar frá skattyfirvöldum um tekjur foreldra úr skattframtölum, staðgreiðsluskrá og tryggingagjaldsskrá fyrir það tímabil sem foreldri nýtir rétt sinn til fæðingarorlofs eða fæðingarstyrks. Slíkar samkeyrslur skulu gerðar án þess að upplýsingar séu sendar á milli stofnana umfram það sem nauðsynlegt er til skoðunar á fyrir fram skilgreindu athugunarefni. Að öðru leyti fer um meðferð persónuupplýsinga samkvæmt lögum um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga.

Komi fram við eftirlit með lögum þessum að ætla megi að foreldri hafi fengið hærri greiðslur í fæðingarorlofi eða fæðingarstyrk á grundvelli laganna en því bar samkvæmt ákvæðum laganna skal Vinnumálastofnun óska eftir að viðkomandi foreldri sýni fram á með skriflegum gögnum að svo hafi ekki verið. Vinnumálastofnun er heimilt að óska eftir staðfestingu frá vinnuveitanda á þeim gögnum sem foreldri leggur fram í þessu sambandi eftir því sem við á.

Ráðherra er heimilt að setja nánari reglur í reglugerð um framkvæmd eftirlits Vinnumálastofnunar samkvæmt ákvæði þessu.

39. gr.

Leiðrétting á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði og greiðslu fæðingarstyrks.

Hafi breytingar orðið á tekjuskattsálagningu foreldris vegna tekna sem greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði eru byggðar á, sbr. 5. mgr. 22. gr., skal Vinnumálastofnun leiðrétta greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði til samræmis við álagningu skattyfirvalda.

Hafi foreldri fengið hærri greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrk en því bar samkvæmt ákvæðum laga þessara miðað við álagningu skattyfirvalda eða af öðrum ástæðum ber foreldri að endurgreiða Fæðingarorlofssjóði þá fjárhæð sem ofgreidd var að viðbættu 15% álagi óháð ásetningi eða gáleysi foreldris. Fella skal niður álagið samkvæmt þessari málsgrein sýni foreldri fram á með skriflegum gögnum að því verði eigi kennt um þá annmarka er leiddu til ákvörðunar Vinnumálastofnunar.

Heimilt er að skuldajafna ofgreiddum greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði og fæðingarstyrk á móti inneign foreldris vegna ofgreiddra skatta, barnabóta og vaxtabóta samkvæmt lögum um tekjuskatt. Ráðherra er fer með tekjuöflun ríkisins skal setja í reglugerð nánari reglur um skuldajöfnun og forgangsroð.

Um innheimtu ofgreidds fjár úr Fæðingarorlofssjóði og fæðingarstyrk fer samkvæmt 111. gr. laga um tekjuskatt. Ráðherra getur þó falið sérstökum innheimtuaðila að annast innheimtu.

Hafi foreldri fengið lægri greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði en því bar samkvæmt álagningu skattyfirvalda ber Vinnumálastofnun að greiða þá fjárhæð sem vangreidd var til foreldris ásamt vöxtum fyrir það tímabil sem féð var í vörslu Fæðingarorlofssjóðs. Skulu vextir þessir vera jafnháir vöxtum sem Seðlabanki Íslands ákveður og birtir á hverjum tíma samkvæmt 1. mgr. 8. gr. laga um vexti og verðtryggingu. Sama á við þegar niðurstaða úrskurðarnefndar velferðarmála leiðir til þess að foreldri hafi átt rétt á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði en hafi

áður verið synjað um greiðslur eða reiknaðar lægri greiðslur. Þegar greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði eru vangreiddar vegna skorts á upplýsingum falla vextir niður.

Ákvarðanir Vinnumálastofnunar um endurkröfu ofgreiddra greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði og fæðingarstyrks samkvæmt 2. mgr. eru aðfararhæfar.

40. gr.

Endurmat á rétti til fæðingarorlofs og fæðingarstyrks.

Hafi foreldri fengið hærri greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrk en því bar samkvæmt ákvæðum laga þessara miðað við álagningu skattyfirvalda eða af öðrum ástæðum og endurgreiði því Fæðingarorlofssjóði þá fjárhæð sem ofgreidd var ber Vinnumálastofnun að endurmeta hvort viðkomandi foreldri hafi fullnýtt rétt sinn til fæðingarorlofs eða fæðingarstyrks eða ekki og upplýsa foreldrið um niðurstöðu endurmatsins.

X. KAFLI

Foreldraorlof.

41. gr.

Réttur foreldra til töku foreldraorlofs.

Foreldri, sbr. 1. mgr. 1. gr., skal eiga rétt á foreldraorlofi í fjóra mánuði til að annast barn sitt.

Réttur til foreldraorlofs stofnast við fæðingu barns. Við frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur er miðað við þann tíma þegar barnið kemur inn á heimilið, enda staðfesti barnaverndarnefnd eða aðrir til þess bærir aðilar ráðstöfunina. Ef foreldri þarf að sækja barnið til annarra landa getur foreldraorlof hafist við upphaf ferðar, enda hafi viðkomandi yfirvöld eða stofnun staðfest að barn fáið frumættleitt.

Réttur til foreldraorlofs fellur niður er barnið nær átta ára aldri. Hafi réttur til foreldraorlofs fallið niður ónýttur að hluta eða öllu leyti við átta ára aldur barns verður sá réttur virkur aftur komi til þess að barn greinist síðar með alvarlegan og langvinnan sjúkdóm eða alvarlega fötlun, en áður en það verður fullra átján ára.

Hvort foreldri um sig á sjálfstæðan rétt til foreldraorlofs sem er ekki framseljanlegur.

Foreldraorlofi fylgir ekki réttur til greiðslu launa úr Fæðingarorlofssjóði.

42. gr.

Tilhögun foreldraorlofs.

Foreldri skal eiga rétt á að taka foreldraorlof í einu lagi.

Með samkomulagi við vinnuveitanda er starfsmanni þó heimilt að haga foreldraorlofi með öðrum hætti, t.d. þannig að orlofið skiptist niður á fleiri tímabil og/eða það verði tekið samhliða minnkuðu starfshlutfalli.

Vinnuveitandi skal leitast við að koma til móts við óskir starfsmanns um tilhögun foreldraorlofs.

Starfsmanni er óheimilt nema með sérstöku samþykki vinnuveitanda að taka lengra foreldraorlof en fjóra mánuði á hverju 12 mánaða tímabili.

43. gr.

Tilkynning um foreldraorlof.

Starfsmaður öðlast rétt til foreldraorlofs eftir að hafa starfað samfelld í sex mánuði hjá sama vinnuveitanda. Á það við hvort sem starfsmaðurinn hefur verið ráðinn tímabundið eða ótímabundið.

Starfsmaður sem hyggst nýta sér rétt til foreldraorlofs skal tilkynna það vinnuveitanda eins fljótt og kostur er og í síðasta lagi sex vikum fyrir fyrirhugaðan upphafsdag orlofs. Tilkynning um töku foreldraorlofs skal vera skrifleg og skal þar tilgreina fyrirhugaðan upphafsdag orlofsins, lengd og tilhögun. Skal vinnuveitandi árita tilkynninguna um móttökudagsetningu og afhenda starfsmanninum og Vinnumálastofnun afrit hennar.

Vinnuveitandi skal skrá töku foreldraorlofs þannig að starfsmaður geti fengið vottorð um fjölda tekinna foreldraorlofsdaga óski hann þess.

44. gr.

Frestun eða aðrar breytingar á tilhögun foreldraorlofs.

Geti vinnuveitandi ekki fallist á óskir starfsmanns um tilhögun foreldraorlofs skal hann að höfðu samráði við starfsmann tilkynna um aðra tilhögun innan viku frá móttökudagsetningu tilkynningar, sbr. 2. mgr. 43. gr. Skal það gert skriflega, ástæður tilgreindar og ef um frestun er að ræða skal tekið fram hve lengi frestunin varir.

Frestun er eingöngu heimil þegar fyrir hendi eru sérstakar aðstæður í rekstri fyrirtækis/stofnunar sem gera slíkt nauðsynlegt. Svo er t.d. ef um er að ræða árstíðabundin störf, ef ekki tekst að finna hæfan staðgengil, ef umtalsverður hluti starfsmanna sækir um foreldraorlof á sama tíma eða viðkomandi starfsmaður gegnir lykilhlutverki í æðstu stjórn fyrirtækis eða stofnunar.

Vinnuveitanda er aldrei heimilt að fresta foreldraorlofi lengur en í sex mánuði frá þeim tíma sem foreldraorlof átti að hefjast samkvæmt óskum starfsmanns nema með samþykki hans.

Óheimilt er að fresta foreldraorlofi sem er í beinu framhaldi af fæðingarorlofi eða ef barn veikist svo að nærvera foreldris er nauðsynleg. Einnig er frestun óheimil hafi vinnuveitandi fallist á orlofstökuna eða liðinn er frestur skv. 1. mgr. án svars frá vinnuveitanda.

Verði ákvörðun vinnuveitanda um frestun foreldraorlofs til þess að starfsmaður nær ekki að ljúka foreldraorlofi áður en barn hans nær átta ára aldri framlengist sá tími sem heimilt er að taka foreldraorlof á til þess dags er barn nær níu ára aldri.

45. gr.

Vernd uppsafnaðra réttinda.

Þau réttindi sem starfsmaður hefur þegar áunnið sér eða er að ávinna sér á upphafsdegi foreldraorlofs skulu haldast óbreytt til loka orlofsins. Við lok orlofsins skulu þessi réttindi gilda, sem og breytingar sem kunna að hafa orðið á grundvelli laga eða kjarasamninga.

XI. KAFLI

Sameiginleg ákvæði.

46. gr.

Réttur til starfs.

Ráðningarsamband milli starfsmanns og vinnuveitanda helst óbreytt í fæðingar- og foreldraorlofi.

Starfsmaður skal eiga rétt á að hverfa aftur að starfi sínu að loknu fæðingar- eða foreldraorlofi. Sé þess ekki kostur skal hann eiga rétt á sambærilegu starfi hjá vinnuveitanda í samræmi við ráðningarsamning.

47. gr.

Vernd gegn uppsögnum.

Óheimilt er að segja starfsmanni upp störfum vegna þess að hann hefur tilkynnt um fyrirhugaða töku fæðingar- eða foreldraorlofs samkvæmt 11. eða 43. gr. eða er í fæðingar- eða foreldraorlofi nema gildar ástæður séu fyrir hendi og skal þá skriflegur rökstuðningur fylgja uppsögninni. Sama gildir um uppsagnir þungaðrar konu og konu sem nýlega hefur alið barn.

48. gr.

Skaðabótaskylda.

Brjótí vinnuveitandi gegn ákvæðum laga þessara varðar það skaðabótaskyldu samkvæmt almennum reglum.

49. gr.

Brottfall réttinda foreldra.

Réttur foreldra, sbr. 1. mgr. 1. gr., til fæðingar- og foreldraorlofs fellur niður frá þeim degi er foreldri lætur frá sér barn vegna ættleiðingar, uppeldis eða fósturs. Sama gildir um rétt foreldra, sbr. 2. mgr. 1. gr., til greiðslu fæðingarstyrks.

Í tilvikum samkvæmt 1. mgr. skulu kynforeldrar, sbr. 1. mgr. 1. gr., eiga sameiginlegan rétt á tveggja mánaða fæðingarorlofi eftir fæðingu barns. Þá eiga foreldrar, sbr. 2. mgr. 1. gr., sameiginlega rétt á greiðslu fæðingarstyrks í tvo mánuði eftir fæðingu barns.

Ef annað foreldrið tekur hluta af sameiginlegum rétti foreldra til fæðingarorlofs samkvæmt 2. mgr. og nýtur greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt V. kafla stýttist greiðslutímabil fæðingarstyrks sem því nemur.

50. gr.

Ósamrýmanleg réttindi.

Foreldri sem nýtur fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði getur ekki á sama tímabili nýtt rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt lögum þessum með öðru barni.

Foreldri sem nýtur greiðslna úr Atvinnuleysistryggingasjóði samkvæmt lögum um atvinnuleysistryggingar getur ekki á sama tímabili nýtt sér rétt sinn til fæðingarstyrks, greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði eða foreldraorlofs samkvæmt lögum þessum.

Foreldri sem nýtur slysadagpeninga samkvæmt lögum um slysatryggingar almannatrygginga, sjúkradagpeninga samkvæmt lögum um sjúkratryggingar eða endurhæfingarlífeyris samkvæmt lögum um félagslega aðstoð getur ekki á sama tímabili nýtt sér rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt lögum þessum.

Foreldri sem nýtur greiðslna sjúkradagpeninga úr sjúkrasjóði stéttarfélags getur ekki á sama tímabili nýtt rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt lögum þessum.

Foreldri sem nýtur bóta frá tryggingafélagi sem koma í stað launa vegna tímabundins atvinnutjóns getur ekki á sama tímabili nýtt rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt lögum þessum.

Foreldri sem nýtur greiðslna samkvæmt lögum um greiðslur til foreldra langveikra eða alvarlega fatlaðra barna getur ekki á sama tímabili nýtt sér rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt lögum þessum.

Foreldri sem nýtur orlofslauna getur ekki nýtt sér rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt lögum þessum á sama tímabili og þær greiðslur eiga við um.

Foreldri sem nýtur greiðslna vegna starfsloka, þ.m.t. orlofslauna, getur ekki nýtt rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt lögum þessum á sama tímabili og þær greiðslur eiga við um. Fái foreldri greidd orlofslaun vegna starfsloka á sama tíma og foreldrið fær fæðingarstyrk eða greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði skal foreldri tilkynna Vinnumálastofnun um umrædd orlofslaun þegar í stað sem og fyrir hvaða tímabil orlofslaunin eru ætluð og er þá við það miðað að það verði fyrir lok næsta orlofsárs þar á eftir, sbr. lög um orlof. Á foreldri þá ekki rétt á fæðingarstyrk eða greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði fyrir sama tímabil og er þá litið svo á að fæðingarorlof foreldrisins frestist um þann tíma sé því ekki lokið og getur foreldrið sótt um breytingu á tilhögun fæðingarorlofs eða greiðslu fæðingarstyrks því til samræmis. Þrátt fyrir 2. málsl. skal móðir vera í fæðingarorlofi fyrstu tvær vikurnar eftir fæðingu barns, sbr. 3. mgr. 7. gr., og frestast fæðingarorlof móður þá eftir þann tíma. Að öðru leyti, svo sem hvað varðar aðrar greiðslur vegna starfsloka en orlofslaun, gildir 1. mgr. 24. gr. eftir því sem við getur átt.

Greiðslur frá öðrum ríkjum vegna sömu fæðingar, frumættleiðingar eða töku barns í varanlegt fóstur og fyrir sama tímabil koma til frádráttar við greiðslu úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt V. kafla og greiðslu fæðingarstyrks samkvæmt VIII. kafla.

51. gr.

Árleg endurskoðun á fjárhæðum.

Fjárhæðir greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði og fæðingarstyrks samkvæmt lögum þessum skulu koma til endurskoðunar við afgreiðslu fjárlaga ár hvert með tilliti til þróunar launa, verðlags og efnahagsmála. Þó er ráðherra heimilt, að fengnu samþykki ríkisstjórnar, að breyta fjárhæðunum til hækkunar um hver áramót ef verulegar breytingar verða á launaþróun og þjóðhagsforsendum frá afgreiðslu fjárlaga. Þegar áðurgreind skilyrði leiða til hækkunar á fjárhæðum, sbr. 1. málsl., skal ráðherra breyta þeim í reglugerð.

52. gr.

Fjárnám óheimilt.

Óheimilt er að gera fjárnám í greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrk samkvæmt lögum þessum sem ekki hafa verið greiddar til foreldris. Þá er jafnframt óheimilt að taka greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrk til greiðslu opinberra gjalda annarra en staðgreiðslu opinberra gjalda.

53. gr.

Milliríkjasamningar.

Við framkvæmd laga þessara skal tekið tillit til milliríkjasamninga á sviði almannatrygginga og félagsmála sem Ísland er aðili að.

54. gr.

Reglugerðarheimild.

Ráðherra er heimilt að setja reglugerð um nánari framkvæmd laga þessara.

Ráðherra er heimilt að kveða í reglugerð nánar á um greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði, svo sem um mat á starfshlutfalli sjálfstætt starfandi einstaklinga, rétt þeirra sem gegna störfum á innlendum vinnumarkaði sem eru undanskilin greiðslu tryggingagjalds lögum samkvæmt, rétt þeirra sem hafa starfað í öðrum aðildarríkjum að samningnum um Evrópska efnahagssvæðið, sbr. einnig gerðir sem felldar hafa verið undir VI. viðauka samningsins, aðildarríkjum að Norðurlandasamningnum um almannatryggingar, stofnsamningi Fríverslunarsamtaka Evrópu

eða samningi milli ríkisstjórnar Íslands annars vegar og ríkisstjórnar Danmerkur og heimastjórnar Færeyja hins vegar og hvaða greiðslna frá vinnuveitendum heimilt sé að taka tillit til við útreikninga samkvæmt 1. mgr. 24. gr.

XII. KAFLI

Gildistaka.

55. gr.

Gildistaka.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 2021 og eiga við um foreldra barna sem fæðast, eru ættleidd eða tekin í varanlegt fóstur 1. janúar 2021 eða síðar.

XIII. KAFLI

Breytingar á öðrum lögum.

56. gr.

Lög um tryggingagjald.

6. töluliður 9. gr. orðist svo: Greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði vegna fæðingarorlofs.

Ákvæði til bráðabirgða

I.

Réttur foreldra til fæðingar- eða foreldraorlofs vegna barna sem fæðast, eru ættleidd eða tekin í varanlegt fóstur fyrir 1. janúar 2021 fer eftir lögum nr. 95/2000, um fæðingar- og foreldraorlof, með síðari breytingum.

II.

Lög nr. 95/2000, um fæðingar- og foreldraorlof, með síðari breytingum, falla brott 1. janúar 2023.

Greinargerð.

1. Inngangur.

Frumvarp þetta er afurð vinnu sem hófst í september 2019 en þá skipaði félags- og barnamálaráðherra, samstarfshóp til heildarendurskoðunar laga nr. 95/2000, um fæðingar- og foreldraorlof. Formaður samstarfshópsins var skipaður án tilnefningar og var hann jafnframt fulltrúi félags- og barnamálaráðherra í hópnum en auk hans áttu sæti fulltrúar frá Alþýðusambandi Íslands, Bandalagi háskólamanna, BSRB, Sambandi íslenskra sveitarfélaga, félagsmálaráðuneyti, fjármála- og efnahagsráðuneyti, Samtökum atvinnulífsins og Vinnumálastofnun. Hlutverk samstarfshópsins var að endurskoða lög nr. 95/2000 um fæðingar- og foreldraorlof í heild sinni og vinna að frumvarpi því tengdu í tilefni af því að árið 2020 eru tuttugu ár liðin frá gildistöku laganna.

Fæðingarorlofskerfið er í stöðugri mótun með hliðsjón af þeim samfélagslegu aðstæðum sem uppi eru hverju sinni og því mikilvægt að löggjöfin sé endurskoðuð reglulega og endurspegli þannig þá þróun sem á sér stað í samfélaginu. Í sögulegu tilliti hefur fæðingarorlofskerfið jafnframt verið nátengt þeim breytingum sem orðið hafa á stöðu kynjanna á vinnumarkaði á þessari og síðustu öld. Samfélagsleg viðhorf gagnvart fæðingarorlofi hafa tekið miklum breytingum frá því að fyrstu ákvæðin um réttindi þess efnis komu inn í íslenska löggjöf með setningu laga um almannatryggingar árið 1946. Þau ákvæði náðu til að mynda þó einungis til kvenna sem unnu í verksmiðjum og vörðuðu einkum þau sjónarmið að vinnuveitenda væri óheimilt að láta mæður vinna fyrstu vikurnar eftir fæðingu barns. Með lögum nr. 97/1980 komu síðar inn réttindi til greiðslu fæðingarorlofs fyrir allar mæður á vinnumarkaði við töku fæðingarorlofs ásamt því að rétturinn til að snúa aftur til fyrra starfs var viðurkenndur. Þá var einnig með sömu lögum feðrum veittur á vissan hátt réttur til fæðingarorlofs þar sem móðir gat óskað sérstaklega eftir því að faðirinn gæti tekið síðasta mánuð fæðingarorlofsins. Þegar lög um fæðingar- og foreldraorlof nr. 95/2000 voru samþykkt árið 2000 var um stefnumarkandi löggjöf að ræða þar sem fæðingarorlof var meðal annars lengt úr sex mánuðum í níu auk þess að feðrum var veittur sjálfstæður réttur til töku fæðingarorlofs. Með samþykkt laga nr. 95/2000 var það lögfest að greiðslur til foreldra urðu tekjutengdar ásamt því að fjármögnunarleiðum var breytt þannig að hluti tryggingargjalds sem atvinnurekendur þegar inntu af hendi fór í sérstakan Fæðingarorlofssjóð. Þá var eitt af markmiðum þeirrar lagasetningar að jafna rétt launþega til fæðingarorlofs óháð því hvort þeir störfuðu á almenna vinnumarkaðnum eða hinum opinbera.

Frá gildistöku laga um fæðingar- og foreldraorlof nr. 95/2000 hefur náðst góður árangur hvað varðar að jafna stöðu kynjanna á vinnumarkaði og innan heimilisins en ljóst er að breytingin á fæðingarorlofskerfinu árið 2000 á sinn þátt í þessari framþróun. Í athugasemdum með frumvarpi því er varð að lögum nr. 95/2000, um fæðingar- og foreldraorlof, kemur meðal annars fram að með „*aukinni þátttöku kvenna á vinnumarkaði hafa komið fram breytt viðhorf til hlutverka og verkaskiptingar kvenna og karla í samfélaginu. Forsenda þess að karlar og konur geti tekið jafnan þátt í launavinnu sem og öðrum störfum utan heimilis er að þau skipti með sér umönnun barna sinna.*“ Jafnframt er tekið fram að auknar kröfur hafi verið gerðar til þess að „*móður og föður verði sköpuð sömu tækifæri til að sinna bæði fjölskyldu og starfi utan heimilis. Einn af þeim þáttum sem stuðla að samspili fjölskyldu- og atvinnulífs er sá að konur og karlar eigi jafnan rétt til fæðingarorlofs auk þess að eiga kost á sérstöku foreldraorlofi frá vinnu til að vera með börnum sínum. Var að því markmiði stefnt við gerð þessa frumvarps en jafnframt er þá verið að tryggja börnum samvistir við báða foreldra.*“ Í þessu frumvarpi er

einnig lagt upp með framangreind sjónarmið en jafnframt lögð áhersla á að bæta um betur. Engu að síður eru helstu áskoranir innan fæðingarorlofskerfisins í dag að tryggja báðum foreldrum jafna möguleika á að annast barn sitt í fæðingarorlofi þangað til barninu býðst dagvistun á leikskóla án þess að það hafi í för með sér verulega röskun hvað varðar þátttöku hvors foreldris um sig á vinnumarkaði.

Samstarfshópurinn um endurskoðun laga um fæðingar- og foreldraorlof hefur fengið til sín á fundi fulltrúa ýmissa hagsmunahópa sem gert hafa grein fyrir afstöðu sinni til efnis frumvarpsins og má þar meðal annars nefna frá félagi einstæðra foreldra, félagi um foreldrajafnrétti, sýslumanninum á höfuðborgarsvæðinu, Barnaverndarstofu, umboðsmanni barna, Tryggingastofnun ríkisins og fræðasamfélaginu. Þá hefur samstarfshópurinn byggt á vinnu sem hófst í desember 2014 þegar þáverandi félags- og húsnæðismálaráðherra skipaði starfshóp um framtíðarstefnu stjórnvalda í fæðingarorlofsmálum en starfshópurinn skilaði tillögum til ráðherra í mars 2016. Í tillögum starfshópsins kom meðal annars fram að „[m]eð lögum um fæðingar- og foreldraorlof var brotið blað hér á landi hvað varðar rétt foreldra til fæðingarorlofs en þar er meðal annars kveðið á um að foreldrar eigi sjálfstæðan rétt til fæðingarorlofs hvort um sig. Við setningu laganna gætti góðrar samstöðu á Alþingi en frumvarp sem varð að lögunum var samþykkt án breytinga og mótakvæðalaust á þinginu auk þess sem feður virðast hafa tekið lögunum fagnandi. Þannig sýna tölur frá árinu 2001 að hlutfall fedra, af umsóknum mæðra um fæðingarorlof, hafi verið 82,4% á því ári.“

Í tillögnum kom einnig fram að mikilvægt væri að „leitað verði leiða til að auka líkur á að foreldrar sjái sér fært og að þeir sjái hag í að fullnýta rétt sinn til fæðingarorlofs þannig að markmiðum laga um fæðingar- og foreldraorlof verði náð. Í því sambandi er sérstaklega horft til þess að feður nýti sér að fullu rétt sinn til fæðingarorlofs samkvæmt lögunum.

Jafnframt er mikilvægt að auka hlut fedra hvað varðar nýtingu á sameiginlegum rétti foreldra til fæðingarorlofs þannig að meira jafnræðis gæti milli mæðra og fedra í því sambandi en nú er. Þykir það nauðsynlegt í því skyni að styðja við jafnrétti kvenna og karla á vinnumarkaði auk þess sem það styður við framangreint markmið laganna um fæðingar- og foreldraorlof þess efnis að með fæðingarorlofinu sé meðal annars stefnt að því að tryggja barni samvistir við báða foreldra sína.“

Frumvarpið þetta er því meðal annars lagt fram í því skyni að tryggja að lögin um fæðingar- og foreldraorlof nái enn frekar markmiðum sínum þess efnis að tryggja barni samvistir við báða foreldra sína og að gera báðum foreldrum kleift að samræma fjölskyldu- og atvinnulíf, sbr. 2. gr. laganna. Þá er frumvarpinu ætlað að gera lög um fæðingar- og foreldraorlof skýrari hvað varðar þau atriði sem vafi hefur leikið á um við túlkun og framkvæmd þeirra en gera verður ráð fyrir að þær breytingar séu til þess fallnar að auðvelda verðandi foreldrum að átta sig á rétti sínum til greiðslna í fæðingarorlofi.

2. Tilefni og nauðsyn lagasetningar.

Tilefni frumvarpsins er meðal annars að aðlagða fæðingarorlofskerfið að þeirri miklu þróun sem hefur orðið í samfélaginu á síðastliðnum 20 árum, þ.á m. í jafnréttismálum og stöðu kynjanna á vinnumarkaði. Eitt af meginverknum samstarfshópsins var einnig að bregðast við fyrirliggjandi álitum frá umboðsmanni Alþingis, dómum sem kveðnir hafa verið upp af dómstólum landsins og úrskurðum úrskurðarnefndar fæðingar- og foreldraorlofsmála (nú úrskurðarnefndar velferðarmála) í því skyni að skýra betur ýmis atriði sem þótt hafa óskýr við framkvæmd laganna. Í samræmi við lög nr. 149/2019, um breytingu á lögum um fæðingar- og foreldraorlof nr. 95/2000, var eitt af verkefnum hópsins að finna leiðir til þess að foreldrar barna sem fæðast, eru ættleidd eða tekin í varanlegt fóstur 1. janúar 2021 eða síðar eigi rétt á

tólf mánaða samanlögðu fæðingarorlofi eða fæðingarstyrk og hvernig skiptingu þessa mánaða á milli foreldra skuli vera háttað. Þar sem um er að ræða ýmsar breytingar á gildandi lögum, bæði á formi og efni, er jafnframt talið nauðsynlegt að frumvarp til nýrra heildarlaga verði lagt fram.

Lagt er til að meginmarkmið gildandi laga um fæðingar- og foreldraorlof verði óbreytt þ.e. annars vegar að tryggja barni samvistir við báða foreldra sína og hins vegar að gera báðum foreldrum kleift að samræma fjölskyldu- og atvinnulíf. Ein af áskorunum innan fæðingarorlofskerfisins er því að tryggja báðum foreldrum jafna möguleika á að annast barn sitt í fæðingarorlofi þangað til barninu býðst dagvistun á leikskóla án þess að það hafi í för með sér verulega röskun hvað varðar þátttöku hvors foreldris um sig á vinnumarkaði. Lenging á rétti foreldra til fæðingarorlofs í tólf mánuði er liður í því að minnka það bil sem er á milli fæðingarorlofsréttar foreldra og þangað til barni býðst dagvistun á leikskóla.

Fyrri aðgerðir stjórnvalda hafa miðað að því að hækka hámarksgreiðslur til foreldra sem nýta rétt sinn til fæðingarorlofs í því skyni að auka möguleika þeirra, ekki síst feðra, til að fullnýta rétt sinn innan kerfisins. Í fjármálaáætlun 2020–2024 kemur meðal annars fram að eitt af þeim markmiðum sem hefur verið skilgreint sérstaklega fyrir málaflokkinn er að tryggja báðum foreldrum jafna möguleika á að annast barn sitt í fæðingarorlofi þangað til barninu býðst dagvistun á leikskóla. Því þykir mikilvægt með frumvarpi þessu að lengja sameiginlegan rétt foreldra til fæðingarorlofs til að tryggja báðum foreldrum möguleika á að annast barn sitt í fæðingarorlofi þangað til barninu býðst dagvistun á leikskóla án þess að það hafi í för með sér verulega röskun á þátttöku hvors foreldris um sig á vinnumarkaði. Er í því sambandi jafnframt lögð áhersla á mikilvægi þess að viðræður verði hafnar milli ríkis og sveitarfélaga um möguleika barna á að hefja leikskóladvöl við tólf mánaða aldur eða þegar rétti foreldra til fæðingarorlofs lýkur þar sem dvöl barna á leikskólum landsins er á forræði sveitarfélaganna. Talið er að með framangreindu fyrirkomulagi megi minnka það álag á foreldra sem ætla má að fylgi því að snúa aftur til vinnu eftir að hafa fullnýtt rétt innan fæðingarorlofskerfisins. Þegar litið er til reynslunnar sem og þeirra tölulegu upplýsinga sem fyrir liggja kemur hins vegar í ljós að réttur til fæðingarorlofs sem foreldrar geta skipt með sér hefur í langflestum tilvikum verið nýttur af mæðrum. Samkvæmt upplýsingum frá Fæðingarorlofssjóði nýtir stærstur hluti feðra einungis sinn sjálfstæða rétt til fæðingarorlofs. Samkvæmt upplýsingum frá Fæðingarorlofssjóði er því rík tilhneiging hérlandis að mæður nýti þann tíma fæðingarorlofs sem er sameiginlegur hjá foreldrum. Það er því mikilvægt samhliða frumvarpi þessu að áfram verði fylgst með þróun þess hvernig foreldrar skipta með sér fæðingarorlofstöku.

3. Meginefni frumvarpsins.

Frumvarpið felur í sér heildarendurskoðun á gildandi lögum um fæðingar- og foreldraorlof nr. 95/2000. Sérstaklega er tekið mið af reynslu við framkvæmd laganna, sníða vankanta auk þess sem leitast er eftir að hafa uppsetningu og efnisatriði frumvarpsins aðgengileg. Þá hefur uppsetningu kafla og ákvæða verið breytt með það að markmiði að lögin verði aðgengilegri. Helstu nýmæli frumvarps þessa eru eftirfarandi:

a. *Árleg skýrsla um stöðu Fæðingarorlofssjóðs og hvernig nýtingu réttinda er háttað.*

Lagt er til í frumvarpi þessu að Vinnumálastofnun vinni árlega skýrslu um stöðu Fæðingarorlofssjóðs og hvernig nýtingu réttinda samkvæmt lögum þessum sé háttað sem birt verði á heimasíðu stofnunarinnar.

b. *Lenging fæðingarorlofs og skipting þess á milli foreldra.*

Líkt og framan greinir var samstarfshópnum falið samkvæmt lögum um breytingu á lögum um fæðingar- og foreldraorlof, nr. 149/2019, að leggja fyrir Alþingi frumvarp til laga þar sem kveðið yrði á um að foreldrar barna sem fæðast, eru ættleidd eða tekin í varanlegt fóstur 1. janúar 2021 eða síðar skuli eiga rétt á tólf mánaða samanlögðu fæðingarorlofi og um skiptingu þess milli foreldra sem og um lengingu á rétti til fæðingarstyrks í tólf mánuði. Í frumvarpi þessu er lagt til að samanlagður réttu foreldra til fæðingarorlofs annars vegar og fæðingarstyrks hins vegar lengist úr tíu mánuðum samkvæmt gildandi lögum í tólf mánuði vegna barna sem fæðast, eru ættleidd eða tekin í varanlegt fóstur 1. janúar 2021 eða síðar. Þá er lagt til að rétturinn skiptist þannig milli foreldra að sjálfstæður réttur hvors foreldris fyrir sig verði sex mánuðir en að foreldrar geti framselt einum mánuði á milli sín sé þess óskað.

Þessi tilhögun er að mati samstarfshópsins í samræmi við markmið laganna um að tryggja báðum foreldrum möguleika á að annast barn sitt án þess að það hafi í för með sér verulega röskun hvað varðar þátttöku hvors um sig á vinnumarkaði. Þegar litið er til þeirra tölulegu upplýsinga sem fyrir liggja um töku fæðingarorlofs kemur í ljós að réttur til fæðingarorlofs sem foreldrar geta skipt með sér hefur í langflestum tilvikum verið nýttur af mæðrum. Nýtingartölur hvað varðar fæðingarorlofstöku sýna að stærstur hluti feðra nýtir einungis sinn sjálfstæða rétt en mæður sinn sjálfstæða rétt og sameiginlegu mánuðina sem hafi verið í gildandi löggjöf. Reynslan hérlandis sýnir því ríka tilhneigingu til þess að mæður nýti þann tíma fæðingarorlofs sem er sameiginlegur milli foreldra. Í því skyni að ná umræddum markmiðum þykir því mikilvægt að sem minnstur hluti fæðingarorlofsréttar verði með þeim hætti að foreldrar geti skipt honum með sér. Í því sambandi má jafnframt nefna að reynsla annarra þjóða, svo sem Svíþjóðar og Noregs, sýnir að stefnur stjórnvalda sem miða að jafnrétti kynjanna hafa tvímælalaust áhrif á fæðingartíðni. Einnig má ætla að skipting fæðingarorlofs milli foreldra, þannig að sem minnst af réttinum sé með þeim hætti að foreldrar geti skipt honum með sér, sé þannig mikilvægur þáttur í því að auka jafnrétti og hafi þar með jákvæð áhrif á fæðingartíðni. Í framangreindri skýrslu um tillögur starfshóps um framtíðarstefnu í fæðingarorlofsmálum frá árinu 2016 kemur meðal annars fram varðandi þetta atriði: „að óframseljanlegur réttur feðra til fæðingarorlofs styrki stöðu feðra gagnvart atvinnurekendum þegar kemur að nýtingu fæðingarorlofsréttar. Jafnframt má ætla að feðrum sé gert kleift að taka meiri þátt í umönnun barna sinna en ella ef skipting fæðingarorlofsréttar er sem jöfnust milli foreldra. Gera má ráð fyrir að slíkt fyrirkomulag ryðji jafnframt úr vegi eldri viðhorfum um að faðirinn beri alfarið eða meginábyrgð á efnahag heimilisins með tekjuöflun sinni. Niðurstöður rannsókna á íslenska fæðingarorlofskerfinu benda meðal annars til að feðrakvótinn svokallaði eða fæðingarorlofsréttur sem einungis feður geta nýtt sé rétt stefna til að ná fram markmiðum laganna um fæðingar- og foreldraorlof um að tryggja réttindi barna til samvista við báða foreldra og að gera þannig foreldrum kleift að samræma fjölskyldu- og atvinnulíf. Þá benda niðurstöður framangreindra rannsókna einnig til þess að hin íslenska samfélagslega tilraun, sem fólst í að tryggja í lögum um fæðingar- og foreldraorlof að foreldrar ættu sjálfstæðan fæðingarorlofsrétt hvort um sig, hafi reynst árangursrík leið til breytinga. Þær breytingar hafi meðal annars leitt til þess að ábyrgð vegna umönnunar barna er nú jafnari milli foreldra auk þess að hafa verið stórt skref í að ná fram jafnrétti kynjanna.“

Á fundi samráðshópsins komu líkt og að framan greinir ýmsir gestir meðal annars frá fræðasamfélaginu, hagsmunahópum foreldra og stjórnvöldum og er þessi tilhögun á skiptingu fæðingarorlofs á milli foreldra í samræmi við þær upplýsingar sem hópurinn fékk frá þessum aðilum. Einkum eru það upplýsingar sem byggðar eru á rannsóknum á lögum um fæðingar- og foreldraorlof, nr. 95/2000, stöðu einstæðra foreldra í samfélaginu og tölulegra upplýsinga um nýtingu fæðingarorlofs. Kom þar meðal annars fram að á hverjum tíma eru um 25%

barnafjölskyldna skráðar með eitt foreldri sem deilir lögheimili með börnum. Þá kom fram að einstæðir feður nýti frekar rétt sinn til töku fæðingarorlofs en feður í sambúð og jafnframt að einstæðir feður sem nýti rétt sinn til töku fæðingarorlofs taki jafnan þátt í umönnun barns eftir að fæðingarorlofi lýkur sem hafi margvísleg jákvæð áhrif á aðstæður barnsins til lengri tíma, meðal annars á hegðun, andlega líðan og félagslega stöðu. Þegar kemur að einstæðum foreldrum sýni því rannsóknir fram á mikilvægi þess að foreldrar sameinist um umönnun barnsins á fyrstu árum ævi þess og er sjálfstæður réttur til töku fæðingarorlofs liður í átt að því markmiði.

Að teknu tilliti til hagsmuna fjölskyldna sem og jafnréttissjónarmiða á vinnumarkaði hefur samráðshópurinn lagt fram þá tillögu líkt og framan greinir að skipting fæðingarorlofsréttar verði sem jöfnust á milli foreldra þannig að foreldrar geti nýtt sex mánuði hvort um sig en þó til að koma til móts við aðstæður fjölskyldna verði heimilt að framselja einn mánuð á milli foreldra sé þess óskað.

c. Heildarlengd tímabils til töku fæðingarorlofs.

Með frumvarpi þessu er lagt til að stytta það tímabil sem foreldrar hafa til þess að nýta rétt sinn til töku fæðingarorlofs. Í gildandi lögum fellur réttur til fæðingarorlofs niður þegar barnið nær 24 mánaða aldri. Í frumvarpi þessu er lagt til að það tímabil verði stýtt niður í 18 mánuði, þannig að heimilt verði að dreifa fæðingarorlofi á fyrstu 18 mánuðina eftir fæðingu barns, ættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur í stað 24 mánaða. Er það einkum lagt til með það að markmiði að fæðingarorlofið þjóni tilgangi sínum til samvistar með barni á fyrstu mánuðum ævi þess ásamt því að orlofið nýtist á tímabilinu frá fæðingu þar til barnið fær dagvistun. Ekki er talið miðað við tölfraðiupplýsingar um nýtingu fæðingarorlofs að umrædd breyting muni hafa veruleg áhrif á nýtingu réttar til töku fæðingarorlofs.

d. Yfirfærsla á réttinum til töku fæðingarorlofs/fæðingarstyrks í samræmi við barnalög og lög um nálgunarbann og brottvísun af heimili.

Í frumvarpi þessu er það nýmæli lagt til að heimilt verði að færa réttinn til töku fæðingarorlofs eða fæðingarstyrks til hins foreldrisins í þeim tilvikum þegar ekki hefur reynst mögulegt að fæðra barn samkvæmt barnalögum fyrir sýslumanni eða dómara. Er framangreint lagt til með það að markmiði að ná til þeirra tilvika þegar sannarlega er einungis eitt foreldri til staðar. Verði frumvarp þetta að lögum er mikilvægt að fylgst verði með þróun á fjölda þeirra foreldra sem falla undir framangreind skilyrði og nýta sér þessa heimild.

Í öðru lagi er lagt til að ef foreldri er gert að sæta nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili samkvæmt lögum nr. 95/2011 um nálgunarbann og brottvísun af heimili þá sé heimilt að færa réttinn til töku fæðingarorlofs eða fæðingarstyrks til hins foreldrisins á fyrstu 18 mánuðum í lífi barnsins. Hér eru sambærileg sjónarmið og eiga við í núgildandi lögum er varðar foreldri sem er ófært vegna sjúkdóms, afleiðingar slyss eða afplánun refsivistar um að annast barn sitt.

e. Réttur til fæðingarorlofs/fæðingarstyrks vegna andvana fæðingar og fósturláts.

Í gildandi lögum er sjálfstæður réttur hvors foreldris um sig til fæðingarorlofs þrír mánuðir eftir 22 vikna meðgöngu en ef um er að ræða fósturlát eftir 18 vikna meðgöngu eiga foreldrar sameiginlegan rétt í tvo mánuði. Með frumvarpi þessu er lagt til að í staðinn fyrir sameiginlegan rétt foreldra til fæðingarorlofs ef um er að ræða fósturlát eftir 18 vikna meðgöngu verði um sjálfstæðan rétt að ræða. Er það einkum lagt til með það að markmiði að jafna rétt foreldra í þessum aðstæðum.

f. Tilkynning um töku fæðingarorlofs og tilhögun þess.

Samkvæmt núgildandi lögum skal foreldri, að lágmarki átta vikum fyrir fyrirhugaðan fæðingardag barns, tilkynna vinnuveitanda hyggist það nýta sér rétt sinn til töku fæðingarorlofs. Ætli foreldri að breyta fyrirhuguðum upphafsdegi fæðingarorlofs ber því að tilkynna vinnuveitanda um breytinguna þremur vikum fyrir hinn nýja fyrirhugaða upphafsdag fæðingarorlofs. Er það meginreglan sem verður áfram við lýði. Með frumvarpi þessu er lögð til sú nýja undantekningarregla ef foreldri tilkynnir vinnuveitanda fyrst um töku fæðingarorlofs eftir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur þá sé þess freistað að starfsmaður og vinnuveitandi nái samkomulagi um upphaf og tilhögun þess fæðingarorlofs. Tilkynning eftir að barn er fætt gefur alla jafna vinnuveitanda skemmri tíma til að undirbúa fjarveru starfsmanns en þegar tilkynning kemur fram fyrir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur þar sem t.d. vitneskja um þungun og hugmyndir um fæðingarorlofstíma eru yfirleitt ræddar nokkuð tímanlega. Þegar slík umræða fer ekki fram fyrir fæðingu barnsins, frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur þá skapast ekki sama svigrúm til að undirbúa fjarveru starfsmannsins á fæðingarorlofstímabilinu. Lagt er því til að vinnuveitandi hafi í undantekningartilvikum heimild til að fresta töku fæðingarorlofs sem fyrst er tilkynnt eftir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku í varanlegs barns fósturs í allt að 8 vikur þegar fyrir hendi eru sérstakar aðstæður í rekstri fyrirtækis/stofnunar sem gera slíkt nauðsynlegt, og má þar vísa til sambærilegra ástæðna og koma fram í 44.gr. um foreldraorlof. Vinnuveitanda er þó ekki heimilt að fresta töku fæðingarorlofs sem fyrst er tilkynnt eftir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur ef fæðingarorlofið er tilkynnt í einu lagi með a.m.k. 8 vikna fyrirvara og er í beinu framhaldi af fæðingarorlofi hins foreldrisins eða ef barn veikist þannig að nærvera foreldis sé nauðsynleg.

g. Yfirsýn yfir töku foreldraorlofs.

Í frumvarpi þessu er lagt til að afrit tilkynninga um foreldraorlof verði skilað til Vinnumálastofnunar svo unnt sé að halda utan um nýtingu réttinda foreldra til foreldraorlofs. Í núgildandi lögum hafa stjórnvöld enga yfirsýn yfir fjölda foreldra sem nýtir rétt sinn til töku foreldraorlofs en mikilvægt er að stjórnvöld hafi slíkar upplýsingar til að unnt verði að meta hver áhrif löggjafarinnar eru m.a. á íslenskan vinnumarkað.

h. Annað.

Aðrar breytingar sem lagðar eru til í frumvarpi þessu er einkum formlegs eðlis, ásamt því að færð voru til ákvæði sem eru í reglugerð um greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði nr. 1218/2008 sem sett var á grundvelli laganna inn í frumvarpið með það að markmiði að hafa öll réttindin tiltekin á sama stað. Jafnframt eru lagðar til orðalagsbreytingar frá gildandi lögum til frekari skýringa þar sem við á ásamt því að lagðar eru til breytingar til að koma til móts við álit Umboðsmanns Alþingis, einkum með það að markmið að skýra nánar ákvæði er varða greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði og upplýsingaöflum í tengslum við eftirlit Vinnumálastofnunar á grundvelli laganna með nánari hætti.

i. Kaflar frumvarpsins.

Frumvarpið samanstendur af 55 greinum í 11 köflum ásamt breytingu á lögum um tryggingargjald. Eru þar af leiðandi fleiri greinar og kaflar heldur í gildandi lögum sem samanstendur af 36 greinar í 9 köflum. Kaflaskipting frumvarpsins miðar að því að afmarka efnisþætti frumvarpsins nánar, meðal annars með það að leiðarljósi að gera lögin skýrari og læsilegri. Í I. kafla frumvarpsins er fjallað um gildissvið, markmið og orðskýringar. Í II. kafla

er fjallað stjórnarsýslu. Í III. kafla er fjallað um við hverjir eiga rétt til töku fæðingarorlofs, í IV. kafla er fjallað um í hvaða tilvikum aukinn réttur myndast til töku fæðingarorlofs og í V. kafla er fjallað um greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði. Sama uppbygging er síðan á köflum er varðar fæðingarstyrki, þar sem VI. kafla fjallar um skilyrði þess að hljóta fæðingarstyrk, VII. kafla fjallar um aukinn rétt til fæðingarstyrks og VIII. kafla fjallar um greiðslur fæðingarstyrkja. Í IX. kafla er fjallað um eftirlit og leiðréttingu á greiðslum og endurmat réttinda en kaflinn er nýmæli frá gildandi lögum með það að markmiðið að skýra nánar við hvaða aðstæður greiðslur til foreldra úr Fæðingarorlofssjóði skerðast. Í X. kafla er fjallað um foreldraorlof og í XI. kafla er fjallað um ákvæði sem eiga jafnt við fæðingar- og foreldraorlof.

4. Samræmi við stjórnarskrá og alþjóðlegar skuldbindingar.

Að teknu tilliti til efnis frumvarps þessa er ekki talin ástæða til að meta sérstaklega samræmi þess við stjórnarskrá. Þá er ekki ástæða til að ætla að efni frumvarpsins gangi gegn alþjóðlegum skuldbindingum stjórnsvalda.

5. Samráð.

Frumvarpið var samið í félagsmálaráðuneytinu en byggist á vinnu samstarfshóps um endurskoðun laga um fæðingar- og foreldraorlof, nr. 95/2000, þar sem áttu sæti fulltrúar frá Alþýðusambandi Íslands, Bandalagi háskólamanna, BSRB, Sambandi íslenskra sveitarfélaga, félagsmálaráðuneyti, fjármála- og efnahagsráðuneyti, Samtökum atvinnulífsins og Vinnumálastofnun. Á starfstíma sínum fundaði starfshópurinn fimmtán sinnum en á einstaka fundi voru boðaðir ýmsir sérfræðingar sem veittu samstarfshópnum upplýsingar og ráðgjöf.

Drög að frumvarpinu fóru í opið umsagnarferli í samráðsgátt stjórnsvalda á vefnum Ísland.is í september 2020 þar sem almenningi gafst kostur á að koma á framfæri athugasemdum við drögin. Auk þess voru samtök aðila vinnumarkaðarins og Vinnumálastofnun upplýst sérstaklega um að frumvarpið væri komið í framangreint umsagnarferli. Enn fremur voru áform um gerð frumvarpsins kynnt öðrum ráðuneytum.

6. Mat á áhrifum.

Efni frumvarpsins snertir fyrst og fremst foreldra barna sem fæðast, eru ættleidd eða tekin í varanlegt fóstur eftir gildistöku laganna, Vinnumálastofnun fer með framkvæmd laga um fæðingar- og foreldraorlof. Við mat á áhrifum frumvarpsins er meðal annars byggt á upplýsingum og gögnum frá Vinnumálastofnun sem annast umsýslu Fæðingarorlofssjóðs, þar með talið tölulegum upplýsingum um nýtingu foreldra á rétti þeirra til fæðingarorlofs.

Í frumvarpi þessu er gert ráð fyrir að foreldrar geti verið lengur heima hjá ungum börnum sínum en áður hefur tíðkast en lögð hefur verið áhersla á mikilvægi þess að börn njóti samvista við báða foreldra sína á fyrstu mánuðum ævinnar. Enn fremur er gert ráð fyrir að foreldrar eigi sem jafnastan rétt til fæðingarorlofs sem ætla má að sé til þess fallið að tryggja sem jafnasta stöðu kynjanna á vinnumarkaði. Þá er frumvarpinu ætlað að uppfæra lög um fæðingar- og foreldraorlof þannig að þau verði skýrari og aðgengilegri meðal annars hvað varðar þau atriði sem vafi hefur leikið á um við túlkun og framkvæmd þeirra en gera verður ráð fyrir að þær breytingar séu til þess fallnar að auðvelda verðandi foreldrum að átta sig á rétti sínum til greiðslna í fæðingarorlofi.

Samkvæmt fjármálaáætlun 2020–2024 er meðal annars gert ráð fyrir að aukning á útgjöldum Fæðingarorlofssjóðs vegna þeirra breytinga á lögum um fæðingar- og foreldraorlof sem lagðar eru til í frumvarpinu rúmist innan fjárlaga komandi ára. Í frumvarpinu er jafnframt horft til þess að heildarlengd þess tímabils sem foreldrar hafa rétt til töku orlofsins verði stytta

úr 24 í 18 mánuði. Stytting tímabilsins mun ekki hafa áhrif á kostnað við töku orlofsins, en getur þó leitt til þess að kostnaður falli á styttra tímabil í upphafi gildistöku laganna, en jafnast síðan út. Einnig er í frumvarpi þessu lagt til að heimilt verði að færa réttinn til annars foreldris í þeim tilvikum þegar ekki hefur reynst mögulegt að feðra barn samkvæmt barnalögum fyrir sýslumanni eða dómara á fyrstu 18 mánuðum barnsins. Það sama á við ef að foreldri er gert að sæta nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili á fyrstu 18 mánuðum barnsins. Kostnaður vegna yfirfærslu rétta í tilviki nálgunarbanns/brottvísunar af heimili er óverulegur. Varðandi mat á kostnaði við yfirfærslu réttar til móður þegar ekki tekst að feðra barn má gera ráð fyrir að kostnaður geti verið á bilinu 55-87 m.kr. Samkvæmt upplýsingum frá Tryggingastofnun þá hefur verið greiddur árlega barnalífeyrir vegna 35-55 nýfæddra ófeðraðra barna síðastliðin fimm ár og samkvæmt upplýsingum frá Vinnumálastofnun nemur meðalgreiðsla til mæðra um 264 þús.kr. á mánuði, að meðtöldu mótframlagi. Loks eru lagðar til þær breytingar að í stað sameiginlegs tveggja mánaða réttar til fæðingarorlofs eftir fósturlát á 18 til 22 viku meðgöngu komi sjálfstæður tveggja mánaða réttur hvors foreldris. Kostnaður vegna þessarar breytingar er talinn óverulegur.

Um einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Ákvæðið er að mestu samhljóða 1. gr. gildandi laga. Í 1. mgr. er lögð til breyting á orðalagi þannig að skýrar komi fram að foreldrar á innlendum vinnumarkaði geti verið starfsmenn og/eða sjálfstætt starfandi en ekki bara annað hvort. Þá er lögð til breyting á orðalagi 2. mgr. þannig að skýrar komi fram að fæðingarstyrkur á annars vegar við um foreldra utan vinnumarkaðar eða í minna en 25% starfi og hins vegar um foreldra í fullu námi. Orðalagsbreytingar í 1. og 2. mgr. leiða ekki til breytinga á framkvæmd laganna.

Í 1. mgr. kemur fram að lögunum sé ætlað að taka til réttinda foreldra á innlendum vinnumarkaði til fæðingar- og foreldraorlofs. Skilyrðið um þátttöku á innlendum vinnumarkaði er óbreytt frá gildandi lögum sem byggðu á fæðingarorlofslögum, nr. 57/1987, með síðari breytingum. Í 2. gr. þeirra laga kom fram að: „Foreldrar, sem gegna launuðum störfum og eiga lögheimili á Íslandi, eiga rétt á fæðingarorlofi í allt að sex mánuði ...“ Ákvæðið var að falla frá búsetuskilyrðum í gildandi lögum og í staðinn gert nægilegt að foreldri starfi á íslenskum vinnumarkaði. Var það einkum gert með tilliti til samningsins um Evrópska efnahagssvæðið. Þá eru hugtökin „starfsmaður“, „sjálfstætt starfandi foreldri“ og „starfsmaður og sjálfstætt starfandi foreldri“ skilgreind í 3. gr. frumvarpsins og loks er lögunum ætlað að gilda áfram bæði um foreldra sem eru starfsmenn á opinberum og almennum vinnumarkaði.

Í 2. mgr. kemur fram að lögunum er einnig ætlað að taka til réttinda foreldra sem eru utan vinnumarkaðar eða í minna en 25% starfi og foreldra í fullu námi til fæðingarstyrks. Þannig er kveðið á um skýr skil í framkvæmd milli fæðingarorlofsgreiðslna úr Fæðingarorlofssjóði til foreldra sem leggja niður launuð störf í fæðingarorlofi annars vegar og fæðingarstyrks til foreldra sem standa fyrir utan vinnumarkaðinn eða eru í minna en 25% starfi og foreldra í fullu námi hins vegar. Foreldrum sem standa utan vinnumarkaðar eða eru í minna en 25% starfi og foreldrum í fullu námi er áfram tryggður réttur til greiðslu fæðingarstyrks á sama hátt og í gildandi lögum.

Um 2. gr.

Ákvæðið er að mestu samhljóða 2. gr. gildandi laga. Í 2. mgr. er lögð til breyting á orðalagi þannig að í stað þess að tala um að gera *konum og körlum* kleift að samræma fjölskyldu- og atvinnulíf verði talað um að gera *foreldrum* kleift að samræma fjölskyldu- og atvinnulíf.

Orðalagsbreytingin er lögð til í samræmi við lög um kynrænt sjálfræði nr. 80/2019 og rétt einstaklinga til að skilgreina kyn sitt.

Í 1. mgr. kemur fram það markmið frumvarpsins að veita báðum foreldrum jafnan rétt til fæðingar- og foreldraorlofs í því augnamiði að tryggja barni samvistir við báða foreldra óháð kyni. Þannig hafa bæði innlendar og erlendar rannsóknir sýnt fram á mikilvægi umönnunarþátttöku beggja foreldra á fyrstu árum barns meðal annars með tilliti til framtíðarheilbrigðis og vellíðanar, jákvæðrar tengslamyndunar og til að draga úr aðstöðumun hjá börnum og foreldrum.

Í 2. mgr. kemur fram það markmið frumvarpsins að foreldrum verði gert kleift að samræma fjölskyldu- og atvinnulíf óháð kyni. Þannig hafa bæði innlendar og erlendar rannsóknir sýnt fram á að ein forsenda þess að unnt sé að jafna atvinnuþátttöku og tækifæri foreldra á vinnumarkaði sé að þeir eigi jafnan rétt til að sinna fjölskyldunni. Er það því jafnframt tilgangur þessa frumvarps að jafna rétt foreldra til að samræma þær skyldur sem þeim eru lagðar á herðar í starfi og fjölskyldulífi. Þetta er meðal annars í samræmi við lög um jafna stöðu og jafnan rétt kvenna og karla nr. 10/2008 en þar er meðal annars lögð áhersla á samræmingu fjölskyldu- og atvinnulífs. Þar er meðal annars kveðið á um að ráðstafanir atvinnurekenda skuli miða að því að auka sveigjanleika í skipulagningu vinnu og auðvelda foreldrum að koma aftur til starfa eftir fæðingar- og foreldraorlof.

Um 3. gr.

Ákvæðið hefur að geyma skilgreiningar á helstu hugtökum í frumvarpinu. Lögð er til sú breyting í 2. mgr. að fósturlát eftir 18 vikna meðgöngu og andvanafæðing eftir 22 vikna meðgöngu verði hluti af skilgreiningu á fæðingarorlofi. Í gildandi lögum hafa þessi tilvik ekki verið sérstaklega skilgreind þrátt fyrir að kveðið sé á um rétt foreldra til fæðingarorlofs við þessar aðstæður. Er lagt til að úr því verði bætt en breytingin leiðir ekki til breytinga á framkvæmd laganna. Í 3. mgr. er lagt til að skýrt verði kveðið á um að foreldri sem starfar við eigin rekstur samfelldt í a.m.k. 25% starfshlutfalli í félagi sem það á 25% eða minni eignarhlut í skuli teljast starfsmaður. Í samræmi við það er lagt til í 4. mgr. að hafi foreldri átt meira en 25% eignarhlut í félaginu skuli það teljast sjálfstætt starfandi foreldri. Skilyrði um stærð eignarhlutar foreldris í félagi er nýmæli í frumvarpinu en það byggir á lögum um skráningu raunverulegra eigenda nr. 82/2019, sbr. 13. tölul. 3. gr. laga um aðgerðir gegn peningabætti og fjármögnun hryðjuverka nr. 140/2018. Í gildandi lögum hefur stærð eignarhlutar í félagi ekki skipt máli. Foreldri sem hefur starfað við eigin rekstur, án tillits til félagsforms, hefur talist sjálfstætt starfandi jafnvel þótt eignarhlutur þess í félaginu hafi verið mjög lítill. Framangreind breyting á 3. og 4. mgr. mun leiða til breytinga á framkvæmd laganna þar sem fleiri foreldrar munu teljast vera starfsmenn. Þá er lögð til sú breyting á 4. mgr. að kveðið verði sérstaklega á um að maki sjálfstætt starfandi og barn hans yngri en 18 ára sem inna af hendi samfelldt starf fyrir viðkomandi við reksturinn teljist sjálfstætt starfandi. Breytingin mun ekki leiða til breytinga á framkvæmd laganna þar sem framkvæmdin hefur verið í samræmi við lög um tryggingagjald nr. 113/1990, með síðari breytingum og lög um tekjuskatt nr. 90/2003, með síðari breytingum. Þá er lagt til að skilgreining á foreldri sem er bæði starfsmaður og sjálfstætt starfandi foreldri sem kveðið er á um í 6. mgr. 13. gr. gildandi laga verði færð undir orðskýringar 3. gr. frumvarpsins og verði að 5. mgr. ákvæðisins. Loks er lagt til að skilgreining á samfelldu starfi í 6. mgr. verði lögfest en skilgreiningin hefur verið í 2. gr. reglugerðar nr. 1218/2008, um greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði og greiðslu fæðingarstyrks.

Í 2. mgr. eru hugtökin fæðingar- og foreldraorlof skilgreind. Skilgreiningin er efnislega samhljóða skilgreiningu núgildandi laga sem byggði að mestu á lögum um fæðingarorlof, nr. 57/1987, með síðari breytingum.

Þá er átta ára aldursmark varanlegs fóstur og frumættleiðingar í samræmi við rammasamninginn um foreldraorlof. Skilgreining á tímalengd meðgöngu við fósturlát eftir 18 vikna meðgöngu er í samræmi við gildandi lög og hið sama gildir um tímalengd meðgöngu við andvanafæðingu eftir 22 vikna meðgöngu en sú tímalengd hefur tekið mið af skilgreiningu sjúkrahúsa og Alþjóðaheilbrigðisstofnunarinnar.

Í 3. mgr. er skilgreining á starfsmanni en til þess að teljast starfsmaður samkvæmt frumvarpinu þarf foreldri að vinna launað starf í annarra þjónustu samfelld í a.m.k. 25% starfshlutfalli í hverjum mánuði og getur því verið um að ræða tímabil sem afmarkast ekki af heilum almanaksmánuðum. Samfelld starf er skilgreint í 6. mgr. 3. gr. frumvarpsins. Í samræmi við gildandi lög er þátttaka áfram takmörkuð við 25% starfshlutfall í ljósi tilgangs kerfisins. Þá skulu foreldrar sem starfa við rekstur í félagi sem þeir eiga 25% eða minni eignarhlut í teljast starfsmenn en í gildandi lögum hafa þeir talist sjálfstætt starfandi óháð eignarhlut þeirra í félaginu og er því um breytingu á framkvæmd laganna að ræða hvað þetta atriði varðar.

Í 4. mgr. er skilgreining á sjálfstætt starfandi foreldri. Til þess að teljast sjálfstætt starfandi foreldri þarf foreldri að starfa við eigin rekstur, án tillits til félagsforms, samfelld í a.m.k. 25% starfshlutfalli í hverjum mánuði og getur því verið um að ræða tímabil sem afmarkast ekki af heilum almanaksmánuðum. Samfelld starf er skilgreint í 6. mgr. 3. gr. frumvarpsins en eðli málsins samkvæmt á a-liður 2. mgr. 20. gr. ekki við um sjálfstætt starfandi foreldri. Þá telst foreldri sem starfar í félagi sem það á meira en 25% eignarhlut í sjálfstætt starfandi foreldri en í gildandi lögum telst foreldri sem starfar við eigið félag, án tillits til félagsforms, sjálfstætt starfandi óháð eignarhlut þess í félaginu. Ef foreldri á 25% eða minni eignarhlut í félaginu telst það vera starfsmaður. Er því um breytingu á framkvæmd laganna að ræða. Þá er það skilyrði að foreldri hafi staðið skil á tryggingagjaldi en samkvæmt lögum um tryggingagjald nr. 113/1990, með síðari breytingum teljast gjaldskyldir allir þeir aðilar sem vinna við eigin atvinnurekstur eða stunda sjálfstæða starfsemi.

Í 5. mgr. er skilgreining á starfsmanni og sjálfstætt starfandi foreldri. Dæmi eru um það að foreldrar starfi bæði sem starfsmenn í annarra þjónustu og sjálfstætt starfandi við eigin rekstur án tillits til félagsforms. Í slíkum tilvikum skal leggja saman störf foreldris við mat á því hvort það nái samanlagt a.m.k. 25% starfshlutfalli í hverjum almanaksmánuði og getur því verið um að ræða tímabil sem afmarkast ekki af heilum almanaksmánuðum. Samfelld starf er skilgreint í 6. mgr. 3. gr. frumvarpsins en eðli málsins samkvæmt á a-liður 2. mgr. 21. gr. ekki við um sjálfstætt starfandi foreldri. Þá skal foreldri teljast sem starfsmaður samkvæmt 3. mgr. ákvæðisins hafi það starfað sem starfsmaður í 50% eða herra starfshlutfalli á ávinnslutímabili 1. mgr. 20. gr. frumvarpsins en að öðrum kosti teljast sem sjálfstætt starfandi foreldri samkvæmt 4. mgr. ákvæðisins. Er það í samræmi við gildandi lög.

Í 6. mgr. er skilgreining á samfelldu starfi. Til þess að foreldri teljist hafa verið í samfelldu starfi þarf starfið að hafa náð a.m.k. 25% starfshlutfalli í hverjum mánuði og getur því verið um að ræða tímabil sem afmarkast ekki af heilum almanaksmánuðum. Hið sama gildir um þau tilvik sem talin eru upp í a–e liðum 2. mgr. 21. gr. frumvarpsins en miða skal við hvort þau hafi tekið mið af a.m.k. 25% starfshlutfalli.

Í 7. mgr. er skilgreining á fullu námi. Við mat á því hvort skilyrði um fullt nám telst uppfyllt skal miðað við hvað telst fullt nám samkvæmt þeirri námsleið sem foreldri hefur lagt stund á í viðurkenndri menntastofnun. Í dæmaskyni má nefna að almennt teljast 30 ECTS einingar á önn vera 100% nám við háskóla og því teljast 22–30 ECTS einingar á önn fullt nám. Við

framhaldsskóla teljast aftur á móti 30 framhaldsskólæningar (feiningar) á önn vera 100% nám og því teljast 22–30 feiningar á önn almennt fullt nám. Þá þarf námið að hafa verið í viðurkenndri menntastofnun en með því er átt við að námið skuli hafa verið hluti af og samþykkt inn í námsleið viðkomandi menntastofnunar. Þá þarf foreldri að uppfylla kröfuna um fullt nám í a.m.k. sex mánuði og er þá ekki heimilt að leggja saman meðaltal tveggja anna til að uppfylla kröfuna um fullt nám á einni önn heldur þurfa báðar annir að uppfylla kröfuna um fullt nám í a.m.k. sex mánuði.

Í 8. mgr. er skilgreining á því hvenær barn telst nýlega alið. Skilgreiningin er til samræmis við tilskipun ráðsins um lögleiðingu ráðstafana til að auka öryggi og heilbrigði á vinnustöðum fyrir starfsmenn sem eru þungaðir, hafa nýlega alið börn eða hafa börn á brjósti, nr. 92/85/EBE. Tímamark skilgreiningarinnar miðast við þann lágmarkstíma sem konur skulu eiga rétt til fæðingarorlofs samkvæmt tilskipuninni. Skilgreiningin er einkum til skýringar á ákvæði 47. gr. frumvarpsins um vernd gegn uppsögnum.

Um 4. gr.

Ákvæðið er samhljóða 3. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. kemur fram að ráðherra málaflokksins, félags- og barnamálaráðherra, fari með yfirstjórn þeirra mála sem fjallað er um í frumvarpinu. Greinin er í samræmi við gildandi lög þar sem ráðherra fer með yfirstjórn fæðingar- og foreldraorlofsmála. Lög um Stjórnarráð Íslands, nr. 115/2011, með síðari breytingum, kveða nánar á um yfirstjórnunar- og eftirlitsheimildir ráðherra og að skipting stjórnarmálefna milli ráðuneyta fari eftir ákvæðum forsetaúrskurðar og er það því ekki lengur fastsett í lögum líkt og áður var hvaða ráðherra fari með tiltekin verkefni.

Um 5. gr.

Ákvæðið er að mestu samhljóða 4. gr. gildandi laga. Lögð er til sú breyting á 2. mgr. að skýrt verði kveðið á um að Vinnumálastofnun annist reikningshald og daglega afgreiðslu fæðingarstyrkja í umboði ráðherra en þannig hefur framkvæmdin verið samkvæmt gildandi lögum. Jafnframt er lögð til breyting á 5. mgr. þannig að hætt verði að birta reikninga Fæðingarorlofssjóðs ár hvert í Lögbirtingarblaðinu. Þá er lagt til í 7. mgr., sem er ný málsgrein, að Vinnumálastofnun skuli vinna skýrslu árlega um stöðu og nýtingu réttinda samkvæmt frumvarpinu.

Í 1. mgr. kemur fram að Fæðingarorlofssjóður standi straum af kostnaði við greiðslur til foreldra á vinnumarkaði í fæðingarorlofi og greiðsla fæðingarstyrks greiðist úr ríkissjóði.

Í 2. mgr. kemur fram að Fæðingarorlofssjóður verði í vörslu Vinnumálastofnunar sem sjái um reikningshald og daglega afgreiðslu sjóðsins og fæðingarstyrks í umboði ráðherra.

Í 3. mgr. er kveðið á um fjármögnun Fæðingarorlofssjóðs. Fæðingarorlofssjóður skal fjármagnaður með tryggingagjaldi, sbr. lög um tryggingagjald, nr. 113/1990, með síðari breytingum, auk vaxta af innstæðufé sjóðsins og er áfram lagt til að tiltekinn hluti tryggingagjalds verði notaður til að fjármagna Fæðingarorlofssjóð.

Í 4. mgr. kemur fram að ráðherra skal gæta þess að sjóðurinn hafi nægilegt laust fé til að standa við skuldbindingar sínar. Þá er lagt til að sjóðurinn geri árlega fjárhagsáætlun sem ráðherra leggur fyrir þann ráðherra sem fer með fjárreiður ríkisins við undirbúning fjárlaga. Er tilgangurinn sá að áætluð verði fyrirsjáanleg útgjöld sjóðsins á næsta fjárhagsári með hliðsjón af þeim fjölda fæðinga sem varð á þremur síðastliðnum árum. Reikningsár Fæðingarorlofssjóðs er almanaksárið.

Í 5. mgr. kemur fram að reikningar Fæðingarorlofssjóðs skuli endurskoðaðir af Ríkisendurskoðun. Lagt er til að fallið verði frá birtingu reikninga Fæðingarorlofssjóðs í Lögbirtingarblaðinu ár hvert. Er það lagt til þar sem ekki þykir þörf á slíkri birtingu auk þess sem ekki er gerð slík krafa um birtingu sambærilegra sjóða, svo sem reikninga Atvinnuleysisstryggingasjóðs og Ábyrgðasjóðs launa.

Í 6. mgr. kemur fram að kostnaður af rekstri sjóðsins greiðist af tekjum hans.

Í 7. mgr., sem er ný málsgrein, er lagt til að Vinnumálastofnun verði falið að vinna skýrslu árlega um stöðu og nýtingu réttinda samkvæmt frumvarpinu.

Um 6. gr.

Lagt er til að 5. og 6. gr. gildandi laga verði sameinaðar í eitt ákvæði um úrskurðarnefnd velferðarmála sem verði að 6. gr. í frumvarpinu. Með lögum nr. 85/2015, með síðari breytingum var úrskurðarnefnd velferðarmála komið á fót sem hefur frá þeim tíma haft það hlutverk að úrskurða um ágreiningsefni sem kunna að rísa á grundvelli gildandi laga en áður var það hlutverk í höndum úrskurðarnefndar fæðingar- og foreldraorlofsmála. Við samþykkt laga nr. 85/2015 um úrskurðarnefnd velferðarmála urðu miklar breytingar á 5. og 6. gr. gildandi laga þar sem ekki lengur var kveðið á um málsmeðferð fyrir úrskurðarnefndinni í lögum um fæðingar- og foreldraorlof heldur í framangreindum lögum nr. 85/2015 um úrskurðarnefnd velferðarmála.

Í 1. mgr. ákvæðisins kemur fram að úrskurðarnefnd velferðarmála úrskurði um ágreiningsmál sem upp kunna að rísa á grundvelli frumvarps þessa. Nefndin er sjálfstæð og óháð í störfum sínum og eru úrskurðir nefndarinnar endanlegir á stjórnslustigi og sæta ekki kæru til æðra stjórnvalds samkvæmt lögum um úrskurðarnefnd velferðarmála. Þetta fyrirkomulag kemur þó ekki í veg fyrir að aðilar geti lagt ágreining sinn með venjulegum hætti fyrir aðila utan stjórnkerfis framkvæmdarvaldsins, þ.e. dómstóla eða umboðsmann Alþingis, sætti þeir sig ekki við niðurstöður úrskurðarnefndarinnar.

Í 2. mgr. er kveðið á um að málsmeðferð fyrir úrskurðarnefndinni skuli fara samkvæmt lögum um úrskurðarnefnd velferðarmála, nr. 85/2015, með síðari breytingum og almennum málsmeðferðarreglum stjórnslulaga.

Í 3. mgr. frumvarpsins er kveðið á um upplýsingarskyldu og gagnaöflun. Í lögum um úrskurðarnefnd velferðarmála nr. 85/2015, með síðari breytingum, er jafnframt kveðið á um upplýsingarskyldu og gagnaöflun sem taka skal mið af í frumvarpi þessu.

Í 4. mgr. frumvarpsins er kveðið á um að úrskurðir úrskurðarnefndar velferðarmála um endurkröfu ofgreiddra greiðslna eru aðfararhæfir. Kveðið er á um aðfararhæfið til að einfalda innheimtu ofgreiddra greiðslna samkvæmt frumvarpinu og draga úr innheimtukostnaði sem fellur í hlut skuldara láti hann hjá líða að greiða skuld sína við Vinnumálastofnun.

Í 5. mgr. frumvarpsins kemur fram sú meginregla stjórnsluréttarins að stjórnslukæra frestar ekki réttaráhrifum ákvörðunar. Hins vegar er sá varnagli sleginn að sé ákvörðun Vinnumálastofnunar um endurkröfu ofgreiddra greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrks samkvæmt 6. mgr. 39. gr. frumvarpsins kærð til úrskurðarnefndarinnar frestar stjórnslukæran aðför enda sætir þá sú ákvörðun Vinnumálastofnunar endurskoðun æðra setts stjórnvalds og verður þar af leiðandi ekki talin endanleg ákvörðun innan stjórnslunnar.

Um 7. gr.

Lagt er til að ákvæðið taki talsverðum breytingum frá 8. gr. gildandi laga. Þannig er lagt til að 8. gr. gildandi laga verði skipt upp í fleiri ákvæði í frumvarpi þessu til að gera efnisatriði þess aðgengilegri en nú er. Í 7. gr. frumvarpsins verði þannig kveðið á um réttindi foreldra á

innlendum vinnumarkaði til fæðingarorlofs við fæðingu, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Lögð er til sú breyting að í 1. mgr. verði kveðið á um lengingu fæðingarorlofs í 12 mánuði vegna barna sem fæðast, eru frumættleidd eða tekin í varanlegt fóstur 1. janúar 2021 eða síðar og réttinum verði skipt jafnt milli foreldra í samræmi við markmiðsákvæði laganna. Þannig muni hvort foreldri um sig eiga sjálfstæðan rétt til fæðingarorlofs í sex mánuði en foreldri verði heimilt að framselja einn mánuð af rétti sínum til hins foreldrisins. Þá eru lagðar til breytingar á 2. og 4. mgr. þannig að réttur foreldra til töku fæðingarorlofs verði 18 mánuðir í stað 24 mánaða eins og kveðið er á um í gildandi lögum. Loks er í 3. mgr. lögð til orðalagsbreyting þannig að móðir skal vera í fæðingarorlofi fyrsta *hálfan mánuðinn* eftir fæðingu barns í stað *tveggja vikna* líkt í gildandi lögum og að skýrt komi fram að sá tími skuli teljast hluti af sjálfstæðum rétti móður til fæðingarorlofs en kveðið hefur verið á um það í athugasemdum við 3. mgr. 8. gr. gildandi laga. Breytingar á 3. mgr. leiða ekki til breytinga á framkvæmd laganna heldur er ætlað að skýra orðalag betur. Þá þykir rétt að fram komi að réttindi foreldra barna sem hafa fæðst, verði frumættleidd eða tekin í varanlegt fóstur fyrir 1. janúar 2021 haldast óbreytt líkt og kveðið er á um í gildandi lögum.

Í 1. mgr. kemur fram að sjálfstæður réttur hvors foreldris um sig á innlendum vinnumarkaði til fæðingarorlofs er sex mánuðir. Þannig er lagt til að fallið verði frá því fyrirkomulagi sem er í gildandi lögum að tiltekinn fjöldi mánaða eru sameiginlegir sem foreldrar geta skipt sín á milli eða annað þeirra tekið í heild. Er breytingin lögð til í samræmi við markmiðsákvæði frumvarpsins og er henni ætlað að styðja við það að frumvarpið nái markmiðum sínum sem er meðal annars að hvetja báða foreldra til að gegna skyldum sínum gagnvart börnum sínum og fjölskyldulífi. Á sama tíma er breytingunni ætlað að stuðla að aukinni atvinnuþátttöku og jafna tækifæri foreldra á vinnumarkaði og gera báðum foreldrum auðveldara að samræma þær skyldur sem þeim eru lagðar á herðar í starfi og einkalífi. Að svo stöddu þykir þó ekki rétt að hverfa alveg frá þeim sveigjanleika sem hefur verið til staðar í gildandi lögum enda geta komið upp þannig aðstæður hjá foreldrum að þær kalli á ákveðinn möguleika á framsali réttinda án þess þó að slíkt framsal stefni markmiðum frumvarpsins í hættu. Er því lagt til að hvoru foreldri um sig verði heimilt að framselja allt að einn mánuð af sjálfstæðum rétti sem það á til fæðingarorlofs samkvæmt ákvæðinu til hins foreldrisins. Ákveði til að mynda foreldri að framselja einn mánuð af sjálfstæðum rétti sínum til fæðingarorlofs til hins foreldrisins styttest sjálfstæður réttur þess úr sex mánuðum í fimm mánuði og sjálfstæður réttur hins foreldrisins lengist sem því nemur úr sex mánuðum í sjö mánuði. Lögð er áhersla á að í umsóknarferli foreldris til Vinnuálastofnunar samkvæmt 19. gr. frumvarpsins verði boðið upp á þann möguleika að framselja allt að einn mánuð af sjálfstæðum rétti foreldris samkvæmt ákvæðinu til hins foreldrisins. Þá er ekkert því til fyrirstöðu að foreldrar taki fæðingarorlof sitt á sama tíma kjósi þeir það frekar.

Í 2. mgr. kemur fram að réttur til fæðingarorlofs stofnast við fæðingu barns og báðum foreldrum sé heimilt að hefja töku fæðingarorlofs allt að mánuði fyrir áætlaðan fæðingardag barns samkvæmt hefðbundinni meðgöngulengd sem staðfest skal með læknisvottorði. Ákveði foreldri að byrja í fæðingarorlofi fyrir fæðingu barns telst sá tími hluti af sjálfstæðum rétti foreldris til fæðingarorlofs. Ástæða þess að foreldrum er heimilað að hefja töku fæðingarorlofs allt að einum mánuði fyrir áætlaðan fæðingardag er einkum sú að upp kunna að koma aðstæður í tengslum við meðgönguna þar sem mikilvægt er að báðir foreldrar eigi þess kost að vera í fæðingarorlofi skömmu fyrir fæðinguna. Sem dæmi má nefna þegar móðir þarf að dvelja fjarri heimili sínu síðustu dagana fyrir áætlaðan fæðingardag vegna þess að hún getur ekki fætt barn sitt í heimabyggð sinni vegna áhættufæðingar og kann þá að vera mikilvægt að fjölskylda hennar geti fylgt henni. Loks er lagt til að færður verður til upphaflegs horfs sá tími sem

foreldrar hafa til að taka út rétt sinn til fæðingarorlofs áður en hann fellur sjálfkrafa niður. Þannig er lagt til að réttur falli niður 18 mánuðum eftir fæðingu barns en ekki 24 mánuðum eftir fæðinguna eins og er í gildandi lögum. Ástæðan er einkum sú að tilgangur fæðingarorlofs er fyrst og fremst að annast barnið á fyrstu mánuðunum í lífi þess þegar það þarf á mikilli umönnun foreldra að halda og að barnið eigi þess kost að mynda sterk tilfinningatengsl við báða foreldra sína. Raunin er einnig sú að flest börn foreldra á vinnumarkaði eru komin í dagsvistun um átján mánaða aldur hjá dagforeldrum eða á leikskólum og því talið líklegt að hafi foreldri ekki nýtt fæðingarorlofsrétt sinn fyrir þann tíma komi foreldrið ekki til með að nýta þann rétt sinn.

Í 3. mgr. kemur fram að móðir sem hefur nýlega alið barn skal vera í fæðingarorlofi að minnsta kosti fyrsta hálfan mánuðinn eftir fæðingu þess og skal orlofið eigi hefjast síðar en við fæðingu barns. Ákvæðið byggist á 2. mgr. 8. gr. tilskipunar ráðs Evrópusambandsins um lögleiðingu ráðstafana til að auka öryggi og heilbrigði á vinnustöðum fyrir starfsmenn sem eru þungaðir, hafa nýlega alið börn eða hafa börn á brjósti, nr. 92/85/EEC. Þetta er þáttur í ráðstöfunum til verndar öryggi og heilbrigði starfsmanna en talið er að mæður sem nýlega hafa alið börn þurfi að njóta hvíldar eftir fæðingu barns til að jafna sig líkamlega áður en störf eru hafin að nýju. Ákveði móðir að taka ekki fyrsta hálfan mánuðinn í fæðingarorlof í beinu framhaldi fæðingar styttest sjálfstæður réttur hennar til fæðingarorlofs sem þeim tíma nemur.

Í 4. mgr. kemur fram við hvaða tíma skuli miða upphaf fæðingarorlofs þegar um frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Þannig mælir ákvæðið fyrir um þrjú tímamörk sem geta talist upphaf fæðingarorlofs og skal réttur til fæðingarorlofs falla niður 18 mánuðum síðar. Réttur til fæðingarorlofs fellur þannig sjálfkrafa niður 18 mánuðum eftir að barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur, 18 mánuðum eftir að barn hefur komið inn á heimili og um hefur verið að ræða reynslutíma áður en til frumættleiðingar eða varanlegs fóstur getur komið eða 18 mánuðum eftir að fæðingarorlof hefur hafist þegar foreldri hefur þurft að sækja barn sitt til annars lands.

Um 8. gr.

Lagt er til að tilvikum sem leitt geta til lengingar eða framsals á sjálfstæðum rétti foreldris til fæðingarorlofs samkvæmt 1. mgr. 7. gr. frumvarpsins umfram þann mánuð sem þar er kveðið á um verði safnað saman undir 8. gr. frumvarpsins. Er það gert til að gera þessi tilvik aðgengilegri í frumvarpinu en verið hefur hingað til en þau hafa verið hluti af 8. gr. gildandi laga ásamt fleiri efnisatriðum sem þar koma fram. Þá er lagt til að tveimur nýjum málsgreinum verði bætt við sem ætlað er að koma til móts við börn í þeim aðstæðum sem þar eru tilgreindar svo þau fái notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og börn sem eiga tvo foreldra. Þannig er lagt til í 2. mgr. að móðir skuli öðlast sjálfstæðan rétt til fæðingarorlofs í allt að 12 mánuði þegar ekki hefur reynst unnt að feðra barn hennar samkvæmt barnalögum nr. 76/2003, með síðari breytingum, fyrir sýslumanni eða dómara. Þá er lagt til í 3. mgr. að í þeim tilvikum þegar foreldri er gert að sæta nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili gagnvart barni sínu samkvæmt lögum um nálgunarbann og brottvísun af heimili nr. 85/2011, með síðari breytingum, sbr. 37. gr. barnaverndarlaga nr. 80/2002, með síðari breytingum, á fyrstu 18 mánuðum eftir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur færist sá réttur sem stofnast hefur til samkvæmt 1. mgr. 7. gr. frumvarpsins og foreldrið hefur ekki þegar nýtt sér yfir til hins foreldrisins. Loks er lagt til að 8. og 9. mgr. 8. gr. gildandi laga verði skipt upp í 4, 5. og 6. mgr. ákvæðisins til að gera efnisatriðin sem þar er kveðið á um aðgengilegri. Efnisatriði 8. gr. frumvarpsins eiga það sammerkt að ákveðinn ómöguleiki er til samvista barns við báða foreldra eða barnið á einfaldlega bara eitt foreldri við fæðingu. Við þessar

aðstæður þykir rétt að barninu verði tryggður réttur til samvista við foreldri í jafn langan tíma og þeim börnum sem geta notið samvista við báða foreldra sína. Lögð er áhersla á að þær aðstæður sem lýst er í ákvæðinu verði með þeim hætti að markmiðum frumvarpsins verði ekki stefnt í hættu.

Í 1. mgr. er kveðið á um tilvik þar sem barn á sannarlega bara eitt foreldri við fæðingu og því lagt til að foreldrið öðlist tólf mánaða rétt til fæðingarorlofs þar sem ekki hefur stofnast réttur til fæðingarorlofs á tvo foreldra. Er þannig komið til móts við réttindi þeirra barna sem eiga bara eitt foreldri við fæðingu að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og þau börn sem eiga tvo foreldra.

Í 2. mgr. er kveðið á um tilvik þegar móður hefur ekki reynst mögulegt að feðra barn sitt samkvæmt barnalögum fyrir sýslumanni eða dómara. Líkja má slíkum aðstæðum við aðstæður samkvæmt 1. mgr. þar sem einungis eitt foreldri er til staðar og barninu því ómögulegt að fá notið samvista við föður sinn þar sem ekki er vitað hver hann er. Reynist móður ekki unnt að feðra barn sitt þar sem ekki er vitað hver hann er skal hún gera það fyrir sýslumanni eða dómara og tilgreina ástæður þess af hverju henni hefur ekki reynst mögulegt að feðra barn sitt. Er þannig komið til móts við réttindi barns að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og þau börn sem eiga þess kost að fá notið samvista við tvo foreldra. Við framkvæmd ákvæðisins skal gætt að því markmiði frumvarpsins að barn fái notið samvista við báða foreldra og meginreglu 1. mgr. 7. gr. frumvarpsins um skiptingu réttinda milli foreldra. Þá skal gætt að ákvæðum barnalaga nr. 76/2003, með síðari breytingum, sem mæla meðal annars fyrir um rétt barns til að þekkja báða foreldra sína og að móður er skylt að feðra barn sitt þegar feðrunarreglur laganna eiga ekki við.

Í 3. mgr. er kveðið á um tilvik þegar öðru foreldri er gert að sæta nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili gagnvart barni sínu samkvæmt lögum um nálgunarbann og brottvísun af heimili nr. 85/2011, með síðari breytingum, sbr. 37. gr. barnaverndarlaga nr. 80/2002, með síðari breytingum, á fyrstu 18 mánuðum eftir fæðingu þess, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Er miðað við að þetta eigi við um foreldra hvort sem þeir fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Getur verið um að ræða tilfærslu réttinda að hluta eða öllu leyti enda kann foreldrið að hafa nýtt sér hluta af fæðingarorlofi sínu áður en til nálgunarbanns og/eða brottvísunar af heimili kom. Enn fremur er gert ráð fyrir að lögreglustjóri eða dómstólar staðfesti að foreldri muni sæta nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili gagnvart barni sínu fram til þess tíma að barn nær 18 mánaða aldri eða 18 mánuðum eftir frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Er þannig komið til móts við réttindi barns að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og önnur börn. Við tilfærslu réttinda verði réttur þess foreldris sem sætir nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili að þeim réttindum sem hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögnum.

Í 4. mgr. er kveðið á um tilvik þegar annað foreldrið andast eftir fæðingu barns en áður en barnið hefur náð 18 mánaða aldri. Hafi hið látna foreldri ekki tekið út fæðingarorlof sitt við andlátið færist sá réttur sem hinn látni hefur ekki þegar nýtt sér yfir til eftirlifandi foreldris. Hið sama gildir um þau tilvik þegar foreldri andast á fyrstu 18 mánuðum eftir frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Er miðað við að þetta eigi við um foreldra hvort sem þeir fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Getur verið um að ræða tilfærslu réttinda að hluta eða öllu leyti enda kann foreldrið að hafa nýtt sér hluta af fæðingarorlofi sínu áður en til andláts kom. Er þannig komið til móts við réttindi barns að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og þau börn sem eiga tvo foreldra. Við tilfærslu réttinda verði réttur þess foreldris sem framselur rétt sinn að þeim réttindum sem hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögnum.

Í 5. mgr. er kveðið á um tilvik þegar annað foreldrið er ófært vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss um að annast barn sitt á fyrstu átján mánuðunum eftir fæðingu þess, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Er þá gert ráð fyrir að foreldrið sem svo er ástatt um geti framselt rétt sinn til fæðingarorlofs sem það hefur ekki þegar nýtt sér til hins foreldrisins að hluta eða öllu leyti. Er miðað við að þetta eigi við um foreldra hvort sem þeir fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Getur verið um að ræða framsal réttinda að hluta eða öllu leyti enda kann foreldrið að hafa nýtt sér hluta af fæðingarorlofi sínu áður en til dæmis sjúkdómur kemur upp eða slys verður eða það sér fram á að geta einungis nýtt sér hluta þess vegna fyrrgreindra aðstæðna. Gert er ráð fyrir að heimilt verði að veita undanþágu frá samþykki foreldris um framsal réttinda þegar foreldri er ófært samkvæmt mati sérfræðilækna um að veita samþykki sitt um framsal vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss. Ástand foreldris vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss skal staðfest með læknisvottorði þess sérfræðilæknis sem annast foreldrið og skal þá miðað við hvort foreldri er ófært að annast um frumþarfir barns síns á fyrstu 18 mánuðum eftir fæðingu þess, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur svo sem að mata, þrifa og klæða án aðstoðar. Er þannig komið til móts við réttindi barns að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og þau börn sem eiga þess kost að fá notið samvista við tvo foreldra. Við tilfærslu réttinda verði réttur þess foreldris sem framselur rétt sinn að þeim réttindum sem hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögunum.

Í 6. mgr. er kveðið á um tilvik þegar annað foreldrið er ófært vegna afplánunar refsivistar um að annast barn sitt á fyrstu átján mánuðunum eftir fæðingu þess, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Er þá gert ráð fyrir að foreldrið sem svo er ástatt um geti framselt rétt sinn til fæðingarorlofs sem það hefur ekki þegar nýtt sér til hins foreldrisins að hluta eða öllu leyti. Er miðað við að þetta eigi við um foreldra hvort sem þeir fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Getur verið um að ræða framsal réttinda að hluta eða öllu leyti enda kann foreldrið að hafa nýtt sér hluta af fæðingarorlofi sínu áður en til fangelsisvistar kom. Enn fremur er gert ráð fyrir að fangelsismálayfirvöld staðfesti að foreldri afpláni refsivistina fram til þess tíma að barn nær 18 mánaða aldri eða 18 mánuðum eftir frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Er þannig komið til móts við réttindi barns að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og þau börn sem eiga þess kost að fá notið samvista við tvo foreldra. Við tilfærslu réttinda verði réttur þess foreldris sem framselur rétt sinn að þeim réttindum sem hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögunum.

Um 9. gr.

Ákvæðið byggir á 5. og 6. mgr. 8. gr. gildandi laga. Lagt er til að orðalagi verði breytt til að gera ákvæðið skýrara en er í gildandi lögum. Breytingarnar leiða ekki til breytinga á framkvæmd laganna.

Í 1. mgr. kemur fram sú meginregla frumvarpsins að réttur foreldris er bundinn við að það fari sjálft með forsjá barnsins eða hafi sameiginlega forsjá ásamt hinu foreldri þess þann tíma sem fæðingarorlof stendur yfir, sbr. þó 2. mgr. Í þessu sambandi er litið til þess að mikilvægt er að gott samkomulag ríki milli foreldra og að skilningur sé á gildi sameiginlegra ákvarðana er varða barnið, einkum í ljósi þess hvað barnið er ungt á þessum tíma og því verulega háð foreldrum sínum. Þessar forsendur eru meðal annars hafðar til hliðsjónar þegar samningur um sameiginlegt forræði er staðfestur hjá yfirvöldum auk þess sem litið er til hags og þarfa barnsins. Vakin er athygli á því að maki eða sambúðarmaki kynforeldris á ekki rétt á fæðingarorlofi samkvæmt frumvarpi þessu heldur er eingöngu átt við kynforeldra þegar um fæðingu er að ræða, frumættleiðanda eða fósturforeldri.

Í 2. mgr. er gert ráð fyrir að foreldri sem ekki fer með forsjá barns síns geti nýtt rétt sinn til fæðingarorlofs að því gefnu að fyrir liggi samþykki þess foreldris sem fer með forsjána um að forsjárlausa foreldrið hafi umgengni við barnið þann tíma sem fæðingarorlof forsjárlausa foreldrisins stendur yfir. Slíkt samþykki leiðir af inntaki forsjár samkvæmt barnalögum nr. 76/2003, með síðari breytingum en forsjá barns felur í sér rétt og skyldu forsjáraðila til að ráða persónulegum högum barnsins. Þó ber að vekja athygli á að samkvæmt sama ákvæði ber foreldri, sem fer eitt með forsjá barns síns, að stuðla að því að barn njóti umgengni við hitt foreldri sitt nema umgengni sé andstæð hag og þörfum barns að mati lögmæltis stjórnvalds.

Um 10. gr.

Ákvæðið byggir á 12. gr. gildandi laga. Lagt er til í 1. mgr. að réttur til fæðingarorlofs vegna fósturláts eftir 18 vikna meðgöngu verði lengdur og honum breytt úr sameiginlegum rétti foreldra í sjálfstæðan rétt hvors foreldris um sig. Þannig muni hvort foreldri um sig öðlast sjálfstæðan rétt til fæðingarorlofs í tvo mánuði í staðinn fyrir sameiginlegan rétt í tvo mánuði líkt og kveðið er á um í gildandi lögum. Reynslan hefur sýnt að mæður hafa nær eingöngu nýtt sameiginlegan rétt foreldra til fæðingarorlofs við fósturlát og þá hefur þótt vera of mikill munur á réttindum foreldra eftir því hvort um andvanafæðingu eða fósturlát hefur verið að ræða en meðgöngulengd í þessum tilvikum getur verið nánast sú sama. Þá er lagt til að réttur til fæðingarorlofs vegna andvanafæðingar eða fósturláts falli niður 18 mánuðum eftir atburðinn. Um breytingu er að ræða frá gildandi lögum sem gera kröfu til þess að rétturinn sé tekinn í beinu framhaldi af andvanafæðingu eða fósturláti og þá í þrjá mánuði þar á eftir í tilviki andvanafæðingar en í tvo mánuði í tilviki fósturláts. Loks er lagt til að skýrt verði kveðið á um í 2. mgr., sem er ný málsgrein, með hvaða hætti foreldrar skuli staðfesta tímalengd meðgöngu samkvæmt 1. mgr. og hvernig foreldrar sem eru ekki í hjúskap eða sambúð við andvanafæðingu eða fósturlát samkvæmt 1. mgr. skuli staðfesta foreldrastöðu barnsins.

Í 1. mgr. er kveðið á um rétt foreldra til fæðingarorlofs við andvanafæðingu eftir 22 vikna meðgöngu og fósturláts eftir 18 vikna meðgöngu. Í þessum tilvikum eiga tilkynningar- og umsóknarfrestir samkvæmt 11. og 19. gr. frumvarpsins ekki við. Foreldrar eiga hvort um sig sjálfstæðan rétt til fæðingarorlofs í þrjá mánuði eftir andvanafæðingu eftir 22 vikna meðgöngu en í tvo mánuði hafi verið um að ræða fósturlát eftir 18 vikna meðgöngu og er þessi tími hugsaður fyrir foreldra til að jafna sig. Þá hafa foreldrar 18 mánuði til að nýta réttinn frá þeim degi að andvanafæðing eða fósturlát á sér stað. Um breytingu er að ræða frá gildandi lögum sem er talin samrýmast betur markmiðum ákvæðisins að gefa foreldrum svigrúm til að jafna sig eftir andvanafæðingu eða fósturlát.

Í 2. mgr. er kveðið á um að tímalengd meðgöngu samkvæmt 1. mgr. skuli staðfest með læknisvottorði. Þá er jafnframt kveðið á um að hafi foreldrar ekki verið í hjúskap eða sambúð við andvanafæðingu eða fósturlát samkvæmt 1. mgr. skuli foreldrastaða barnsins staðfest með læknisvottorði. Er ástæðan sú að í þessum tilvikum er foreldrastaða barnsins ekki skráð af Þjóðskrá Íslands og hefur því sú leið verið farin við framkvæmd laganna að staðfesta foreldrastöðu barnsins með læknisvottorði. Rétt þykir að lögfesta framkvæmdina.

Um 11. gr.

Ákvæðið byggir á 9. gr. gildandi laga. Í frumvarpinu er lagt til að bæta við nýrri málsgrein þ.e. 2. mgr. þar sem kveðið verði á um hvernig tilkynningu til vinnuveitanda um fæðingarorlof skuli háttáð berist tilkynningin eftir fæðingardag barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Þá er lögð til breyting á 3. mgr. 9. gr. gildandi laga að tilkynning til Vinnumálastofnunar um töku fæðingarorlofs geti einnig verið á stafrænu formi.

Í 1. mgr. ákvæðisins er kveðið á um að starfsmaður skuli tilkynna vinnuveitanda eins fljótt og kostur er hvernig viðkomandi starfsmaður hyggst nýta rétt sinn til fæðingarorlofs og í síðasta lagi átta vikum fyrir fyrirhugaðan fæðingardag barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Það er sú meginregla sem hefur verið við lýði í tíð gildandi laga og hvetur foreldra til að skipuleggja fæðingaorlof sitt áður en barn fæðist, er frumættleitt eða tekið í varanlegt fóstur. Þykir sá fyrirvari hæfilegur til þess að vinnuveitandi geti gert nauðsynlegar ráðstafanir, svo sem að ráða staðgengil eða þjálfann annan starfsmann til að sinna verkefnum viðkomandi starfsmanns meðan á orlofinu stendur enda hefur vitneskja vinnuveitanda um fyrirhugaða töku fæðingarorlofs í langflestum tilfellum verið ljós nokkuð fyrir það tímabil, sérstaklega varðandi orlof sem tekið er strax í upphafi. Þó er gerð undanþága frá þessum tímafresti þegar barnshafandi kona óskar eftir að hefja fæðingarorlof fyrir áætlaðan fæðingardag. Styttist fresturinn þá í þrjár vikur. Ástæða undanþágunnar varðar öryggi og heilbrigði þungaðra kvenna.

Í gildandi lögum hefur ekki verið tekið fram hvernig skuli meðhöndla tilkynningar sem fyrst koma fram eftir að barn er fætt, frumættleitt eða tekið í varanlegt fóstur. Í 2. mgr. ákvæðisins er lagt til að starfsmaður sem hefur ekki tilkynnt til vinnuveitanda hvernig viðkomandi hyggst nýta rétt sinn til töku fæðingarorlofs fyrir fæðingardag barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur, tilkynni vinnuveitanda með átta vikna fyrirvara ef viðkomandi starfsmaður hyggst nýta rétt sinn til töku fæðingarorlofs eftir fæðingardag barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegs fósturs. Í framkvæmd gildandi laga hafa komið upp tilvik, einkum í tilviki föður sem tilkynnir atvinnurekanda með skömmum fyrirvara eftir að barn er fætt, jafnvel meira en ári eftir fæðingu þess að hann hyggst nýta sér, t.d. þriggja mánaða fæðingarorlof. Með þessu fyrirkomulagi er því meðal annars verið að hvetja til samráðs starfsmanns og vinnuveitanda með sama fyrirvara og fyrir fæðingardag barns en jafnframt er markmiðið ákvæðisins að koma til móts við hagsmuni atvinnurekanda, þannig að viðkomandi atvinnurekandi geti aðlagð rekstri sínum að fæðingarorlofstöku starfsmanns á sambærilegan hátt og samkvæmt 1. mgr. ákvæðisins. Lagt er til að vinnuveitandi hafi í undantekningartilvikum heimild til að fresta töku fæðingarorlofs sem fyrst er tilkynnt eftir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegs fósturs þegar fyrir hendi eru sérstakar aðstæður í rekstri fyrirtækis/stofnunar sem gera slíkt nauðsynlegt, og má þar vísa til sambærilegra ástæðna og koma fram í 44. gr. um foreldraorlof. Vinnuveitanda er þó ekki heimilt að fresta töku fæðingarorlofs sem fyrst er tilkynnt eftir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur ef fæðingarorlofið er tilkynnt í einu lagi með a.m.k. 8 vikna fyrirvara og er í beinu framhaldi af fæðingarorlofi hins foreldrisins eða ef barn veikist þannig að nærvera foreldris sé nauðsynleg.

Í 3. mgr. er lagt til að fram komi á hvaða formi tilkynning foreldra til Fæðingarorlofssjóðs skuli vera og hvað skuli koma fram í framangreindri tilkynningu. Er því tekið fram í ákvæðinu að tilkynning skuli vera á því formi sem að Vinnumálastofnun ákveður, s.s. stafræn eða skrifleg og að þar skuli koma fram upphafsdagur, lengd og tilhögun orlofs. Einnig er tekið fram að vinnuveitandi skuli árita tilkynninguna um hvaða dag hún er móttækin og afhenda starfsmanni síðan afrit hennar. Þá er tekið fram að vinnuveitandi geti krafist sönnunar á að foreldri fari með forsjá barnsins eða að fyrir liggi samþykki þess foreldris sem fer með forsjána telji hann þess þörf. Er það mat vinnuveitanda hvort hann telur þörf á að krefjast slíkrar sönnunar.

Eðli málsins samkvæmt gilda ákvæði þessarar greinar ekki um tilkynningarfresti beri fæðingu að fyrir áætlaða töku fæðingarorlofs. Telst þá fæðingarorlof móður, sbr. 3. mgr. 7. gr., hafið eigi síðar en á fæðingardeg. Fyrirhugað fæðingarorlof föður, sem og fæðingarorlof

móður tveimur vikum eftir fæðingu, getur hliðrast til um þær vikur sem barn fæðist fyrir tímann óski foreldrar eftir því. Dæmi um þetta er að fæðist barn fjórum vikum fyrir tímann færast fyrirhugað fæðingarorlof fram um fjórar vikur. Sama á við ef barn fæðist eftir áætlaðan fæðingardag.

Um 12. gr.

Ákvæðið er að mestu samhljóða 10. gr. gildandi laga. Í 2. mgr. er lögð til sú orðalagsbreyting að í stað þess að talað verði um að aldrei megi taka fæðingarorlof skemur en tvær vikur í senn verði talað um hálfan mánuð í senn. Breytingin leiðir ekki til breytinga á framkvæmd laganna.

Í 1. mgr. kemur fram að starfsmaður skal eiga rétt á að taka fæðingarorlof í einu lagi. Er þá átt við að foreldri geti tekið þá mánuði sem það á rétt til samkvæmt 7., 8., 10. og 14.-18. gr. frumvarpsins.

Í 2. mgr. kemur fram að þrátt fyrir 1. mgr. er foreldrum þó gefinn kostur á að haga fæðingarorlofi á þann veg að það skiptist niður á fleiri tímabil en eitt og/eða það verði tekið samhliða minnkuðu starfshlutfalli. Þessi sveigjanleiki er háður samkomulagi við vinnuveitanda sem er gert að leitast við að koma til móts við óskir starfsmanns um tilhögun fæðingarorlofs. Er með þessu fyrirkomulagi reynt að auðvelda útvinandi foreldrum að samræma þær skyldur sem þeim eru lagðar á herðar í starfi og fjölskyldulífi. Enn fremur er þessum sveigjanleika ætlað að hvetja báða foreldra til að taka fæðingarorlof svo báðir foreldrar verði virkir þátttakendur í uppeldi barna sinna frá fyrstu tíð. Þá gefur þessi sveigjanleiki aukna möguleika vilji foreldri síður hverfa frá störfum í langan tíma en slíkt getur óneitanlega einnig verið í hag vinnuveitanda. Sú takmörkun er þó sett á þessa heimild að aldrei megi taka fæðingarorlof skemur en hálfan mánuð í senn. Hér er átt við að það fyrirkomulag sem foreldri kys að velja og vinnuveitandi samþykkir má aldrei standa yfir skemur en hálfan mánuð í einu.

Í 3. mgr. kemur fram að sjái vinnuveitandi sér ekki fært að koma til móts við óskir starfsmanns ber honum að hafa samráð við starfsmanninn. Þeir skulu þá reyna að koma sér saman um aðra tilhögun sem báðir geta sætt sig við. Vinnuveitanda ber ávallt að tilgreina skriflega þær ástæður sem liggja að baki breyttri tilhögun. Áhersla er lögð á að þessi sveigjanleiki komi ekki í veg fyrir að foreldri geti ávallt tekið fæðingarorlof sitt í einu lagi.

Í 4. mgr. kemur fram að ef ekki næst samkomulag milli starfsmanns og vinnuveitanda um töku fæðingarorlofs starfsmanns á starfsmaðurinn ávallt rétt á að taka fæðingarorlof sitt í einu lagi samkvæmt 1. mgr. frá þeim upphafsdegi sem starfsmaður ákveður.

Um 13. gr.

Ákvæðið byggir á 14. gr. gildandi laga. Lagt er til að 14. gr. verði skipt upp með þeim hætti að 2. mgr. ákvæðisins verði að 13. gr. frumvarpsins. Í því ákvæði verði kveðið á um uppsöfnun og vernd réttinda, svo sem réttinda til orlofstöku og lengingar orlofs samkvæmt kjarasamningum, starfsaldurshækkana, veikindaréttar, uppsagnarfrests og réttar til atvinnuleysisbóta. Þá verði 1. mgr. ákvæðisins að 6. mgr. 23. gr. frumvarpsins þar sem kveðið verður á um greiðslu foreldris í lífeyrissjóð, mótframlag Fæðingarorlofssjóðs og heimild foreldris til greiðslu í séreignarsjóð.

Í 1. mgr. er kveðið á um að fæðingarorlof reiknist til starfstíma við mat á starfstengdum réttindum, svo sem rétti til orlofstöku og lengingar orlofs samkvæmt kjarasamningum. Þá reiknast fæðingarorlof til starfstíma við mat á rétti til starfsaldurshækkana, veikindaréttar, uppsagnarfrests og réttar til atvinnuleysisbóta. Hér er ekki um tæmandi talningu að ræða og

er það gert með hliðsjón af því að menn kunna að semja um önnur réttindi síðar, svo sem námsleyfi.

Um 14. gr.

Ákvæðið er samhljóða 17. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. kemur fram að foreldrar eiga sameiginlegan rétt á lengingu fæðingarorlofs um þrjá mánuði fyrir hvert barn umfram eitt sem fæðist á lífi eða fæðist andvana eftir 22 vikna meðgöngu. Skilyrði er því að a.m.k. eitt barn fæðist á lífi svo réttur stofnist til framlengingar fæðingarorlofs samkvæmt ákvæðinu. Hafi bæði börnin eða öll fæðst andvana skapast ekki réttur til framlengingar fæðingarorlofs samkvæmt ákvæði þessu heldur eingöngu sjálfstæður réttur foreldris til fæðingarorlofs vegna andvanafæðingar eftir 22 vikna meðgöngu samkvæmt 10. gr. frumvarpsins.

Í 2. mgr. kemur fram að foreldrar eiga sameiginlegan rétt á lengingu fæðingarorlofs um þrjá mánuði fyrir hvert barn umfram eitt sem þeir hafa frumættleitt eða tekið í varanlegt fóstur á saman tíma.

Um 15. gr.

Ákvæðið er að mestu samhljóða 11. gr. gildandi laga. Lagt er til að kveðið verði með skýrum hætti á um í 1. mgr. að ákvæðið taki einvörðungu til þungaðra kvenna sem eru starfsmenn samkvæmt 3. mgr. 7. gr. frumvarpsins en það hefur ekki þótt nægjanlega skýrt hingað til. Breytingin leiðir ekki til breytinga á framkvæmd laganna en ákvæðið byggir á tilskipun nr. 92/85/EBE um lögleiðingu ráðstafana til að auka öryggi og heilbrigði á vinnustöðum fyrir starfsmenn sem eru þungaðir, hafa nýlega alið börn eða hafa börn á brjósti. Þá er lögð til breyting á 3. mgr. þannig að skýrt komi fram að starfi þunguð kona hjá fleiri en einum vinnuveitanda eigi hún rétt á greiðslum í fæðingarorlofi í réttu hlutfalli vegna þess starfs sem henni er veitt leyfi frá. Beri fæðingu að fyrir áætlaðan fæðingardag skuli heimild til lengingar samkvæmt ákvæðinu falla niður frá þeim degi. Breytingin leiðir ekki til breytinga á framkvæmd laganna.

Í 1. mgr. kemur fram að ákvæðið er í samræmi við tilskipun nr. 92/85/EBE um lögleiðingu ráðstafana til að auka öryggi og heilbrigði á vinnustöðum fyrir starfsmenn sem eru þungaðir, hafa nýlega alið börn eða hafa börn á brjósti. Kveðið er á um nánari útfærslu tilskipunarinnar í reglugerð nr. 931/2000, um ráðstafanir til þess að auka öryggi og heilbrigði á vinnustöðum fyrir konur sem eru þungaðar, hafa nýlega alið barn eða hafa barn á brjósti. Er þar meðal annars kveðið á um sérstakt mat á eðli hugsanlegrar hættu fyrir starfsmenn og um aðgerðir í kjölfar þess. Er með þessu átt við störf sem á grundvelli matsins eru talin leiða til þess að öryggi og heilbrigði þungaðrar konu, konu sem nýlega hefur alið barn eða hefur barn á brjósti er í hættu. Í reglugerðinni er fjallað nánar um hvernig standa skuli að ákvörðun um hvort nægilegt sé að breyta vinnuskilyrðum og/eða vinnutíma eða hvort frekari aðgerða þurfi við. Er meðal annars kveðið á um heimild vinnuveitanda til að leita umsagnar Vinnueftirlits ríkisins áður en ákvörðun er tekin um breytta vinnutilhögun starfsmanns eða leyfi. Þá er Vinnumálastofnun og/eða hlutaðeigandi starfsmanni heimilt að óska eftir því við Vinnueftirlit ríkisins að það endurskoði ákvörðun vinnuveitanda.

Í 2. mgr. er kveðið á um að þær breytingar á vinnuskilyrðum konu, sbr. 1. mgr., sem teljast nauðsynlegar skuli ekki hafa áhrif á launakjör hennar til lækkunar eða önnur starfstengd réttindi. Sömu réttindi skulu gilda fyrir konur sem hafa nýlega alið barn eða hafa barn á brjósti, sbr. ákvæði tilskipunar nr. 92/85/EBE.

Í 3. mgr. kemur fram að ef nauðsynlegt er að veita þungaðri konu þyki leyfi frá störfum svo sem mælt fyrir um í 1. mgr. skuli hún eiga rétt á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði líkt og væri hún í fæðingarorlofi. Heimildin til greiðslu samkvæmt 3. mgr. er takmörkuð við þungaðar konur. Ástæðan er sú að kona sem hefur nýlega alið barn eða er með barn á brjósti á sjálfstæðan rétt samkvæmt frumvarpi þessu til fæðingarorlofs með greiðslum. Þó er vakin athygli á að jafnan er heimilt að veita konu sem er með barn á brjósti leyfi frá störfum, skv. 1. mgr., í svo langan tíma sem nauðsynlegt er til að vernda öryggi hennar og heilbrigði verði ekki við komið að breyta tímabundið vinnuskilyrðum og/eða vinnutíma hennar. Vari leyfið lengur en sá tími sem konan á rétt til og ætlar að taka í fæðingarorlof gerir frumvarpið ekki ráð fyrir sérstökum greiðslum á þeim grundvelli. Þá kveður ákvæðið á um það að starfi þunguð kona hjá fleiri en einum vinnuveitanda skuli hún eiga rétt á greiðslum í fæðingarorlofi í réttu hlutfalli vegna þess starfs sem henni er veitt leyfi frá. Dæmi eru um það að þungaðar konur starfi hjá fleiri en einum vinnuveitanda og þurfi að leggja niður launað starf hjá einum þeirra samkvæmt ákvæði þessu en ekki hjá öðrum. Í þeim tilvikum myndi konan því halda áfram að starfa hjá þeim vinnuveitanda þar sem öryggi og heilbrigði hennar er ekki í hættu en leggja niður störf hjá þeim vinnuveitanda þar sem öryggi og heilbrigði hennar er í hættu með rétti til greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði í réttu hlutfalli vegna þess starfs. Heimild til lengingar fæðingarorlofs og greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt ákvæði þessu fellur niður við fæðingu barns.

Um 16. gr.

Lagt er til að 17. gr. gildandi laga verði skipt upp í fleiri ákvæði til að gera efnisatriði þess aðgengilegri en nú er. Í 16. gr. frumvarpsins verði þannig kveðið á um veikindi móður á meðgöngu. Lögð er til sú breyting að í 1. mgr. verði kveðið með skýrum hætti á um að heilsufarsástæður þungaðrar konu skuli tengjast meðgöngunni. Þá er lagt til að skýrt verði kveðið á um í ákvæðinu sjálfu hvað er átt við með heilsufarsástæðum en það er nú gert í athugasemdum við 17. gr. gildandi laga og í 9. gr. reglugerðar nr. 1218/2008, um greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði og greiðslu fæðingarstyrks.

Í 1. mgr. kemur fram að þunguð kona skuli eiga rétt á að leggja niður launuð störf eða hætta atvinnuleit ef hún er að fá greiddar atvinnuleysisbætur, er á biðtíma eftir slíkum bótum eða hefði átt rétt á þeim hefði hún skráð sig án atvinnu samkvæmt lögum um atvinnuleysistryggingar og væri þar með þátttakandi á innlendum vinnumarkaði samkvæmt b-lið 2. mgr. 21. gr. frumvarpsins meira en mánuði fyrir áætlaðan fæðingardag teljist það nauðsynlegt af heilsufarsástæðum sem tengjast meðgöngunni. Með heilsufarsástæðum er þá eingöngu átt við heilsufarsástæður sem tengjast meðgöngunni en með því er átt við sjúkdóma sem upp koma vegna meðgöngu og valda óvinnufærni, sjúkdóma, tímabundna eða langvarandi, sem versna á meðgöngu og valda óvinnufærni sem og fyrirbyggjandi meðferð til að koma í veg fyrir fyrirburafæðingu eða til að vernda heilsu fósturs, enda valdi meðferðin óvinnufærni. Önnur veikindi þungaðra kvenna veita ekki rétt til lengingar fæðingarorlofs. Þá skal réttur til lengingar fæðingarorlofs vera að hámarki tveir mánuðir. Réttindi til lengingar fæðingarorlofs falla niður beri fæðingu að fyrir áætlaðan fæðingardag barns, enda skal hið hefðbundna fæðingarorlof hefjast eigi síðar en á fæðingardegi barns samkvæmt 3. mgr. 7. gr. frumvarpsins.

Í 2. mgr. kemur fram að rökstyðja skuli þörf á lengingu fæðingarorlofs með vottorði sérfræðilæknis. Með því er átt við að sérfræðilæknir rökstyðji þörf fyrir lengingu fæðingarorlofs með vísan til niðurstöðu læknisskoðunar og óvinnufærni samkvæmt 1. mgr. Þá skal þunguð kona skila frumriti vottorðsins undirrituðu til Vinnumálastofnunar.

Vinnumálastofnun skal meta hvort lenging fæðingarorlofs er nauðsynleg og er stofnuninni heimilt að óska eftir umsögn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

Í 3. mgr. kemur fram að með umsókn um lengingu fæðingarorlofs samkvæmt 1. mgr. skuli fylgja staðfesting vinnuveitanda og/eða Vinnumálastofnunar eftir því sem við á. Í þeirri staðfestingu skal koma fram hvenær greiðslur féllu niður. Er ástæðan sú að ekki getur komið til greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt ákvæðinu nema greiðslur frá vinnuveitanda, þar með talið vegna veikindaréttar, eða greiðslur Vinnumálastofnunar hafi fallið niður meira en mánuði fyrir áætlaðan fæðingardag.

Um 17. gr.

Lagt er til að 17. gr. gildandi laga verði skipt upp í fleiri ákvæði til að gera efnisatriði þess aðgengilegri en nú er. Í 17. gr. frumvarpsins verði þannig kveðið á um veikindi móður í tengslum við fæðingu. Lögð er til sú breyting að í 1. mgr. verði kveðið með skýrum hætti á um að veikindi móður í tengslum við fæðingu verði að vera rakin til fæðingarinnar sjálfrar. Það atriði kemur nú fram í athugasemdum við 17. gr. gildandi laga og mun breytingin því ekki hafa áhrif á framkvæmd laganna.

Í 1. mgr. kemur fram að heimilt er að framlengja fæðingarorlof móður um allt að tvo mánuði vegna alvarlegra veikinda hennar sjálfrar sem eru í tengslum við fæðinguna. Er við það miðað að veikindi móður verði rakin til fæðingarinnar sjálfrar og hún hafi af þeim völdum verið ófær að annast um barn sitt í fæðingarorlofi sínu að mati sérfræðilæknis. Önnur veikindi móður veita ekki rétt til lengingar fæðingarorlofs. Réttur til framlengingar fæðingarorlofs getur verið að hámarki tveir mánuðir.

Í 2. mgr. kemur fram að rökstyðja skuli þörf á framlengingu fæðingarorlofs með vottorði sérfræðilæknis. Með því er átt við að sérfræðilæknir rökstyðji þörf fyrir framlengingu fæðingarorlofs með vísan til niðurstöðu læknisskoðunar og mati á því hvort veikindi móður verði rakin til fæðingarinnar sjálfrar og hún hafi af þeim völdum verið ófær að annast um barn sitt í fæðingarorlof sínu samkvæmt 1. mgr. Þá skal móðir skila frumriti vottorðsins undirrituðu til Vinnumálastofnunar. Vinnumálastofnun skal meta hvort framlenging fæðingarorlofs er nauðsynleg og er stofnuninni heimilt að óska eftir umsögn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

Um 18. gr.

Lagt er til að 17. gr. gildandi laga verði skipt upp í fleiri ákvæði til að gera efnisatriði þess aðgengilegri en nú er. Í 18. gr. frumvarpsins verði þannig kveðið á um veikindi barns eða fötlun. Ákvæðið er samhljóða 1. mgr. 17. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. kemur fram að heimilt er að framlengja sameiginlegan rétt foreldra til fæðingarorlofs um allt að sjö mánuði ef um er að ræða alvarlegan sjúkleika barns eða alvarlega fötlun sem krefst nánari umönnunar foreldris. Við mat á ákvæðinu skal ekki litið til þess hvort barn þurfi að dvelja á sjúkrahúsi í beinu framhaldi af fæðingu þegar kemur til álita að lengja fæðingarorlof foreldra vegna alvarlegs sjúkleika eða alvarlegrar fötlunar barns. Í stað þess er gert ráð fyrir að eingöngu verði litið til þess að ástand barnsins krefjist nánari umönnunar foreldranna umfram það sem eðlilegt er við umönnun ungbarna án tillits til þess hvort barn liggja í lengri eða skemmri tíma á sjúkrahúsi. Hafi barn dvalist á sjúkrahúsi í beinu framhaldi fæðingar og síðan útskrifast heim við góða heilsu er heimilt að framlengja fæðingarorlof foreldra um þann tíma hafi sjúkrahúsdvölin varað lengur en sjö daga. Oft kemur alvarleg fötlun eða sjúkdómar, svo sem hjartagallar, ekki fram þegar við fæðingu en getur hins vegar komið fram á fyrstu dögnum í lífi barna sem greinast þá eftir að þau hafa farið í fyrsta skipti heim af sjúkrahúsi eftir fæðingu. Þá skal miðað við að barn greinist með alvarlegan sjúkdóm eða

alvarlega fötlun og er þá ekki átt við tilfallandi veikindi barna, svo sem hlaupabólu, eyrnabólgu eða aðra álíka sjúkdóma enda þótt veikindin geti verið þrálát. Þykir eðlilegt að líta til þeirra tilvika er eiga undir lög nr. 22/2006, um greiðslur foreldra langveikra eða alvarlega fatlaðra barna, með síðari breytingum, þegar meta skal hvort einstök tilvik geta fallið undir ákvæði þetta enda stefnt að því að tryggja foreldrum þessara barna heildstæðan rétt að þessu leyti. Þá er gert ráð fyrir að komi til fullrar sjö mánaða framlengingar samkvæmt ákvæði þessu falli réttur til fæðingarorlofs niður þegar barn nær 19 mánaða aldri í stað 18 mánaða. Er þetta lagt til í því skyni að tryggja að foreldrar þessara barna geti að fullu nýtt rétt sinn samkvæmt ákvæðinu ákveði þeir að taka ekki fæðingarorlof á sama tíma.

Í 2. mgr. kemur fram að rökstyðja skuli þörf á framlengingu fæðingarorlofs með vottorði sérfræðilæknis. Með því er átt við að sérfræðilæknir rökstyðji þörf fyrir framlengingu fæðingarorlofs með vísan til niðurstöðu læknisskoðunar og mati á því hvort um alvarlegan sjúkleika eða alvarlega fötlun barns er að ræða sem krefst nánar umönnunar foreldris samkvæmt 1. mgr. Þá skal foreldri skila frumriti vottorðsins undirrituðu til Vinnumálastofnunar. Vinnumálastofnun skal meta hvort framlenging fæðingarorlofs er nauðsynleg og er stofnuninni heimilt að óska eftir umsögn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

Um 19. gr.

Lagt er til að 15. gr. gildandi laga verði skipt upp í fleiri ákvæði til að gera efnisatriði þess aðgengilegri en nú er. Í 19. gr. frumvarpsins verði þannig kveðið á um umsókn foreldris um greiðslur í fæðingarorlofi til Vinnumálastofnunar en í 22. gr. frumvarpsins verði kveðið á um atriði er snúa að útreikningi greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði. Lagt er til að umsóknarferli til Vinnumálastofnunar verði einfaldað eins og kostur er og umsóknir og breytingar verði á því formi sem Vinnumálastofnun ákveður, svo sem stafrænar, en í gildandi lögum er kveðið á um að ferlið skuli vera skriflegt á þar til gerðum eyðublöðum.

Í 1. mgr. kemur fram að foreldri á innlendum vinnumarkaði skuli sækja um greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði til Vinnumálastofnunar sex vikum fyrir áætlaðan fæðingardag, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Verður það að teljast hæfilegur tími fyrir Vinnumálastofnun að reikna út þær fjárhæðir sem foreldrið á rétt á úr sjóðnum meðan á fæðingarorlofi varir. Óski foreldri eftir að hefja greiðslur fyrir áætlaðan fæðingardag samkvæmt 2. mgr. 7. gr. frumvarpsins styttest tilkynningarfresturinn í þrjár vikur fyrir fyrirhugaðan upphafsdag fæðingarorlofs.

Í 2. mgr. kemur fram að umsókn til Vinnumálastofnunar skuli vera á því formi sem stofnunin ákveður, svo sem stafræn, og með henni skuli fylgja afrit af tilkynningu um fæðingarorlof samkvæmt 11. gr. frumvarpsins. Er það gert til þess að einfalda umsóknarferlið eins og kostur er. Á tilkynningu foreldris skal tilgreina fyrirhugaðan upphafsdag, lengd og tilhögun fæðingarorlofs. Ástæða þessa er sú að ljóst verður að vera frá upphafi hvernig þeirri skiptingu verður háttað til að auðvelda útreikninga, sem og að hafa eftirlit með því að ekki verði teknir fleiri dagar en foreldri á rétt til í fæðingarorlof. Jafnframt er ástæðan sú að skilyrði greiðslna er að foreldrar leggi niður launuð störf í fæðingarorlofi. Þá er krafist áritunar vinnuveitanda á tilkynninguna til staðfestingar á því að hann hafi samþykkt áætlaða töku fæðingarorlofs starfsmanns.

Í 3. mgr. kemur fram að þegar foreldri getur ekki tekið fæðingarorlof á þeim tíma er það hefur tilkynnt um til Vinnumálastofnun vegna ófyrirsjáanlegra ástæðna beri foreldri að tilkynna Vinnumálastofnun um breytinguna á því formi sem stofnunin ákveður, s.s. stafrænt, enda er greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði ætlað að bæta í heild eða að hluta þann tekjumissi sem foreldri verður fyrir þegar það leggur niður launuð störf í fæðingarorlofi.

Vinnumálastofnun verður því að hafa svigrúm til að stöðva greiðslur til foreldra muni þeir ekki leggja niður störf í fæðingarorlofi eins og áætlað var. Þá er lögð áhersla á að vinnuveitandi foreldris staðfesti samþykki sitt á breytingum á áður tilkynntu fæðingarorlofi sem foreldri tilkynnir Vinnumálastofnun um svo að ljóst sé að vinnuveitandi hafi samþykkt nýja tilhögun á fæðingarorlofi í samræmi við 12. gr. frumvarpsins.

Um 20. gr.

Lagt er til að 13. gr. gildandi laga verði skipt upp í fleiri ákvæði til að gera efnisatriði þess aðgengilegri. Í 20. gr. frumvarpsins verði þannig kveðið á um rétt foreldra til greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði. Lagðar eru til orðalagsbreytingar og einföldun á 1. mgr. frá því sem er í 1. mgr. 13. gr. gildandi laga. Hið sama er lagt til að verði gert í 2. mgr. frá 12. mgr. 13. gr. gildandi laga. Breytingarnar leiða ekki til breytinga á framkvæmd laganna.

Í 1. mgr. er kveðið á um sérstakt sex mánaða ávinnslutímabil réttinda sem foreldrar á innlendum vinnumarkaði verða að uppfylla til þess að eiga rétt til greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði. Þar segir að foreldri öðlist rétt til greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði eftir að hafa verið í samfelldu starfi í sex mánuði á innlendum vinnumarkaði fyrir fæðingardag barns eða þann tíma þegar barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða varanlegt fóstur, sbr. 2. og 4. mgr. 7. gr. frumvarpsins og 1. mgr. 10. gr. frumvarpsins. Þannig getur verið um að ræða tímabil sem afmarkast ekki af heilum almanaksmánuðum. Þegar foreldri hefur aftur á móti töku fæðingarorlofs fyrir þann tíma samkvæmt 2. og 4. mgr. 7. gr. frumvarpsins og 15. og 16. gr. frumvarpsins skal þó miða við þann dag er það foreldrið varðar og getur þá verið um að ræða tímabil sem afmarkast ekki af heilum almanaksmánuðum.

Í 2. mgr. er kveðið á um að túlka beri frumvarpið í samræmi við samninginn um Evrópska efnahagssvæðið, sbr. einnig gerðir sem felldar hafa verið undir VI. viðauka samningsins á ávinnslutímabili réttinda samkvæmt 1. mgr. Þar á meðal er reglugerð ráðsins (EBE) nr. 1408/71, um beitingu almannatryggingareglna gagnvart launþegum og fjölskyldum þeirra sem flytjast milli aðildarríkja, en samkvæmt reglugerðinni ber meðal annars að taka tillit til starfstíma foreldra á vinnumörkuðum í öðrum ríkjum innan Evrópska efnahagssvæðisins við mat á því hvort foreldri teljist eiga rétt á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði skv. 1. mgr. 20. gr. frumvarpsins. Ákvæði reglugerðarinnar gilda milli ríkja innan Evrópska efnahagssvæðisins, milli Norðurlandanna, þ.m.t. Færeyja og Grænlands, sbr. Norðurlandasamning um almannatryggingar og samning milli ríkisstjórnar Íslands annars vegar og ríkisstjórnar Danmerkur og heimastjórnar Færeyja hins vegar, og gagnvart Sviss, sbr. stofnsamning Fríverslunarsamnings Evrópu. Skilyrði er að foreldri hafi verið virkur þátttakandi á innlendum vinnumarkaði, a.m.k. síðasta mánuðinn fyrir fæðingardag barns eða þann dag sem barn kemur inn á heimili vegna frumættleiðingar eða töku barns í varanlegt fóstur. Ástæða þessa er að lögin fjalla um réttindi foreldra á innlendum vinnumarkaði til fæðingarorlofs og verður foreldri því sannanlega að hafa verið virkur þátttakandi á innlendum vinnumarkaði þegar til fæðingarorlofs stofnast, skv. 7. gr. frumvarpsins, sbr. einnig 1. mgr. 2. gr., svo til álita geti komið að tekið verði tillit til starfstímabila þess í öðru ríki innan Evrópska efnahagssvæðisins, í öðru Norðurlandaráki, í öðru EFTA-ríki eða í Færeyjum við mat á því hvort skilyrðum laganna fyrir greiðslum í fæðingarorlofi sé fullnægt. Hafi foreldri verið á innlendum vinnumarkaði, a.m.k. síðasta mánuðinn á ávinnslutímabili samkvæmt 1. mgr. áður en fæðingarorlof hefst skal Vinnumálastofnun, að því marki sem nauðsynlegt er, taka tillit til starfstímabila foreldris sem starfsmanns eða sjálfstætt starfandi einstaklings í öðru aðildarríki að þeim samningum sem tilgreindir eru í ákvæðinu á ávinnslutímabilinu enda hafi störf foreldris veitt foreldrinu rétt samkvæmt lögum þess ríkis um fæðingarorlof. Hafi foreldri hins

vegar verið skemmri tíma en einn mánuð á innlendum vinnumarkaði skal Vinnumálastofnun meta í hverju tilviki fyrir sig hvort foreldri teljist hafa starfað á innlendum vinnumarkaði í skilningi frumvarpsins þannig að taka skuli, að því marki sem nauðsynlegt er, tillit til starfstímabíla foreldris í öðru aðildarríki enda hafi störf foreldris veitt foreldrinu rétt til fæðingarorlofs samkvæmt lögum þess ríkis um fæðingarorlof. Er þetta lagt til svo koma megi í veg fyrir misnotkun á fæðingarorlofskerfinu þar sem þátttaka á innlendum vinnumarkaði í skemmri tíma en einn mánuð þykir skammur tími svo unnt sé að leiða sjálfkrafa rétt af þeim tíma til samlagningar starfstímabíla og þar með til greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði. Í því sambandi er jafnframt litið til þess að sjóðurinn er fjármagnaður með tryggingagjaldi en ekki beint úr ríkissjóði. Enn fremur er lagt til það skilyrði að foreldri hafi hafið störf innan tíu virkra daga frá því að það hætti störfum á vinnumarkaði í öðru samningsríki eða m.ö.o. að tíu virkir dagar megi að hámarki líða milli tryggingatímabíla þannig að ekki verði talið hafa komið rof í ávinnslutímabilið þegar foreldri flytur milli landa. Þykir það hæfilegur tími þegar tekið er tillit til þess að foreldri flytur búferlum milli landa en almennt er ekki gert ráð fyrir að rof komi inn í ávinnslutímabil foreldra skv. 1. mgr. 20. gr. frumvarpsins. Jafnframt er gert ráð fyrir að starfstímabil og þar með tryggingatímabil séu staðfest með þar til gerðum vottorðum sem tryggingastofnanir í þeim ríkjum sem flutt er frá gefa út á grundvelli hlutaðeigandi samnings. Leiði samlagning starfstímabíla til þess að foreldri eigi rétt á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði skal þó einungis taka mið af meðaltali heildarlauna foreldris á viðmiðunartímabili sem foreldri hefur verið á innlendum vinnumarkaði, sbr. 22. og 23. gr. frumvarpsins.

Um 21. gr.

Ákvæðið er að mestu samhljóða 13. gr. a gildandi laga. Í 1. mgr. er lagt til að skýrar komi fram að foreldrar á innlendum vinnumarkaði geta verið starfsmenn, sjálfstætt starfandi foreldrar og starfsmenn og sjálfstætt starfandi foreldrar. Þá er lagt til í a-lið 2. mgr. að skýrt komi fram að liðurinn eigi einungis við um starfsmenn samkvæmt 3. mgr. 3. gr. frumvarpsins og starfsmaðurinn skuli hafa verið í a.m.k. 25% ráðningu á því tímabili sem hann var í orlofi eða leyfi þótt ólaunað hafi verið að hluta eða öllu leyti. Þá er lagt til í b-lið 2. mgr. að atvinnuleitendur hafi tök á því að hætta atvinnuleit tímabundið vegna orlofs erlendis og skuli sá tími þá teljast til þátttöku á innlendum vinnumarkaði hafi ekki liðið meira en tíu virkir dagar þar til atvinnuleit hefst að nýju samkvæmt gildandi lögum um atvinnuleysistryggingar. Þá er lagt til að orðinu sjúkradagpeningar verði bætt við c-lið 2. mgr. þegar verið er að tala um greiðslur úr sjúkrasjóðum stéttarfélag. Breytingarnar leiða ekki til breytinga á framkvæmd laganna.

Í 1. mgr. kemur fram með hvaða hætti skuli meta starfshlutfall foreldra á innlendum vinnumarkaði sem eru starfsmenn, sjálfstætt starfandi foreldrar eða starfsmenn og sjálfstætt starfandi foreldrar. Starfshlutfall foreldra kemur meðal annars til álita við framkvæmd frumvarpsins þegar reynir á 1. mgr. 20. gr. um rétt foreldra til greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði og 3. mgr. 23. gr. um lágmarksgreiðslur úr Fæðingarorlofssjóði. Sé um að ræða launað starf við gæslu barna í heimahúsi skal heilsdagsgæsla eins barns á mánuði nema fjórðungi úr fullu starfi eða 43 vinnustundir á mánuði, sbr. reglugerð um daggæslu barna í heimahúsum. Foreldri skal leggja fram staðfestingu á starfsleyfi og tekjum. Þá skulu makar bænda sem ekki eru formlega skráðir sem aðilar að búrekstri og starfa heldur ekki utan búsin hafa ákveðna sérstöðu þar sem þeir eru hvorki skilgreindir sem starfsmenn hjá búinu né sjálfstætt starfandi atvinnurekendur. Vegna þessarar sérstöðu er nauðsynlegt að meðhöndla þá sérstaklega þar sem tekjuöflunarmöguleikum þeirra eru víða þröngar skorður settar. Verður því frá jafnréttissjónarmiði að meta vinnuframlag þeirra á búinu sem a.m.k. 50% starfshlutfall. Þessi

sérstaða á hvorki við um þá maka sem vinna utan bús í 50% starfi eða hærra starfshlutfalli né heldur um þá sem eru formlegir aðilar að búrekstri.

Í 2. mgr. eru tilgreind tilvik í staflaðum a–e liðar sem jafnframt skal telja til þátttöku á innlendum vinnumarkaði enda hafi þau tekið mið af a.m.k. 25% starfshlutfalli.

Í 3. mgr. kemur fram að Vinnuálastofnun metur á grundvelli laga um atvinnuleysistryggingar hvort foreldri hefði átt rétt á atvinnuleysisbótum hefði það skráð sig án atvinnu á þeim tíma sem um er að ræða samkvæmt b-lið 2. mgr.

Í 4. mgr. kemur fram að sjúkratryggingastofnunin skuli meta á grundvelli laga um sjúkratryggingar og laga um slysatryggingar almannatrygginga hvort foreldri hefði átt rétt á sjúkra- eða slysadagpeningum hefði það sótt um þá fyrir þann tíma sem um ræðir samkvæmt c-lið 2. mgr.

Í 5. mgr. kemur fram að Tryggingastofnun ríkisins skuli meta á grundvelli laga um greiðslur til foreldra langveikra eða alvarlegra fatlaðra barna hvort foreldri hefði átt rétt á tekjutengdum greiðslum samkvæmt III. kafla þeirra laga hefði það sótt um slíkar greiðslur fyrir þann tíma sem um er að ræða samkvæmt e-lið 2. mgr.

Um 22. gr.

Lagt er til að 13. og 15. gr. gildandi laga verði skipt upp í fleiri ákvæði til að gera efnisatriði þess aðgengilegri. Í 22. gr. frumvarpsins verði þannig kveðið á um viðmiðunartímabil og útreikning á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði. Breytingarnar leiða ekki til breytinga á framkvæmd laganna.

Í 1. mgr. er kveðið á um viðmiðunartímabil starfsmanna, sbr. 3. mgr. 3. gr. frumvarpsins. Þar kemur fram að mánaðarleg greiðsla Fæðingarorlofssjóðs til starfsmanns í fæðingarorlofi skuli nema 80% af meðaltali heildarlauna samkvæmt 4.-5. mgr. 22. gr. frumvarpsins og að miða skuli við tólf mánaða samfelld tímabil sem lýkur sex almanaksmánuðum fyrir fæðingarmánuð barns eða þann almanaksmánuð sem barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Þá kemur fram að einungis skuli miða við meðaltal heildarlauna fyrir þá almanaksmánuði á viðmiðunartímabili sem foreldri hefur verið á innlendum vinnumarkaði, sbr. einnig 2. mgr. 21. gr. frumvarpsins, án tillits til þess hvort laun samkvæmt því ákvæði eða reiknað endurgjald samkvæmt 2. mgr. 22. gr. frumvarpsins hafi komið til. Loks segir að aldrei skuli þó miða við færri almanaksmánuði en fjóra við útreikning á meðaltali heildarlauna. Með heildarlaunum í ákvæðinu er átt við hvers konar laun og aðrar þóknanir samkvæmt lögum um tryggingagjald og skiptir þá ekki máli hvort starfsmaður hafi verið að vinna hjá einum vinnuveitanda eða fleirum eða hvort hluti hans launa sé reiknað endurgjald sem tryggingagjald hefur verið greitt af. Til heildarlauna skal jafnframt telja þau tilvik sem teljast til þátttöku á innlendum vinnumarkaði samkvæmt a-e liðum 2. mgr. 20. gr. frumvarpsins án tillits til þess hvort laun samkvæmt því ákvæði eða reiknað endurgjald hafi komið til. Hafi foreldri ekki haft tekjur þá almanaksmánuði skal engu síður telja þá með við útreikning á meðaltali heildarlauna á viðmiðunartímabili. Með mánuðum er átt við almanaksmánuði og er þá miðað við samfelld tímabil sem stendur í tólf almanaksmánuði á undan fæðingarmánuði barns eða þeim almanaksmánuði þegar barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða varanlegt fóstur. Með þessum hætti er jafnræðis gætt milli foreldra óháð því hvenær barn fædist á árinu er frumættleitt eða tekið í varanlegt fóstur. Þrátt fyrir að ákvæðið mæli fyrir um að greiðslur skuli nema 80% af meðaltali heildarlauna geta þær þó aldrei farið niður fyrir tiltekna fjárhæð samkvæmt starfshlutfalli foreldris, sbr. 3. mgr. 23. gr. frumvarpsins og aldrei orðið hærri en tiltekin fjárhæð samkvæmt 1. mgr. 23. gr. frumvarpsins. Þá skal ekki tekið tillit til tekna sem foreldri hefur unnið til utan innlands vinnumarkaðar

heldur einvörðungu á innlendum vinnumarkaði. Í þeim tilvikum þegar foreldri á rétt til fæðingarorlofs samkvæmt 1. mgr. 20. gr. frumvarpsins en hefur ekki starfað á innlendum vinnumarkaði á viðmiðunartímabilinu skal það öðlast rétt til lágmarksgreiðslna, í samræmi við 2. og 3. mgr. 23. gr. frumvarpsins. Þó skal ávallt miða við fjóra mánuði að lágmarki við útreikning á meðaltali heildarlauna.

Í 2. mgr. er kveðið á um viðmiðunartímabil sjálfstætt starfandi foreldris, sbr. 4. mgr. 3. gr. frumvarpsins. Þar kemur fram að mánaðarleg greiðsla Fæðingarorlofssjóðs til sjálfstætt starfandi foreldris skuli nema 80% af meðaltali reiknaðs endurgjald sem greitt hefur verið tryggingagjald af og skal miða við tekjuárið á undan fæðingarári barns eða því ári er barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur. Þá segir að öðru leyti gildi 1. og 3.-5. mgr. 22. gr. frumvarpsins eins og við getur átt. Með tekjuári er átt við almanaksár. Nokkur eðlismunur er talinn vera á starfstengdum aðstæðum starfsmanna annars vegar og sjálfstætt starfandi einstaklinga hins vegar en sjálfstætt starfandi einstaklingar geta haft meiri áhrif á tekjur sínar en starfsmenn sem starfa í annarra þjónustu. Þykir því mikilvægt að miða við sama tímabil og skattyfirvöld gera að því er sjálfstætt starfandi einstaklinga varðar með það fyrir augum að unnt sé að samkeyra kerfin þegar álagning skattyfirvalda liggur fyrir og tryggja þannig jafnvægi milli inn- og útstreymis Fæðingarorlofssjóðs. Til frekari skýringa á ákvæðinu vísast til athugasemda með 1. mgr. eins og við getur átt.

Í 3. mgr. er kveðið á um viðmiðunartímabil foreldris sem er bæði starfsmaður og sjálfstætt starfandi foreldri, sbr. 5. mgr. 3. gr. frumvarpsins. Þar kemur fram að í þeim tilvikum skuli mánaðarleg greiðsla Fæðingarorlofssjóðs nema 80% af meðaltali heildarlauna og reiknaðs endurgjalds sem greitt hefur verið tryggingagjald af. Starfi viðkomandi foreldri sem starfsmaður samkvæmt 3. mgr. 3. gr. frumvarpsins í 50% eða hærra starfshlutfalli skal miða viðmiðunartímabil samkvæmt 1. mgr. Er þá miðað við starfshlutfall foreldris á ávinnslutímabili 1. mgr. 20. gr. frumvarpsins. Að öðrum kosti skal miða við viðmiðunartímabil samkvæmt 2. mgr. Að öðru leyti gilda ákvæði 1.-2. og 4.-5. mgr. eins og við getur átt. Til frekari skýringa á ákvæðinu vísast til athugasemda með 1. og 2. mgr. eins og við getur átt.

Í 4. mgr. er kveðið nánar um hvað skuli telja til launa á innlendum vinnumarkaði við útreikning á meðaltali heildarlauna foreldra samkvæmt 1.-3. mgr. Þá kemur fram í ákvæðinu að þegar um er að ræða greiðslur samkvæmt a-e lið 2. mgr. 20. gr. frumvarpsins og greiðslur samkvæmt a- og b-lið 5. gr. laga um Ábyrgðasjóð launa skuli taka miða af þeim viðmiðunartekjum sem þær greiðslur miðuðust við og í sama hlutfalli og greiðslurnar voru inntar af hendi á því viðmiðunartímabili sem um ræðir. Hið sama gildir þótt foreldri hafi kosið að dreifa greiðslunum hlutfallslega á lengri tíma samhliða hlutastarfi eða leyfi, launuðu eða ólaunuðu, enda þótt foreldri hafi ekki verið í ráðningarsambandi á sama tíma. Hafi því tímabili sem foreldri á rétt á tekjutengdum atvinnuleysisbótum verið lokið skal engu síður miða við viðmiðunartekjur hans sem nýttar voru fyrir tekjutengda tímabilið. Ekki er átt við styrki sem foreldri kann að hafa fengið úr Atvinnuleysistryggingasjóði eða sjúkrasjóðum stéttarfélaga á tímabilinu heldur eingöngu þær greiðslur sem ætlað er að koma í stað launa. Þá skal aldrei miða við hærri fjárhæðir en nemur viðmiðunartekjum foreldra sem lagðar voru til grundvallar greiðslunum á umræddu tímabili sem þessar greiðslur komu til enda þótt foreldri hafi fengið bættan mismun viðmiðunartekna og greiðslanna sjálfra samhliða greiðslunum. Ástæðan er sú að ekki er ætlunin að tiltekinn hluti teknanna verði metinn tvisvar inn í útreikninga á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði. Þessu til skýringar má nefna dæmi um foreldri sem hefur í fyrra fæðingarorlofi fengið 80% af viðmiðunartekjum og fengið viðbætur frá vinnuveitanda sem nemur þeim 20% sem á vantaði milli viðmiðunartekna og fæðingarorlofsgreiðslna. Þegar

foreldrið fer síðan aftur í fæðingarorlof er tekið mið af fyrri viðmiðunartekjum fyrir þá mánuði sem það var í fæðingarorlofi og lenda innan viðmiðunartímabilsins og því óeðlilegt að taka jafnframt tillit til viðbótanna frá vinnuveitanda. Þá er áfram lögð áhersla á að ekki skuli taka tillit til tekna sem foreldri hefur unnið til utan innlands vinnumarkaðar.

Í 5. mgr. kemur fram að útreikningur á greiðslum til foreldris í fæðingarorlofi skal byggjast á upplýsingum sem Vinnumálastofnun aflar um tekjur foreldra úr skattframtölum, staðgreiðsluskrá og tryggingagjaldsskrá skattyfirvalda. Þannig skal einungis greitt úr Fæðingarorlofssjóði á grundvelli skattframtala, staðgreiðsluskrár og tryggingagjaldsskrár skattyfirvalda enda talið mikilvægt að einungis þær tekjur foreldris sem gefnar hafa verið upp til skattyfirvalda og tryggingagjald verið greitt af komi til útreiknings á greiðslum foreldris úr Fæðingarorlofssjóði, sbr. einnig tekjur foreldris samkvæmt 2.-3. másl. 4. mgr. Við útreikninginn skulu tekjur foreldris þannig tilheyra þeim mánuði sem þær voru skattlagðar og greitt af þeim tryggingagjald enda hafi verið unnið fyrir þeim í þeim mánuði. Hið sama skal gilda hefði átt að skattleggja og greiða af þeim tryggingagjald í mánuðinum, hefðu þær verið inntar af hendi á réttum tíma, en þær verið skattlagðar og greitt af þeim tryggingagjald í öðrum mánuði. Árstíðabundnar tekjur foreldris samkvæmt kjarasamningum eins og persónuuppbætur skulu koma til útreiknings í þeim mánuði sem þær voru inntar af hendi. Tekjur foreldris vegna orlofslauna samkvæmt lögum um orlof nr. 30/1987 skulu koma til útreiknings á greiðslum til foreldris í fæðingarorlofi í þeim mánuði sem þær voru skattlagðar og greitt af þeim tryggingagjald. Vinnumálastofnun skal leita staðfestingar hjá skattyfirvöldum á því að upplýsingar úr staðgreiðsluskrá og tryggingagjaldsskrá hafi verið í samræmi við álagningu skattyfirvalda vegna viðmiðunartímabila 1.-3. mgr. Upplýsingaöflunin er háð því skilyrði að umsækjandi hafi, áður en hún fer fram, staðfest að hann hafi verið upplýstur um fyrirhugaða upplýsingaöflun í viðkomandi máli, svo sem með því að undirrita yfirlýsingu þess efnis. Er þannig gert ráð fyrir að slík staðfesting sé veitt skriflega eða á annan hátt eftir því sem við á, t.a.m. með rafrænum hætti. Er það gert svo að tryggt sé að framangreindir aðilar séu upplýstir um tilgang upplýsingaöflunar áður en hún á sér stað, ásamt frekari upplýsingum sem viðeigandi teljast hverju sinni til að tryggja sanngjarna og gagnsæja vinnslu upplýsinga gagnvart hlutaðeigandi einstaklingum.

Í 6. mgr. kemur fram að skattyfirvöld og Þjóðskrá Íslands skulu láta Vinnumálastofnun í té upplýsingar sem nauðsynlegar eru við framkvæmd frumvarpsins án endurgjalds og á því formi sem óskað er, sbr. þó 3.gr. laga nr. 70/2018 um Þjóðskrá Íslands. Eða 12. gr. laga um skráning einstaklinga.

Um 23. gr.

Lagt er til að þeim atriðum er varða fyrirkomulag á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði verði safnað saman undir eitt ákvæði sem verði að 23. gr. frumvarpsins. Í 3. mgr. er lögð til sú breyting að skýrt komi fram að þær greiðslufjárhæðir sem þar er kveðið á um skuli greiða í réttu hlutfalli við tilhögun fæðingarorlofs foreldris þann almanaksmánuð eða hluta úr almanaksmánuði sem greitt er fyrir. Sama breyting er lögð til á 4. mgr. Þessar breytingar leiða ekki til breytinga á framkvæmd laganna. Þá er lögð til sú breyting á 4. mgr. að þar verði kveðið á um með skýrum hætti að ekki sé heimilt að greiða foreldri lengra aftur í tímann en þrjá almanaksmánuði á undan þeim almanaksmánuði sem umsókn um greiðslur samkvæmt 19. gr. frumvarpsins barst. Ástæða breytingarinnar er sú að gildandi lög kveða á um að greitt sé eftir á fyrir undanfarandi mánuð í fæðingarorlofi og hefur því ekki verið heimild að greiða lengra aftur í tímann þegar umsókn hefur borist of seint. Breytingin leiðir því til aukins svigrúms

fyrir Fæðingarorlofssjóð að greiða lengra aftur í tímann en þó ekki lengra en þrjá almanaksmánuði frá því að umsókn barst.

Í 1. mgr. er kveðið skýrt á um að þrátt fyrir 1.-3. mgr. 22. gr. frumvarpsins skuli mánaðarleg greiðsla Fæðingarorlofssjóðs til foreldris í fæðingarorlofi aldrei hærri fjárhæð en nemur tiltekinni fjárhæð. Kveðið skal nánar á um fjárhæðir í reglugerð og skulu þær fylgja því ári sem barn er fætt, frumættleitt eða tekið í varanlegt fóstur. Sú takmörkun sem kveðið er á um í ákvæðinu er ætlað að draga úr fjárústreymi Fæðingarorlofssjóðs.

Í 2. mgr. kemur fram að þegar foreldri á rétt á greiðslum samkvæmt 1. mgr. 20. gr. frumvarpsins en hefur ekki starfað á innlendum vinnumarkaði á viðmiðunartímabili samkvæmt 1.-3. mgr. 22. gr. frumvarpsins skuli það öðlast rétt til lágmarksgreiðslna samkvæmt 3. mgr. í samræmi við starfshlutfall þess. Á þetta t.d. við um foreldra sem hafa starfað erlendis á viðmiðunartímabili 1.-3. mgr. 22. gr. frumvarpsins en hafa síðan hafið störf á innlendum vinnumarkaði fyrir fæðingardag barns og öðlast rétt til greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt 1. mgr. 20. gr. frumvarpsins, sbr. einnig 2. mgr. sömu greinar.

Í 3. mgr. er kveðið á um að greiðslur til foreldris í 25-49% starfi og foreldris í 50-100% starfi skuli aldrei nema lægri fjárhæð en nemur tiltekinni fjárhæð. Kveðið skal nánar á um fjárhæðir í reglugerð og skulu þær fylgja því ári sem barn er fætt, frumættleitt eða tekið í varanlegt fóstur. Tilgangur með því að tryggja foreldrum í fæðingarorlofi lágmarksgreiðslur meðan á fæðingarorlofi stendur er að styðja við tekjulága foreldra og börn þeirra í þeim aðstæðum. Í samræmi við það er talið mikilvægt að lágmarksfjárhæðir taki árvissum hækkunum samkvæmt 6. mgr.

Í 4. mgr. er kveðið á um að Fæðingarorlofssjóður greiði foreldri sem verið hefur í fæðingarorlofi eftir á fyrir undanfarandi almanaksmánuð eða hluta úr almanaksmánuði, fyrsta virkan dag hvers mánaðar. Fæðingarorlofssjóði er þó heimilt að framkvæma greiðslur síðasta virkan dag þess almanaksmánaðar eða hluta úr almanaksmánuði sem foreldri var í fæðingarorlofi. Þá er Fæðingarorlofssjóði heimilt að greiða foreldri sem verið hefur í fæðingarorlofi þrjá almanaksmánuði aftur í tímann frá því að umsókn samkvæmt 19. gr. frumvarpsins barst.

Í 5. mgr. Vantar hér um 5. mgr.

Í 6. mgr. er kveðið á um áframhaldandi uppsöfnun lífeyrisréttinda meðan á fæðingarorlofi stendur. Þannig greiði foreldri að lágmarki 4% af fæðingarorlofsgreiðslum í lífeyrissjóð og Fæðingarorlofssjóður að lágmarki 11,5%. Foreldri er að auki heimilt að greiða í séreignarsjóð en Fæðingarorlofssjóður greiðir ekki framlag á móti. Heimilt er að semja um auknar greiðslur í kjarasamningum.

Um 24. gr.

Í gildandi lögum er kveðið á um skerðingarákvæði laganna í 10. og 11. mgr. 13. gr., leiðréttingar á greiðslum og viðurlög í 2. mgr. 15. gr. a, eftirlit í 15. gr. b, sektir í 31. gr. a og ósamrýmanleg réttindi í 33. gr. Við framkvæmd skerðingarákvæðanna hefur m.a. komið upp túlkunarvandi sem birtist í fjölmörgum úrskurðum þáverandi úrskurðarnefndar fæðingar- og foreldraorlofsmála og álitum umboðsmanns Alþingis í málum nr. 7022/2012 o.fl., 7775/2013 og 7790/2013. Þá hefur verið talin ástæða til að skýra nánar heimildir Vinnuálastofnunar til eftirlits, leiðréttinga á greiðslum, viðurlaga, endurmats réttinda og ósamrýmanlegra réttinda. Er því lagt til að þessi ákvæði verði skoðuð með heildstæðum hætti í því skyni að gera þau eins skýr og ótvíræð og kostur er. Þannig er lagt til að kveðið verði á um skerðingarákvæði í 24. og 37. gr. frumvarpsins. Kveðið verði á um eftirlit, leiðréttingar á greiðslum, viðurlög og

endurmat réttinda í IX. kafla frumvarpsins í 38.-40. gr. Sektarákvæði 31. gr. a gildandi laga verði felld á brott og loks verði kveðið á um ósamrýmanleg réttindi í 50. gr. frumvarpsins.

Í 1. mgr. er kveðið með skýrum hætti á um það að réttur foreldris, sbr. 3.-5. mgr. 3. gr. frumvarpsins, til greiðslna í fæðingarorlofi er bundinn því að foreldri uppfylli skilyrði um rétt til fæðingarorlofs samkvæmt III. og IV. kafla frumvarpsins og leggi niður launuð störf á því tímabili sem það nýtir rétt sinn til fæðingarorlofs. Hafi foreldri ekki lagt niður launuð störf á því tímabili sem það ákvað að nýta til fæðingarorlofs skulu einungis þær greiðslur frá vinnuveitanda sem mynda stofn til tryggingagjalds samkvæmt lögum um tryggingagjald, fyrir sama tímabil, koma til skerðingar á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði séu þær hærri en nemur mismun greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði samkvæmt 4. mgr. 23. gr. frumvarpsins og meðaltals heildarlauna á viðmiðunartímabili samkvæmt 1.-3. mgr. 22. gr. frumvarpsins í réttu hlutfalli við tilhögun fæðingarorlofs foreldris í þeim almanaksmánuði eða hluta úr almanaksmánuði sem greitt er fyrir, sbr. 4. mgr. 23. gr. og 12. gr. frumvarpsins. Þannig er gert ráð fyrir því að foreldri geti fengið þann tekjumissi sem Fæðingarorlofssjóði er ekki ætlað að bæta greiddan frá vinnuveitanda samhliða fæðingarorlofi. Þá skulu greiðslur frá vinnuveitanda til foreldris sem tilheyra ekki því tímabili sem foreldri er í fæðingarorlofi ekki koma til skerðingar á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði. Loks er áfram gert ráð fyrir því að heimilt verði að taka tillit til kjarasamningsbundinna launahækkana, annarra kjarasamningsbundinna greiðslna og launahækkana sem rekja megir til breytinga á störfum foreldris frá því að viðmiðunartímabili lýkur og fram að fyrsta degi fæðingarorlofs foreldris.

Í samræmi við framangreint er tekið mið af því að foreldri geti hafið fæðingarorlof á fæðingardegi barns eða síðar og heimild foreldra til að hefja fæðingarorlof fyrir áætlaðan fæðingardag barns. Þannig er gert ráð fyrir að foreldrar geti hafið fæðingarorlof á tilteknum degi, svo sem fæðingardegi barns, sem getur verið annar dagur en fyrsti dagur almanaksmánaðar. Þannig gerir frumvarpið ráð fyrir að foreldrar geti verið í fæðingarorlofi hluta úr almanaksmánuði, svo sem 20. janúar til 15. apríl. Sé um 100% fæðingarorlof að ræða í framangreindu dæmi er litið svo á að foreldri sé í fæðingarorlofi frá og með 20. janúar og að greiðslur frá Fæðingarorlofssjóði hefjist við það tímamark en fram að því hafi foreldri gegnt starfi sínu á vinnustað og eigi þar með rétt á launum fyrir störf sín fyrir tímabilið fyrir 20. janúar. Á sama hátt er litið svo á að foreldri sé í 100% fæðingarorlofi fram til 15. apríl en gegni síðan starfi sínu eftir það tímamark. Ljóst er að greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði eiga eingöngu að bæta þann tekjumissi sem foreldrar verða fyrir er þeir leggja niður störf í fæðingarorlofi. Fáir foreldri bættan tekjumissinn, sem Fæðingarorlofssjóði er ætlað að bæta, frá vinnuveitanda þykir eðlilegt að þær greiðslur komi til frádráttar greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði. Er því eins og áður segir miðað við að greiðslur sem eru hærri en sem nemur mismun á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði og meðaltals heildarlauna foreldris á mánuði á viðmiðunartímabili komi til frádráttar fæðingarorlofsgreiðslum. Er þar með tekið tillit til þess að vinnuveitandi geti bætt starfsmanni sínum upp þann tekjumissi sem Fæðingarorlofssjóður bætir ekki. Er því við það miðað í frumvarpinu að foreldrar geti hagað störfum sínum líkt og þeir kjósa utan þess tíma er þeir eru skráðir í fæðingarorlof án þess að það hafi áhrif á greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði á því tímabili sem þeir nýta rétt sinn til fæðingarorlofs. Þannig á það ekki að koma að sök, í tengslum við útreikning á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði fyrir tímabil þar sem foreldri nýtir rétt sinn til fæðingarorlofs, þótt foreldri hafi unnið fleiri yfirvinnutíma en á viðmiðunartímabili eða tekið að sér aukavaktir rétt fyrir töku fæðingarorlofs enda oftast eðlilegar ástæður sem liggja þar að baki, svo sem vinna við stór verkefni eða breytt vaktafyrirkomulag. Í því sambandi skiptir það jafnframt ekki máli þótt

vinnan hafi farið fram innan sama almanaksmánaðar og fæðingarorlof hófst svo lengi sem vinnan fór fram áður en orlofið hófst.

Með framangreindu er undirstrikað mikilvægi þess að fjárhagsleg hagnaðarsjónarmið eigi ekki að standa að baki því að foreldrar nýti rétt sinn til fæðingarorlofs heldur sé það samvera foreldra og barna á tilteknu tímabili sem stefnt sé að. Í því sambandi má nefna að rík áhersla er lögð á það í frumvarpinu að foreldrar leggi sannanlega niður launuð störf á þeim tíma er þeir nýta rétt sinn til fæðingarorlofs, hvort sem er að fullu eða samhliða minnkuðu starfshlutfalli. Hafi foreldri fengið óvenju háar greiðslur frá vinnuveitanda fyrir eða eftir fæðingarorlof eða meðan á fæðingarorlofi stendur miðað við tekjur á viðmiðunartímabili 1.-3. mgr. 22. gr. frumvarpsins þannig að ætla megi að þær hafi að hluta eða öllu leyti verið ætlaðar fyrir tímabil sem foreldri var skráð í fæðingarorlof skal Vinnumálastofnun óska eftir því að foreldri sýni fram á með skriflegum gögnum fyrir hvaða tímabil umræddar greiðslur hafi verið ætlaðar. Hið sama gildir um óvenju háar greiðslur frá vinnuveitanda til foreldris sem er í fæðingarorlofi samhliða minnkuðu starfshlutfalli. Verði frumvarpið óbreytt að lögum verður Vinnumálastofnun jafnframt heimilt að óska eftir staðfestingu frá vinnuveitanda á þeim gögnum sem foreldri leggur fram í því sambandi.

Í 2. mgr. er kveðið á um heimildir til að greiða fæðingarstyrk samkvæmt 25. eða 26. gr. frumvarpsins til foreldra sem eiga rétt til fæðingarorlofs samkvæmt III. og IV. kafla frumvarpsins en uppfylla ekki skilyrði 1. mgr. 20. gr. frumvarpsins. Í þessum tilfellum skulu greiðslur frá vinnuveitanda til foreldris í fæðingarorlofi sem eru hærri en nemur mismun fjárhæðar fæðingarstyrks og meðaltals heildarlauna foreldris koma til frádráttar fæðingarstyrknum. Til að finna út meðaltal heildarlauna skal miða við tvo almanaksmánuði fyrir fæðingarmánuð barns eða þann almanaksmánuð þegar barn kemur inn á heimili við frumættleiðingu eða varanlegt fóstur. Ástæðan fyrir því skilyrði að tekjur frá vinnuveitanda við þessar aðstæður skuli koma til frádráttar svo að foreldri njóti fæðingarstyrksins er að ekki verður talið sanngjarnt að foreldri hagnist á fæðingarstyrknum enda er tilgangur hans fyrst og fremst að styðja við foreldra er ekki njóta tekna fyrir vinnu utan heimilis. Hefur það viljað brenna við í framkvæmd að foreldrar á vinnumarkaði sem hafa ekki átt rétt til greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði hafi sótt um fæðingarstyrk án þess þó að hafa í hyggju að leggja niður störf. Að öðru leyti gildir ákvæði 1. mgr. eins og við getur átt. Til frekari skýringa á ákvæðinu vísast til athugasemda með 1. mgr. eins og við getur átt.

Um 25. gr.

Lagt er til að ákvæðið taki talsverðum breytingum frá 18. gr. gildandi laga. Þannig er lagt til að 18. gr. gildandi laga verði skipt upp í fleiri ákvæði til að gera efnisatriði þess aðgengilegri en nú er. Í 25. gr. frumvarpsins verði þannig kveðið á um réttindi foreldra utan vinnumarkaðar eða í minna en 25% starfi til fæðingarstyrks við fæðingu, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Lögð er til sú breyting að í 1. mgr. verði kveðið á um lengingu fæðingarstyrks í 12 mánuði vegna barna sem fæðast, eru frumættleidd eða tekin í varanlegt fóstur 1. janúar 2021 eða síðar og réttinum verði skipt jafnt milli foreldra í samræmi við markmiðsákvæði laganna. Þannig muni hvort foreldri um sig eiga sjálfstæðan rétt til fæðingarstyrks í sex mánuði en foreldri verði heimilt að framselja einn mánuð af rétti sínum til hins foreldrisins. Þá eru lagðar til breytingar á 1.-2. mgr. þannig að réttur foreldra til töku fæðingarstyrks verði 18 mánuðir í stað 24 mánaða eins og kveðið er á um í gildandi lögum. Þá þykir rétt að fram komi að réttindi foreldra barna sem hafa fæðst, verið frumættleidd eða tekin í varanlegt fóstur fyrir 1. janúar 2021 haldast óbreytt líkt og kveðið er á um í gildandi lögum.

Í 1. mgr. kemur fram að sjálfstæður réttur hvors foreldris um sig utan vinnumarkaðar eða í minna en 25% starfi til fæðingarstyrks er sex mánuðir. Þannig er lagt til að fallið verði frá því fyrirkomulagi sem er í gildandi lögum að tiltekinn fjöldi mánaða eru sameiginlegir sem foreldrar geta skipt sín á milli eða annað þeirra tekið í heild. Réttur til fæðingarstyrks stofnast við fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Þá er lagt til að færður verður til upphaflegs horfs sá tími sem foreldrar hafa til að taka út rétt sinn til fæðingarstyrks áður en hann fellur sjálfkrafa niður. Þannig er lagt til að réttur falli niður 18 mánuðum eftir fæðingu barns en ekki 24 mánuðum eftir fæðinguna eins og er í gildandi lögum. Til frekari skýringa vísast til almennra athugasemda og athugasemda með 7. gr. frumvarps þessa eins og við getur átt.

Í 2. mgr. kemur fram við hvaða tíma skuli miða upphaf greiðslu fæðingarstyrks þegar um frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur er að ræða. Þannig mælir ákvæðið fyrir um þrjú tímamörk sem heimilt er að miða upphafið við og skal réttur til greiðslu fæðingarstyrks falla niður 18 mánuðum síðar. Til frekari skýringa vísast til athugasemda með 4. mgr. 7. gr. frumvarpsins eins og við getur átt.

Um 26. gr.

Lagt er til að ákvæðið taki talsverðum breytingum frá 19. gr. gildandi laga. Þannig er lagt til að 19. gr. gildandi laga verði skipt upp í fleiri ákvæði til að gera efnisatriði þess aðgengilegri en nú er. Í 26. gr. frumvarpsins verði þannig kveðið á um réttindi foreldra í fullu námi til fæðingarstyrks við fæðingu, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Lögð er til sú breyting að í 1. mgr. verði kveðið á um lengingu fæðingarstyrks í 12 mánuði vegna barna sem fæðast, eru frumættleidd eða tekin í varanlegt fóstur 1. janúar 2021 eða síðar og réttinum verði skipt jafnt milli foreldra í samræmi við markmiðsákvæði laganna. Þannig muni hvort foreldri um sig eiga sjálfstæðan rétt til fæðingarstyrks í sex mánuði en foreldri verði heimilt að framselja einn mánuð af rétti sínum til hins foreldrisins. Þá eru lagðar til breytingar á 1.-2. mgr. þannig að réttur foreldra til töku fæðingarstyrks verði 18 mánuðir í stað 24 mánaða eins og kveðið er á um í gildandi lögum. Þá þykir rétt að fram komi að réttindi foreldra barna sem hafa fæðst, verið frumættleidd eða tekin í varanlegt fóstur fyrir 1. janúar 2021 haldast óbreytt líkt og kveðið er á um í gildandi lögum.

Í 1. mgr. kemur fram að sjálfstæður réttur hvors foreldris um sig í fullu námi til fæðingarstyrks er sex mánuðir. Þannig er lagt til að fallið verði frá því fyrirkomulagi sem er í gildandi lögum að tiltekinn fjöldi mánaða eru sameiginlegir sem foreldrar geta skipt sín á milli eða annað þeirra tekið í heild. Réttur til fæðingarstyrks stofnast við fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Þá er lagt til að færður verður til upphaflegs horfs sá tími sem foreldrar hafa til að taka út rétt sinn til fæðingarstyrks áður en hann fellur sjálfkrafa niður. Þannig er lagt til að réttur falli niður 18 mánuðum eftir fæðingu barns en ekki 24 mánuðum eftir fæðinguna eins og er í gildandi lögum. Áfram er það skilyrði fæðingarstyrks í fullu námi að foreldri hafi staðist kröfur um námsframvindu á þeim tíma er námið stendur yfir. Er þá átt við að foreldri hafi staðist kröfur um námsframvindu sem nemur fullu námi samkvæmt 7. mgr. 3. gr. frumvarpsins. Er því ekki gert ráð fyrir að unnt sé að leggja saman einingafjölda milli skólaanna þannig að samtals hafi foreldri náð einingafjölda á tveimur önnum sem nemur fullu námi á einni önn við hlutaðeigandi skóla. Foreldri skal leggja fram staðfestingu frá viðkomandi skóla um að það hafi verið skráð í fullt nám og hafi staðist kröfur um námsframvindu á þeim tíma. Þá er heimilt að líta til ástundunar náms í stað námsárangurs á þeirri skólaönn sem barn fæðist. Til frekari skýringa á ákvæðinu vísast til almennra athugasemda og athugasemda með 7. gr. frumvarps þessa eins og við getur átt.

Í 2. mgr. kemur fram við hvaða tíma skuli miða upphaf greiðslu fæðingarstyrks þegar um frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur er að ræða. Þannig mælir ákvæðið fyrir um þrjú tímamörk sem heimilt er að miða upphafið við og skal réttur til greiðslu fæðingarstyrks falla niður 18 mánuðum síðar. Til frekari skýringa vísast til athugasemda með 4. mgr. 7. gr. frumvarpsins eins og við getur átt.

Um 27. gr.

Lagt er til að tilvikum sem leitt geta til undanþágu frá skilyrði um fullt nám verði safnað saman undir 27. gr. frumvarpsins. Er það gert til að gera þessi tilvik aðgengilegri í frumvarpinu en verið hefur hingað til en þau hafa verið hluti af 19. gr. gildandi laga ásamt fleiri efnisatriðum sem þar koma fram og verið í reglugerð nr. 1218/2008 um greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði og greiðslu fæðingarstyrks.

Í 1. mgr. er kveðið á um að heimilt er að greiða foreldri fæðingarstyrk samkvæmt 1. mgr. 26. gr. frumvarpsins þrátt fyrir að skilyrði um fullt nám í a.m.k. sex mánuði á síðustu tólf mánuðum fyrir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns varanlegt fóstur sé ekki uppfyllt hafi foreldri verið samfelld í a.m.k. sex mánuði á innlendum vinnumarkaði, sbr. einnig 2. mgr. 20. gr. frumvarpsins, fram til þess að námið hófst. Undanþágan er því frá tímalengd námsins en ekki skilyrðinu um að foreldri hafi verið í fullu námi og staðist kröfur um námsframvindu og/eða ástundun náms á þeim tíma sem það stóð yfir. Þá er með orðunum samfelld í a.m.k. sex mánuði á innlendum vinnumarkaði, sbr. einnig 2. mgr. 20. gr. frumvarpsins, fram til þess að námið hófst átt við sömu aðstæður og sömu skilyrði og koma fram í 6. mgr. 3. gr. frumvarpsins. Skiptir þá ekki máli hvort um er að ræða aðstæður á innlendum vinnumarkaði eða aðstæður á vinnumarkaði samkvæmt þeim samningum sem kveðið er á um í 2. mgr. 20. gr. frumvarpsins.

Í 2. mgr. er kveðið á um heimild til að greiða foreldri fæðingarstyrk sem námsmanni þegar það hefur lokið a.m.k. einnar annar námi samkvæmt 1. mgr. 26. gr. og hefur síðan verið samfelld á innlendum vinnumarkaði. Skilyrði er að nám og starf hafi verið samfelld í a.m.k. sex mánuði. Undanþágan er því frá tímalengd námsins líkt og í 1. mgr. en ekki skilyrðinu um að foreldri hafi verið í fullu námi og staðist kröfur um námsframvindu og/eða ástundun náms á þeim tíma sem það stóð yfir. Þá er með orðunum samfelld á innlendum vinnumarkaði átt við sömu aðstæður og sömu skilyrði og koma fram í 6. mgr. 3. gr. frumvarpsins.

Í 3. mgr. kemur fram að heimilt er að taka tillit til aðstæðna móður og greiða henni fæðingarstyrk samkvæmt 1. mgr. 26. gr. frumvarpsins þó að hún uppfylli ekki skilyrði um að hafa staðist kröfur um námsframvindu og/eða ástundun enda hafi hún ekki getað stundað nám sitt á meðgöngu vegna heilsufarsástæðna sem tengjast meðgöngunni. Er þá átt við sömu heilsufarsástæður og kveðið er á um í 2. málsl. 1. mgr. 16. gr. frumvarpsins og vísast til þess um frekari skýringar. Er gert ráð fyrir að móðir leggi fram frumrit vottorðs sérfræðilæknis sem hefur annast hana á meðgöngu til staðfestingar á heilsufari hennar auk staðfestingar frá skóla um að hún hafi verið skráð í fullt nám á þeim tíma. Í vottorði sérfræðilæknis skal gera grein fyrir niðurstöðu læknisskoðunar og hvort heilsufarsástæður móður sem tengjast meðgöngunni hafi haft áhrif á námsárangur og/eða ástundun náms hennar og þá á hvaða tímabili. Vinnumálastofnun skal meta hvort skilyrði um undanþágu vegna heilsufarsástæða sem tengjast meðgöngunni sé uppfyllt og er stofnuninni heimilt að óska eftir umsögn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

Í 4. mgr. kemur fram að heimilt er að greiða foreldri fæðingarstyrk samkvæmt 1. mgr. 26. gr. frumvarpsins þegar foreldri á eftir minna en sem nemur 75% af námi á síðustu önn í námi og ljóst er að viðkomandi er að ljúka tiltekinni prófgráðu. Foreldri skal jafnframt fullnægja

öðrum skilyrðum 1. mgr. 26. gr. frumvarpsins. Þannig kveður undanþágan einvörðungu á um það að foreldri geti verið í minna en 75% námi á síðustu önn í námi ef viðkomandi er að ljúka tiltekinni prófgráðu. Að öðru leyti gilda skilyrði 1. mgr. 26. gr. frumvarpsins s.s. um tímalengd í námi og að foreldri hafi staðist kröfur um námsframvindu á þeim tíma sem námið stendur yfir. Dæmi um það er t.d. ef foreldri á eftir 50% af námi á síðustu önn í námi væri ekki heimilt að veita undanþágu frá námsframvindu á þeirri önn þar sem námið er minna en 75% nám. Áður var þetta ákvæði að finna í 16. gr. reglugerðar nr. 1218/2008 um greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði og greiðslu fæðingarstyrks.

Um 28. gr.

Lagt er til að ákvæðum um lögheimilisskilyrði í 18. og 19. gr. gildandi laga verði safnað saman undir 28. gr. frumvarpsins. Er það gert til að gera þessi tilvik aðgengilegri í frumvarpinu en verið hefur hingað til.

Í 1. mgr. er áfram kveðið á um það skilyrði fyrir rétti til fæðingarstyrks að foreldri eigi lögheimili hér á landi við fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur og hafi átt lögheimili hér á landi síðustu 12 mánuði fyrir þann tíma. Í ákvæði þessu er átt við lögheimili í skilningi laga nr. 80/2018 um lögheimili og aðsetur. Skilyrðið um lögheimili hér á landi er í samræmi við það búsetuskilyrði sem sett er fyrir rétti til almannatrygginga, þ.e. að einstaklingur teljist tryggður hér á landi samkvæmt lögum um almannatryggingar, nr. 100/2007.

Í 2. mgr. er það nýmæli lagt til að heimilt verði að greiða fæðingarstyrk til foreldra sem fengið hafa dvalarleyfi hér á landi á grundvelli alþjóðlegrar verndar eða á grundvelli mannúðarsjónarmiða, samkvæmt lögum nr. 80/2016, um útlendinga, með síðari breytingum, þrátt fyrir að þeir hafi ekki átt lögheimili hér á landi síðustu 12 mánuði fyrir fæðingu barns, ættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur enda sé skemmri tími en 12 mánuðir liðinn frá veitingu fyrrnefnds dvalarleyfis og önnur skilyrði frumvarpsins uppfyllt. Er þetta lagt til þar sem rök þykja ekki standa til annars en að heimilt sé að greiða umræddum einstaklingum fæðingarstyrk í ljósi þeirra tegunda af dvalarleyfum sem þeir hafa fengið hér á landi, enda séu önnur skilyrði frumvarpsins fyrir greiðslu fæðingarstyrks uppfyllt. Í þessu sambandi ber jafnframt að geta þess að umræddir einstaklingar eru sjúkratryggðir hér á landi á landi, sbr. 16. gr. laga nr. 112/2008, um sjúkratryggingar, með síðari breytingum, að tilteknum skilyrðum uppfylltum.

Í 3. mgr. kemur fram að heimilt er að veita undanþágu frá lögheimilisskilyrði 1. mgr. hafi foreldri flutt lögheimili sitt tímabundið vegna náms erlendis enda hafi foreldri átt lögheimili hér á landi samfelld í a.m.k. fimm ár fyrir flutning. Hið sama skal gilda um foreldra sem dveljast erlendis en stunda fjarnám við íslenska skóla. Er þar með verið að tryggja foreldrum í fullu námi við íslenska skóla sama rétt til fæðingarstyrks hvort sem þeir stunda námið með hefðbundnum hætti eða eru í fjarnámi en fjarnám er þess eðlis að nemendur geta stundað það frá öðrum ríkjum. Þrátt fyrir undanþágu frá lögheimilisskilyrði 1. mgr. skal foreldri uppfylla önnur skilyrði um fæðingarstyrk til foreldra í fullu námi.

Í 4. mgr. kemur fram að í tilvikum er foreldri hefur átt lögheimili hér á landi í a.m.k. einhvern tíma í síðasta mánuði fyrir fæðingardag barns eða þann dag sem barn kemur inn á heimili vegna frumættleiðingar eða töku barns varanlegs fósturs skuli Vinnumálastofnun, að því marki sem nauðsynlegt er, taka tillit til búsetutímabíla þess foreldris í öðru aðildarríki að þeim samningum sem tilgreindir eru í ákvæðinu þegar metið er hvort foreldri fullnægi lögheimilisskilyrði samkvæmt 1. mgr. enda hafi foreldri verið tryggt á sama tíma í því ríki og ekki hefur liðið meira en mánuður frá því að tryggingatímabili samkvæmt lögum þess ríkis

var lokið. Foreldri skal staðfesta búsetu- og tryggingatímabil í öðru ríki með þar til gerðum vottorðum sem tryggingastofnanir í þeim ríkjum sem flutt er frá gefa út á grundvelli hlutaðeigandi samnings.

Um 29. gr.

Lagt er til að tilvikum sem leitt geta til lengingar eða framsals á sjálfstæðum rétti foreldris til fæðingarstyrks samkvæmt 1. mgr. 25. gr. og 1. mgr. 26. gr. frumvarpsins umfram þann mánuð sem þar er kveðið á um verði safnað saman undir 29. gr. frumvarpsins. Er það gert til að gera þessi tilvik aðgengilegri í frumvarpinu en verið hefur hingað til en þau hafa verið hluti af 18. og 19. gr. gildandi laga ásamt fleiri efnisatriðum sem þar koma fram. Þá er lagt til að tveimur nýjum málsgreinum verði bætt við sem ætlað er að koma til móts við börn í þeim aðstæðum sem þar eru tilgreindar svo þau fái notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og börn sem eiga tvo foreldra. Þannig er lagt til í 2. mgr. að móðir skuli öðlast sjálfstæðan rétt til fæðingarstyrks í allt að 12 mánuði þegar ekki hefur reynst unnt að feðra barn hennar samkvæmt barnalögum nr. 76/2003, með síðari breytingum, fyrir sýslumanni eða dómara á fyrstu 18 mánuðum barnsins. Þá er lagt til í 3. mgr. að í þeim tilvikum þegar foreldri er gert að sæta nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili gagnvart barni sínu samkvæmt lögum um nálgunarbann og brottvísun af heimili nr. 85/2011, með síðari breytingum, sbr. 37. gr. barnaverndarlaga nr. 80/2002, með síðari breytingum, á fyrstu 18 mánuðum eftir fæðingu barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur færast sá réttur sem stofnast hefur til samkvæmt 1. mgr. 25. gr. og 1. mgr. 26. gr. frumvarpsins og foreldrið hefur ekki þegar nýtt sér yfir til hins foreldrisins. Loks er lagt til að 8. mgr. 18. gr. og 15. mgr. 19. gr. gildandi laga verði skipt upp í 5. og 6. mgr. ákvæðisins til að gera efnisatriðin sem þar er kveðið á um aðgengilegri. Efnisatriði 8. gr. og 29. gr. frumvarpsins eiga það sammerkt að ákveðinn ómöguleiki er til samvista barns við báða foreldra eða barnið á einfaldlega bara eitt foreldri við fæðingu. Við þessar aðstæður þykir rétt að barninu verði tryggður réttur til samvista við foreldri í jafn langan tíma og þeim börnum sem geta notið samvista við báða foreldra sína. Lögð er áhersla á að þær aðstæður sem lýst er í ákvæðinu verði með þeim hætti að markmiðum frumvarpsins verði ekki stefnt í hættu.

Í 1. mgr. er kveðið á um tilvik þar sem barn á sannarlega bara eitt foreldri við fæðingu og því lagt til að foreldrið öðlist tólf mánaða rétt til fæðingarstyrks þar sem ekki hefur stofnast réttur til fæðingarstyrks á tvo foreldra. Er þannig komið til móts við réttindi þeirra barna sem eiga bara eitt foreldri við fæðingu að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og þau börn sem eiga tvo foreldra.

Í 2. mgr. er kveðið á um tilvik þegar móður hefur ekki reynst mögulegt að feðra barn sitt samkvæmt barnalögum fyrir sýslumanni eða dómara á fyrstu 18 mánuðum eftir fæðingu þess. Líkja má slíkum aðstæðum við aðstæður samkvæmt 1. mgr. þar sem einungis eitt foreldri er til staðar og barninu því ómögulegt að fá notið samvista við föður sinn þar sem ekki er vitað hver hann er. Reynist móður ekki unnt að feðra barn sitt þar sem ekki er vitað hver hann er skal hún gera það fyrir sýslumanni eða dómara og tilgreina ástæður þess af hverju henni hefur ekki reynst mögulegt að feðra barn sitt. Sýslumaður eða dómari skal leggja mat á ástæðurnar og staðfesta hvort telja verður að móður sé ekki mögulegt að feðra barn sitt á fyrstu 18 mánuðum eftir fæðingu þess. Er þannig komið til móts við réttindi barns að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og þau börn sem eiga þess kost að fá notið samvista við tvo foreldra. Við framkvæmd ákvæðisins skal gætt að því markmiði frumvarpsins að barn fái notið samvista við báða foreldra og meginreglu 1. mgr. 25. gr. og 1. mgr. 26. gr. frumvarpsins um skiptingu réttinda milli foreldra. Þá skal gætt að ákvæðum barnalaga nr. 76/2003, með síðari

breytingum, sem mæla meðal annars fyrir um rétt barns til að þekkja báða foreldra sína og að móður er skylt að feðra barn sitt þegar feðrunarreglur laganna eiga ekki við.

Í 3. mgr. er kveðið á um tilvik þegar öðru foreldri er gert að sæta nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili gagnvart barni sínu samkvæmt lögum um nálgunarbann og brottvísun af heimili nr. 85/2011, með síðari breytingum, sbr. 37. gr. barnaverndarlaga nr. 80/2002, með síðari breytingum, á fyrstu 18 mánuðum eftir fæðingu þess, frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur. Er miðað við að þetta eigi við um foreldra hvort sem þeir fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Getur verið um að ræða tilfærslu réttinda að hluta eða öllu leyti enda kann foreldrið að hafa nýtt sér hluta af fæðingarstyrk sínum áður en til nálgunarbanns og/eða brottvísunar af heimili kom. Enn fremur er gert ráð fyrir að lögreglustjóri eða dómstólar staðfesti að foreldri muni sæta nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili gagnvart barni sínu fram til þess tíma að barn nær 18 mánaða aldri eða 18 mánuðum eftir frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Er þannig komið til móts við réttindi barns að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og þau börn sem eiga tvo foreldra. Við tilfærslu réttinda verði réttur þess foreldris sem sætir nálgunarbanni og/eða brottvísun af heimili að þeim réttindum sem hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögnum.

Í 4. mgr. er kveðið á um tilvik þegar annað foreldrið andast eftir fæðingu barns en áður en barnið hefur náð 18 mánaða aldri. Hafi hið látna foreldri ekki tekið út fæðingarstyrk sinn við andlátið færast sá réttur sem hinn látni hefur ekki þegar nýtt sér yfir til eftirlifandi foreldris. Hið sama gildir um þau tilvik þegar foreldri andast á fyrstu 18 mánuðum eftir frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Er miðað við að þetta eigi við um foreldra hvort sem þeir fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Getur verið um að ræða tilfærslu réttinda að hluta eða öllu leyti enda kann foreldrið að hafa nýtt sér hluta af fæðingarstyrk sínum áður en til andláts kom. Er þannig komið til móts við réttindi barns að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og þau börn sem eiga tvo foreldra. Við tilfærslu réttinda verði réttur þess foreldris sem framselur rétt sinn að þeim réttindum sem hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögnum.

Í 5. mgr. er kveðið á um tilvik þegar annað foreldrið er ófært vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss um að annast barn sitt á fyrstu átján mánuðunum eftir fæðingu þess, frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur. Er þá gert ráð fyrir að foreldrið sem svo er ástatt um geti framselt rétt sinn til fæðingarstyrks sem það hefur ekki þegar nýtt sér til hins foreldrisins að hluta eða öllu leyti. Er miðað við að þetta eigi við um foreldra hvort sem þeir fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Getur verið um að ræða framsal réttinda að hluta eða öllu leyti enda kann foreldrið að hafa nýtt sér hluta af fæðingarstyrk sínum áður en til dæmis sjúkdómur kemur upp eða slys verður eða það sér fram á að geta einungis nýtt sér hluta þess vegna fyrrgreindra aðstæðna. Gert er ráð fyrir að heimilt verði að veita undanþágu frá samþykki foreldris um framsal réttinda þegar foreldri er ófært samkvæmt mati sérfræðilækna um að veita samþykki sitt um framsal vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss. Ástand foreldris vegna sjúkdóms eða afleiðinga slyss skal staðfest með læknisvottorði þess sérfræðilækns sem annast foreldrið og skal þá miðað við hvort foreldri er ófært að annast um frumþarfir barns síns á fyrstu 18 mánuðum eftir fæðingu þess, frumættleiðingu eða töku í varanlegt fóstur svo sem að mata, þrifa og klæða án aðstoðar. Er þannig komið til móts við réttindi barns að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og þau börn sem eiga þess kost að fá notið samvista við tvo foreldra. Við tilfærslu réttinda verði réttur þess foreldris sem framselur rétt sinn að þeim réttindum sem hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögnum.

Í 6. mgr. er kveðið á um tilvik þegar annað foreldrið er ófært vegna afplánunar refsivistar um að annast barn sitt á fyrstu átján mánuðunum eftir fæðingu þess, frumættleiðingu eða töku

í varanlegt fóstur. Er þá gert ráð fyrir að foreldrið sem svo er ástatt um geti framselt rétt sinn til fæðingarstyrks sem það hefur ekki þegar nýtt sér til hins foreldrisins að hluta eða öllu leyti. Er miðað við að þetta eigi við um foreldra hvort sem þeir fara sameiginlega með forsjá barnsins eða ekki. Getur verið um að ræða framsal réttinda að hluta eða öllu leyti enda kann foreldrið að hafa nýtt sér hluta af fæðingarstyrk sínum áður en til fangelsisvistar kom. Enn fremur er gert ráð fyrir að fangelsismálayfirvöld staðfesti að foreldri afpláni refsivistina fram til þess tíma að barn nær 18 mánaða aldri eða 18 mánuðum eftir frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur. Er þannig komið til móts við réttindi barns að fá notið samvista við foreldri í jafn langan tíma og þau börn sem eiga þess kost að fá notið samvista við tvo foreldra. Við tilfærslu réttinda verði réttur þess foreldris sem framselur rétt sinn að þeim réttindum sem hitt foreldrið hefur áunnið sér samkvæmt lögnum.

Um 30. gr.

Ákvæðið byggir á 7. og 8. mgr. 18. og 19. gr. gildandi laga. Lagt er til að orðalagi verði breytt til að gera ákvæðið skýrara en er í gildandi lögum. Breytingarnar leiða ekki til breytinga á framkvæmd laganna.

Í 1. mgr. kemur fram sú meginregla frumvarpsins að réttur foreldris er bundinn við að það fari sjálft með forsjá barnsins eða hafi sameiginlega forsjá ásamt hinu foreldri þess þann tíma sem greiðsla fæðingarstyrks stendur yfir, sbr. þó 2. mgr. Í þessu sambandi er litið til þess að mikilvægt er að gott samkomulag ríki milli foreldra og að skilningur sé á gildi sameiginlegra ákvarðana er varða barnið, einkum í ljósi þess hvað barnið er ungt á þessum tíma og því verulega háð foreldrum sínum. Þessar forsendur eru meðal annars hafðar til hliðsjónar þegar samningur um sameiginlegt forræði er staðfestur hjá yfirvöldum auk þess sem litið er til hags og þarfa barnsins. Vakin er athygli á því að maki eða sambúðarmaki kynforeldris á ekki rétt á greiðslu fæðingarstyrks samkvæmt frumvarpi þessu heldur er eingöngu átt við kynforeldra þegar um fæðingu er að ræða, frumættleiðanda eða fósturforeldri.

Í 2. mgr. er gert ráð fyrir að foreldri sem ekki fer með forsjá barns síns geti nýtt rétt sinn til fæðingarstyrks að því gefnu að fyrir liggi samþykki þess foreldris sem fer með forsjána um að forsjárlausa foreldrið hafi umgengni við barnið þann tíma sem greiðsla fæðingarstyrks forsjárlausa foreldrisins stendur yfir. Slíkt samþykki leiðir af inntaki forsjár samkvæmt barnalögum nr. 76/2003, með síðari breytingum en forsjá barns felur í sér rétt og skyldu forsjáraðila til að ráða persónulegum högum barnsins. Þó ber að vekja athygli á að samkvæmt sama ákvæði ber foreldri, sem fer eitt með forsjá barns síns, að stuðla að því að barn njóti umgengni við hitt foreldri sitt nema umgengni sé andstæð hag og þörfum barns að mati lögmalets stjórnvalds.

Um 31. gr.

Ákvæðið byggir á 20. gr. gildandi laga. Lagt er til í 1. mgr. að réttur til fæðingarstyrks vegna fósturláts eftir 18 vikna meðgöngu verði lengdur og honum breytt úr sameiginlegum rétti foreldra í sjálfstæðan rétt hvors foreldris um sig. Þannig muni hvort foreldri um sig öðlast sjálfstæðan rétt til fæðingarstyrks í tvo mánuði í staðinn fyrir sameiginlegan rétt í tvo mánuði líkt og kveðið er á um í gildandi lögum. Reynslan hefur sýnt að mæður hafa nær eingöngu nýtt sameiginlegan rétt foreldra til fæðingarstyrks við fósturlát og þá hefur þótt vera of mikill munur á réttindum foreldra eftir því hvort um andvanafæðingu eða fósturlát hefur verið að ræða en meðgöngulengd í þessum tilvikum getur verið nánast sú sama. Þá er lagt til að réttur til fæðingarstyrks vegna andvanafæðingar eða fósturláts falli niður 18 mánuðum eftir atburðinn. Um breytingu er að ræða frá gildandi lögum sem gera kröfu til þess að rétturinn sé tekinn í

beinu framhaldi af andvanafæðingu eða fósturláti og þá í þrjá mánuði þar á eftir í tilviki andvanafæðingar en í tvo mánuði í tilviki fósturláts. Loks er lagt til að skýrt verði kveðið á um í 2. mgr., sem er ný málsgrein, með hvaða hætti foreldrar skuli staðfesta tímalengd meðgöngu samkvæmt 1. mgr. og hvernig foreldrar sem eru ekki í hjúskap eða sambúð við andvanafæðingu eða fósturlát samkvæmt 1. mgr. skuli staðfesta foreldrastöðu barnsins.

Í 1. mgr. er kveðið á um rétt foreldra til fæðingarstyrks við andvanafæðingu eftir 22 vikna meðgöngu og fósturláts eftir 18 vikna meðgöngu. Í þessum tilvikum eiga tilkynningar- og umsóknarfrestir samkvæmt 35. gr. frumvarpsins ekki við. Foreldrar eiga hvort um sig sjálfstæðan rétt til fæðingarstyrks í þrjá mánuði eftir andvanafæðingu eftir 22 vikna meðgöngu en í tvo mánuði hafi verið um að ræða fósturlát eftir 18 vikna meðgöngu og er þessi tími hugsaður fyrir foreldra til að jafna sig. Þá hafa foreldrar 18 mánuði til að nýta réttinn frá þeim degi að andvanafæðing eða fósturlát á sér stað. Um breytingu er að ræða frá gildandi lögum sem er talin samrýmast betur markmiðum ákvæðisins að gefa foreldrum svigrúm til að jafna sig eftir andvanafæðingu eða fósturlát.

Í 2. mgr. er kveðið á um að tímalengd meðgöngu samkvæmt 1. mgr. skuli staðfest með læknisvottorði. Þá er jafnframt kveðið á um að hafi foreldrar ekki verið í hjúskap eða sambúð við andvanafæðingu eða fósturlát samkvæmt 1. mgr. skuli foreldrastaða barnsins staðfest með læknisvottorði. Er ástæðan sú að í þessum tilvikum er foreldrastaða barnsins ekki skráð af Þjóðskrá Íslands og hefur því sú leið verið farin við framkvæmd laganna að staðfesta foreldrastöðu barnsins með læknisvottorði. Rétt þykir að lögfesta framkvæmdina.

Um 32. gr.

Ákvæðið er samhljóða 21. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. kemur fram að foreldrar eiga sameiginlegan rétt til lengri fæðingarstyrks í þrjá mánuði fyrir hvert barn umfram eitt sem fæðist á lífi eða fæðist andvana eftir 22 vikna meðgöngu. Skilyrði er því að a.m.k. eitt barn fæðist á lífi svo réttur stofnist til framlengingar fæðingarstyrks samkvæmt ákvæðinu. Hafi bæði börnin eða öll fæðst andvana skapast ekki réttur til framlengingar fæðingarstyrks samkvæmt ákvæði þessu heldur eingöngu sjálfstæður réttur foreldris til fæðingarstyrks vegna andvanafæðingar eftir 22 vikna meðgöngu samkvæmt 31. gr. frumvarpsins.

Í 2. mgr. kemur fram að foreldrar eiga sameiginlegan rétt til fæðingarstyrks í þrjá mánuði fyrir hvert barn umfram eitt sem þeir hafa frumættleitt eða tekið í varanlegt fóstur á sama tíma.

Um 33. gr.

Lagt er til að 22. gr. gildandi laga verði skipt upp í fleiri ákvæði til að gera efnisatriði þess aðgengilegri en nú er. Í 33. gr. frumvarpsins verði þannig kveðið á um veikindi móður í tengslum við fæðingu. Lögð er til sú breyting að í 1. mgr. verði kveðið með skýrum hætti á um að veikindi móður í tengslum við fæðingu sem veitt geta lengri rétt til fæðingarstyrks verði að vera rakin til fæðingarinnar sjálfrar.

Í 1. mgr. kemur fram að heimilt er að framlengja fæðingarstyrk móður um allt að tvo mánuði vegna alvarlegra veikinda hennar sjálfrar sem eru í tengslum við fæðinguna. Er við það miðað að veikindi móður verði rakin til fæðingarinnar sjálfrar og hún hafi af þeim völdum verið ófær að annast um barn sitt þann tíma sem fæðingarstyrkur var greiddur að mati sérfræðilæknis. Önnur veikindi móður veita ekki rétt til framlengingar fæðingarstyrks. Réttur til framlengingar fæðingarstyrks getur verið að hámarki tveir mánuðir.

Í 2. mgr. kemur fram að rökstyðja skuli þörf á framlengingu fæðingarstyrks með vottorði sérfræðilæknis. Með því er átt við að sérfræðilæknir rökstyðji þörf fyrir framlengingu

fæðingarstyrks með vísan til niðurstöðu læknisskoðunar og mati á því hvort veikindi móður verði rakin til fæðingarinnar sjálfar og hún hafi af þeim völdum verið ófær að annast um barn sitt þann tíma sem fæðingarstyrkur var greiddur samkvæmt 1. mgr. Þá skal móðir skila frumriti vottorðsins undirrituðu til Vinnumálastofnunar. Vinnumálastofnun skal meta hvort framlenging fæðingarstyrks er nauðsynleg og er stofnuninni heimilt að óska eftir umsögn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

Um 34. gr.

Lagt er til að 22. gr. gildandi laga verði skipt upp í fleiri ákvæði til að gera efnisatriði þess aðgengilegri en nú er. Í 18. gr. frumvarpsins verði þannig kveðið á um veikindi barns eða fötlun. Ákvæðið er samhljóða 1. mgr. 22. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. kemur fram að heimilt er að framlengja sameiginlegan rétt foreldra til fæðingarstyrks um allt að sjö mánuði ef um er að ræða alvarlegan sjúkleika barns eða alvarlega fötlun sem krefst nánari umönnunar foreldris. Við mat á ákvæðinu skal ekki litið til þess hvort barn þurfi að dvelja á sjúkrahúsi í beinu framhaldi af fæðingu þegar kemur til álita að lengja fæðingarstyrk foreldra vegna alvarlegs sjúkleika eða alvarlegrar fötlunar barns. Í stað þess er gert ráð fyrir að eingöngu verði litið til þess að ástand barnsins krefjist nánari umönnunar foreldranna umfram það sem eðlilegt er við umönnun ungbarna án tillits til þess hvort barn liggja í lengri eða skemmri tíma á sjúkrahúsi. Hafi barn dvalist á sjúkrahúsi í beinu framhaldi fæðingar og síðan útskrifast heim við góða heilsu er heimilt að framlengja fæðingarstyrk foreldra um þann tíma hafi sjúkrahúsdvölin varað lengur en sjö daga. Oft kemur alvarleg fötlun eða sjúkdómar, svo sem hjartagallar, ekki fram þegar við fæðingu en getur hins vegar komið fram á fyrstu dögnum í lífi barna sem greinast þá eftir að þau hafa farið í fyrsta skipti heim af sjúkrahúsi eftir fæðingu. Þá skal miðað við að barn greinist með alvarlegan sjúkdóm eða alvarlega fötlun og er þá ekki átt við tilfallandi veikindi barna, svo sem hlaupabólu, eyrnabólgu eða aðra álíka sjúkdóma enda þótt veikindin geti verið þrálát. Þykir eðlilegt að líta til þeirra tilvika er eiga undir lög nr. 22/2006, um greiðslur foreldra langveikra eða alvarlega fatlaðra barna, með síðari breytingum, þegar meta skal hvort einstök tilvik geta fallið undir ákvæði þetta enda stefnt að því að tryggja foreldrum þessara barna heildstæðan rétt að þessu leyti. Þá er gert ráð fyrir að komi til fullrar sjö mánaða framlengingar samkvæmt ákvæði þessu falli réttur til fæðingarstyrks niður þegar barn nær 19 mánaða aldri í stað 18 mánaða. Er þetta lagt til í því skyni að tryggja að foreldrar þessara barna geti að fullu nýtt rétt sinn samkvæmt ákvæðinu ákveði þeir að taka ekki fæðingarstyrk á sama tíma.

Í 2. mgr. kemur fram að rökstyðja skuli þörf á framlengingu fæðingarstyrks með vottorði sérfræðilæknis. Með því er átt við að sérfræðilæknir rökstyðji þörf fyrir framlengingu fæðingarstyrks með vísan til niðurstöðu læknisskoðunar og mati á því hvort um alvarlegan sjúkleika eða alvarlega fötlun barns er að ræða sem krefst nánar umönnunar foreldris samkvæmt 1. mgr. Þá skal foreldri skila frumriti vottorðsins undirrituðu til Vinnumálastofnunar. Vinnumálastofnun skal meta hvort framlenging fæðingarstyrks er nauðsynleg og er stofnuninni heimilt að óska eftir umsögn frá öðrum sérfræðilækni við matið.

Um 35. gr.

Ákvæðið er að mestu samhljóða 23. gr. gildandi laga. Lagt er til að umsóknarferli til Vinnumálastofnunar verði einfaldað eins og kostur er og umsóknir og breytingar verði á því formi sem Vinnumálastofnun ákveður, svo sem stafrænar, en í gildandi lögum er kveðið á um að ferlið skuli vera skriflegt á þar til gerðum eyðublöðum.

Í 1. mgr. kemur fram að foreldri samkvæmt 2. mgr. 1. gr. frumvarpsins skuli sækja um fæðingarstyrk til Vinnumálastofnunar þremur vikum fyrir áætlaðan fæðingardag barns, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur, sbr. þó 19. gr. frumvarpsins. Verður það að teljast hæfilegur tími fyrir Vinnumálastofnun til að afgreiða umsóknina.

Í 2. mgr. kemur fram að umsókn til Vinnumálastofnunar skuli vera á því formi sem stofnunin ákveður, svo sem stafræn. Er það gert til þess að einfalda umsóknarferlið eins og kostur er. Á umsókn foreldris skal tilgreina fyrirhugaðan upphafsdag greiðslu fæðingarstyrks til foreldris og lengd greiðslutímabils. Ástæða þessa er einkum sú að ljóst verði hvert tímabil fæðingarstyrks skuli vera svo unnt sé að hafa eftirlit með þeim greiðslum.

Um 36. gr.

Lagt er til að þeim atriðum er varða fyrirkomulag á greiðslu fæðingarstyrks verði safnað saman undir eitt ákvæði sem verði að 36. gr. frumvarpsins. Í 2. mgr. er lögð til sú breyting að þar verði kveðið á um með skýrum hætti að ekki sé heimilt að greiða foreldri fæðingarstyrk lengra aftur í tímann en þrjá almanaksmánuði á undan þeim almanaksmánuði sem umsókn um greiðslur samkvæmt 1. mgr. 35. gr. frumvarpsins barst. Ástæða breytingarinnar er sú að gildandi lög kveða á um að greitt sé eftir á fyrir undanfarandi mánuð og hefur því ekki verið heimild að greiða lengra aftur í tímann þegar umsókn hefur borist of seint. Breytingin leiðir því til aukins svigrúms að greiða lengra aftur í tímann en þó ekki lengra en þrjá almanaksmánuði frá því að umsókn barst.

Í 1. mgr. er kveðið á um að greiðslufjárhæðir fæðingarstyrks til foreldra samkvæmt 2. mgr. 1. gr. skuli nema tiltekinni fjárhæð. Kveðið skal nánar á um fjárhæðir í reglugerð og skulu þær fylgja því ári sem barn er fætt, frumættleitt eða tekið í varanlegt fóstur.

Í 2. mgr. kemur fram að greiðslur fæðingarstyrks til foreldris skuli inntar af hendi eftir á fyrir undanfarandi almanaksmánuð, fyrsta virkan dag hvers mánaðar. Þó er heimilt að framkvæma greiðslur síðasta virkan dag þess almanaksmánaðar í stað fyrsta virka dags mánaðarins á eftir. Þá er heimilt að greiða foreldri fæðingarstyrk þrjá almanaksmánuði aftur í tímann frá því að umsókn samkvæmt 1. mgr. 35. gr. frumvarpsins barst.

Í 3. mgr. er kveðið á um að fjárhæðir fæðingarstyrkja samkvæmt 1. mgr. skuli koma til endurskoðunar árlega við afgreiðslu fjárlaga. Þrátt fyrir framangreinda meginreglu er ráðherra heimilt, að fengnu samþykki ríkisstjórnar, að breyta fjárhæðum til hækkunar ef verulegar breytingar verða á launaþróun og þjóðhagsforsendum frá afgreiðslu fjárlaga. Þegar skilyrðin leiða til hækkunar á fjárhæðum fæðingarstyrkja skal ráðherra breyta fjárhæðunum í reglugerð.

Um 37. gr.

Lagt er til að nýtt ákvæði verði lögfest sem taki til skerðinga á greiðslum fæðingarstyrkja í 37. gr. frumvarpsins í þeim tilvikum þegar foreldri á ekki rétt til fæðingarorlofs en í 2. mgr. 24. gr. frumvarpsins verði kveðið á um þau tilvik þegar foreldri á rétt á fæðingarorlofi og greiðslu fæðingarstyrks. Að öðru leyti vísast til athugasemda með 24. gr. frumvarpsins eins og við getur átt.

Í 1. mgr. kemur fram að réttur foreldris til fæðingarstyrks er bundinn því að foreldri uppfylli skilyrði um rétt til fæðingarstyrks samkvæmt VI. eða VII. kafla frumvarpsins. Greiðslur frá vinnuveitanda til foreldris sem eru hærri en nemur helmingi þeirrar styrkfjárhæðar sem foreldri hefur fengið greidda samkvæmt 1.-2. mgr. 36. gr. frumvarpsins skulu koma til frádráttar styrknum. Þannig má hugsa sér dæmi þar sem styrkfjárhæð er 150.000 kr. á mánuði og mætti foreldri því fá 75.000 kr. á sama tíma frá vinnuveitanda án þess að kæmi til skerðinga á greiðslu fæðingarstyrksins en eftir það myndi skerðingin hefjast króna

á móti krónu. Þá kemur fram í ákvæðinu að um framkvæmd þess skuli að öðru leyti fara samkvæmt 1. mgr. 24. gr. frumvarpsins eins og við getur átt.

Um 38. gr.

Í 15. gr. b gildandi laga er kveðið á um að Vinnumálastofnun skuli annast eftirlit með framkvæmd laganna en þó sé ráðherra heimilt að ákveða annað fyrirkomulag í reglugerð. Jafnframt er kveðið á um að skattfyrvöld skuli láta Vinnumálastofnun í té upplýsingar sem nauðsynlegar eru eftirliti með framkvæmd laganna enda hafi umsækjendur um fæðingarorlof verið upplýstir um það. Ekki hefur þótt koma nægjanlega skýrt fram í lögum hvernig eftirliti Vinnumálastofnunar skuli hátað auk þess sem talið hefur verið æskilegt að kveðið sé á um í lögum hvaða upplýsingar það eru sem Vinnumálastofnun getur aflað hjá skattfyrvöldum og hvernig með þær skuli fara enda um persónuupplýsingar að ræða og því mikilvægt að eingöngu sé um að ræða upplýsingar sem nauðsynlegar eru eftirlitinu. Er lagt til að úr því verði bætt í 38. gr. frumvarpsins. Að öðru leyti vísast til athugasemda með 24. gr. frumvarpsins.

Í 1. mgr. er lagt til að skýrt verði kveðið á um að Vinnumálastofnun skuli annast eftirlit með framkvæmd laganna, þar með talið hvort foreldri hafi fengið hærri greiðslur í fæðingarorlofi á grundvelli laganna en því bar samkvæmt ákvæðum laganna.

Í 2. mgr. er lagt til að skýrt verði kveðið á um að skattfyrvöld skuli láta Vinnumálastofnun í té upplýsingar um tekjur foreldra úr skattframtölum, staðgreiðsluskrá og tryggingagjaldsskrá sem nauðsynlegar eru vegna eftirlits Vinnumálastofnunar með framkvæmd laganna enda hafi viðkomandi foreldri verið upplýst um slíka ráðstöfun.

Í 3. mgr. er lagt til að skýrt verði kveðið á um að Vinnumálastofnun sé heimil vinnsla persónuupplýsinga, þar á meðal þeirra sem viðkvæmar geta talist, að því marki sem slík vinnsla telst nauðsynleg við framkvæmd eftirlits Vinnumálastofnunar samkvæmt 1. mgr.

Í 4. mgr. er kveðið á um að Vinnumálastofnun sé heimilt að samkeyra upplýsingar sem stofnunin hefur undir höndum við upplýsingar frá skattfyrvöldum samkvæmt 2. mgr. Lagt er til að slíkar samkeyrslur skuli gerðar án þess að upplýsingar séu sendar á milli stofnana umfram það sem nauðsynlegt er til skoðunar á fyrir fram skilgreindu athugunarefni. Er þetta í samræmi við þá heimild sem Vinnumálastofnun hefur í lögum um atvinnuréttindi útlendinga hvað varðar meðferð persónuupplýsinga, sbr. 25. gr. laga nr. 97/2002, um atvinnuréttindi útlendinga, með síðari breytingum.

Í 5. mgr. er lagt til að skýrt verði kveðið á um að ef ætla megi að foreldri hafi fengið hærri greiðslur í fæðingarorlofi eða fæðingarstyrk á grundvelli frumvarpsins en því bar skuli Vinnumálastofnun óska eftir að viðkomandi foreldri sýni fram á með skriflegum gögnum að svo hafi ekki verið. Þá er lagt til að Vinnumálastofnun verði veitt heimild að óska eftir staðfestingu frá vinnuveitanda á þeim gögnum sem foreldri leggur fram í þessu sambandi eftir því sem við á.

Í 6. mgr. er lagt til að ráðherra verði veitt heimild að setja nánari reglur í reglugerð um framkvæmd eftirlits Vinnumálastofnunar samkvæmt 38. gr. frumvarpsins.

Um 39. gr.

Ákvæðið er að mestu samhljóða 15. gr. a gildandi laga. Lagt er til að gerðar verði smávægilegar breytingar á 2. mgr. til að gera leiðréttingar á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrk skýrari. Að öðru leyti vísast til athugasemda með 24. gr. frumvarpsins.

Í 1. mgr. kemur fram að Vinnumálastofnun skal leiðrétta greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði til samræmis við álagningu skattfyrvalda enda Fæðingarorlofssjóði einungis ætlað að bæta

tiltekinn hluta þeirra tekna sem foreldri raunverulega hafði samkvæmt upplýsingum skattýfirvalda. Er gert ráð fyrir að leiðrétting samkvæmt ákvæði þessu geti átt sér stað nokkru eftir að greiðslur hafi farið fram eða þegar endanleg álagning skattýfirvalda liggur fyrir.

Í 2. mgr. er lagt til að skýrt komi fram að þegar fyrir liggur að foreldri hafi fengið hærri greiðslur en því bar samkvæmt ákvæðum laganna miðað við álagningu skattýfirvalda, vegna þess viðmiðunartímabils sem greiðslur til viðkomandi foreldris hafa miðast við þegar meðaltal heildarlauna foreldris hefur verið reiknað út á grundvelli 22. gr. frumvarpsins eða fæðingarstyrkur verið ákvarðaður samkvæmt VI. kafla frumvarpsins, eða af öðrum ástæðum s.s. vegna skerðingarákvæða 24. og 37. gr. frumvarpsins, ósamrýmanlegra réttinda samkvæmt 50. gr. frumvarpsins eða annarra tilvika þar sem af einhverjum ástæðum hefur verið ofgreitt úr sjóðnum eða fæðingarstyrkur verið greiddur beri foreldri að endurgreiða Fæðingarorlofssjóði þá fjárhæð sem um ræðir að viðbættu 15% álagi. Enn fremur þykir mikilvægt að áréttu að álagið sem lagt sé á fyrrnefnda endurgreiðslu foreldra sé ekki bundið við að foreldri hafi af ásettu ráði ætlað sér að fá hærri greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrk en því bar samkvæmt ákvæðum laganna heldur nægi gáleysi foreldris hvað það varðar. Má í því sambandi nefna þau tilvik þegar foreldri upplýsir ekki Fæðingarorlofssjóð um breyttar aðstæður sínar sem gætu hugsanlega leitt til þess að viðkomandi foreldri fái greiddar hærri greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði en því ber samkvæmt ákvæðum laganna.

Í 3. mgr. er kveðið á um heimild til að skuldajafna ofgreiddum greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrk við útgreiðslur skattkerfisins, svo sem endurgreiðslu frá skattýfirvöldum hafi greiðsla foreldris verið meiri en sem nemur endanlega álögðum sköttum, barnabótum og vaxtabótum. Þannig hefur Vinnumálastofnun heimild til að leita aðstöðar innheimtumanns ríkissjóðs um skuldajöfnun við inneign foreldris hjá hinu opinbera.

Í 4. mgr. kemur fram að í þeim tilvikum þegar skuldajöfnun verður ekki komið við og foreldri sinnir ekki áskorun um endurgreiðslu fer um innheimtu kröfunnar skv. 111. gr. laga nr. 90/2003, um tekjuskatt og eignarskatt, með síðari breytingum. Er ráðherra enn fremur gert heimilt að fela sérstökum innheimtuaðila að annast innheimtu.

Í 5. mgr. kemur fram að í þeim tilvikum þegar foreldri hefur fengið lægri greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði en því bar samkvæmt álagningu skattýfirvalda eða mál hefur verið kært til úrskurðarnefndar velferðarmála sem kemst að þeirri niðurstöðu að foreldri hefði átt rétt á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði en áður verið synjað eða reiknaðar lægri greiðslur beri Vinnumálastofnun að greiða þá fjárhæð sem vangreidd var til foreldris ásamt vöxtum. Greiða skal vexti fyrir það tímabil frá því að féð hefði átt að vera greitt úr Fæðingarorlofssjóði til þess tíma að greiðslan var innt af hendi. Þá skulu vextirnir verði jafnháir þeim vöxtum sem Seðlabanki Íslands ákveður að skuli greiða af skaðabótakröfum og kveðið er á um í 1. mgr. 8. gr. laga nr. 38/2001, um vexti og verðtryggingu, með síðari breytingum. Hafi greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði verið vangreiddar vegna skorts á upplýsingum skulu vextir falla niður. Á þetta einkum við um þau tilvik er foreldrar hafa ekki staðið skil við skattýfirvöld á upplýsingum um tekjur sem og þegar mál dragast í meðförum úrskurðarnefndar velferðarmála af ástæðum sem rekja má til kæranda sjálfs.

Í 6. mgr. kemur fram að ákvarðanir Vinnumálastofnunar um endurkröfu ofgreiddra greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði og fæðingarstyrk samkvæmt 2. mgr. eru aðfararhæfar. Er það gert í þeim tilgangi að einfalda innheimtu ofgreiddra greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði og fæðingarstyrki og draga úr innheimtukostnaði sem fellur í hlut skuldara láti hann hjá líða að greiða skuld sína við Vinnumálastofnun. Ef sú ákvörðun er kærð til úrskurðarnefndar velferðarmála frestar það aðför samkvæmt 5. mgr. 6. gr. frumvarpsins og þá eru úrskurðir

úrskurðarnefndarinnar um endurkröfu ofgreiðslna aðfararhæfir samkvæmt 4. mgr. 6. gr. frumvarpsins sem einfaldar innheimtuferlið.

Um 40. gr.

Lagt er til að kveðið verði á um með skýrum hætti í 40. gr. frumvarpsins að í kjölfar endurgreiðslu foreldris á ofgreiddum greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrk skuli Vinnumálastofnun endurmeta hvort viðkomandi foreldri hafi fullnýtt rétt sinn til fæðingarorlofs eða fæðingarstyrks. Um nýtt ákvæði er að ræða sem er ætlað að stuðla að samvistum barns við báða foreldra en í gildandi lögum hefur ekki verið að finna heimild til að endurmeta rétt foreldris til fæðingarorlofs eða fæðingarstyrks í kjölfar endurgreiðslu þess. Að öðru leyti vísast til athugasemda með 24. gr. frumvarpsins.

Í 1. mgr. kemur fram kemur fram að hafi foreldri fengið hærri greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrk en því bar samkvæmt ákvæðum frumvarpsins miðað við álagningu skattfyrvalda eða af öðrum ástæðum og endurgreiði Fæðingarorlofssjóði þá upphæð sem ofgreidd var ber Vinnumálastofnun að endurmeta hvort viðkomandi foreldri hafi fullnýtt rétt sinn til fæðingarorlofs eða fæðingarstyrks eða ekki og upplýsa foreldrið um niðurstöðu endurmatsins. Í því sambandi skal haft í huga að frumvarpinu er ætlað að tryggja barni samvistir við báða foreldra sína á tilteknu tímabili sem og rétt foreldra til fæðingarorlofs eða greiðslu fæðingarstyrks. Auk þess skal gætt að því hvort samkomulag sé við vinnuveitanda um tilhögun fæðingarorlofs og að réttur til fæðingarorlofs eða fæðingarstyrks hafi ekki fallið niður samkvæmt reglum frumvarpsins um að foreldri hafi 18 mánuði til að nýta réttinn.

Um 41. gr.

Ákvæðið er samhljóða 24. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. kemur fram að hvort foreldri um sig, sbr. 1. mgr. 1. gr. frumvarpsins, eigi rétt á foreldraorlofi í fjóra mánuði til að annast barns sitt í samræmi við ákvæði tilskipunar ráðsins 2010/18/EB, um framkvæmd endurskoðaðs rammisamnings um foreldraorlof sem Evrópusamtök atvinnulífsins (BUSINESSEUROPE), Samtök evrópskra handverksmanna, lítil og meðalstór fyrirtæki (UEAPME), Evrópusamtök fyrirtækja með opinberri eignaraðild (CEEP) og Evrópusamband verkalýðsfélaga (ETUC) hafa gert með sér. Réttur foreldris sem fer ekki með forsjá barns er ekki skilyrtur við samþykki þess foreldris sem fer með forsjána á sama hátt og fæðingarorlof.

Í 2. mgr. er kveðið á um frá hvaða tíma foreldraorlof samkvæmt 1. mgr. stofnast.

Í 3. mgr. kemur fram að réttur til foreldraorlofs samkvæmt 1. mgr. fellur niður er barnið nær átta ára aldri en miðað er við það tímamark í rammisamningnum um foreldraorlof sem var innleiddur með lögum um fæðingar- og foreldraorlof nr. 95/2000. Þannig er foreldrum t.d. heimilt að taka foreldraorlof þegar þeir leggja niður störf vegna veikinda barna sinna sem eru yngri en átta ára. Þá gerir ákvæðið foreldrum langveikra barna og alvarlega fatlaðra barna kleift að nýta sér þann hluta foreldraorlofs sem þeir nýttu sér ekki áður en orlofsrétturinn féll niður í tilvikum þegar barn þeirra hefur greinst með alvarlega og langvinna sjúkdóma eða alvarlega fötlun eftir átta ára aldur en áður en barnið hefur náð átján ára aldri.

Í 4. mgr. kemur fram að réttur til foreldraorlofs er ekki framseljanlegur heldur er um sjálfstæðan rétt foreldris að ræða.

Í 5. mgr. kemur fram að foreldraorlofi fylgir ekki réttur til greiðslu launa úr Fæðingarorlofssjóði. Þá er ekki gert ráð fyrir því að foreldri haldi launum meðan á foreldraorlofi stendur. Hins vegar er lögð á það áhersla að samningssamband milli vinnuveitanda og starfsmanns haldist á þeim tíma sem foreldraorlofið stendur yfir. Ekki koma

til aðrar greiðslur frá ríki eða sveitarfélögum og á starfsmaður í foreldraorlofi ekki rétt á atvinnuleysisbótum enda ekki til reiðu fyrir vinnumarkaðinn.

Um 42. gr.

Ákvæðið er samhljóða 25. gr. gildandi laga en þó er lagt til að breyta fyrirsögn ákvæðisins úr skipulag foreldraorlofs í tilhögun foreldraorlofs til samræmis við heiti á 12. gr. frumvarpsins.

Í 1. mgr. kemur fram að foreldri, sbr. 1. mgr. 1. gr. frumvarpsins, skuli eiga rétt á að taka foreldraorlof í einu lagi.

Í 2. mgr. er gert ráð fyrir því að starfsmanni og vinnuveitanda hans verði heimilt að komast að samkomulagi um hvernig orlofinu skuli háttað á sama hátt og foreldrar geta samið um fyrirkomulag fæðingarorlofs.

Í 3. mgr. er áréttað að vinnuveitandi skuli leitast við að koma til móts við óskir foreldra um tilhögun foreldraorlofs.

Í 4. mgr. er kveðið á um takmörkun við lengd foreldraorlofs á 12 mánaða tímabili. Er ákvæðinu ætlað að ná til þeirra tilvika þegar starfsmaður á rétt á lengra foreldraorlofi en fjórum mánuðum vegna þess að hann á fleiri en eitt barn undir átta ára aldri. Getur hann samkvæmt ákvæðinu ekki tekið lengra foreldraorlof en fjóra mánuði á 12 mánaða tímabili nema til komi sérstakt samþykki vinnuveitanda.

Um 43. gr.

Ákvæðið er að mestu samhljóða 26. gr. gildandi laga. Í 2. mgr. er lagt til að þegar vinnuveitandi hefur áritað tilkynningu frá starfsmanni um móttökudagsetningu og afhent starfsmanninum hana skuli hann afhenda Vinnumálastofnun afrit hennar. Er það lagt til svo unnt sé að halda utan um nýtingu réttinda foreldra til foreldraorlofs. Í núgildandi lögum hafa stjórnvöld enga yfirsýn yfir þann hóp foreldra sem nýtir rétt sinn til töku foreldraorlofs og er mikilvægt að stjórnvöld hafi slíkar upplýsingar til staðar til þess að meta stöðu þessa hóps til framtíðar.

Í 1. mgr. kemur fram í samræmi tilskipun ráðsins 2010/18/EB að starfsmaður öðlist rétt til foreldraorlofs eftir að hafa starfað samfelld í sex mánuði hjá sama vinnuveitanda án tillits til þess hvort foreldrið hafi verið ráðið tímabundið eða ótímabundið hjá hlutaðeigandi vinnuveitanda.

Í 2. mgr. er kveðið á um að starfsmaður skuli tilkynna vinnuveitanda með a.m.k. sex vikna fyrirvara að hann ætli að nýta sér rétt sinn til foreldraorlofs. Þykir sá fyrirvari hæfilegur til þess að vinnuveitandi geti gert nauðsynlegar ráðstafanir, svo sem að ráða staðgengil eða þjálfannan starfsmann til að sinna þeim verkefnum sem viðkomandi starfsmaður hefur annast meðan á orlofinu stendur. Til að auðvelda sönnun ef upp koma deilur um töku orlofs er talið nauðsynlegt að lögfesta ákveðnar formreglur í samskiptum vinnuveitanda og starfsmanns. Er því tekið fram í ákvæðinu að tilkynning skuli vera skrifleg og að þar skuli koma fram upphafsdagur, lengd og tilhögun orlofs. Einnig er tekið fram að vinnuveitandi skuli árita á tilkynninguna hvaða dag hún er móttækin og afhenda starfsmanni og Vinnumálastofnun síðan afrit hennar.

Í 3. mgr. er sú skylda lögð á vinnuveitanda að hann skrái töku foreldraorlofs starfsmanns þannig að starfsmaður geti fengið vottorð um fjölda tekinna foreldraorlofsdaga óski hann þess. Þetta verður að teljast nauðsynlegt bæði fyrir vinnuveitanda og starfsmann. Vinnuveitandi þarf að halda utan um þá fæðingarorlofsdaga sem starfsmaður hefur tekið í starfi hjá honum þar sem starfsmaður á einungis rétt á fjögurra mánaða foreldraorlofi fyrir hvert barna sinna. Af

sömu ástæðum þarf starfsmaður að geta sýnt nýjum vinnuveitanda fram á hversu marga daga hann á eftir af orlofi sínu. Er þetta einkum mikilvægt í ljósi þess að taka foreldraorlofs getur dreifst yfir átta ára tímabil.

Um 44. gr.

Ákvæðið er samhljóða 27. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. er kveðið á reglur um með hvaða hætti vinnuveitanda er heimilt að ákveða breytta tilhögun foreldraorlofs. Er tekið fram að um slíka ákvörðun skuli hafa samráð við starfsmann en vinnuveitanda ber að tilkynna formlega um aðra tilhögun innan viku frá móttökudagsetningu tilkynningar starfsmanns. Er það gert til að auðvelda sönnun ef upp koma deilur síðar. Þá ber vinnuveitanda að tilgreina skriflega þær ástæður er liggja að baki breyttri tilhögun og ef um frestun er að ræða skal taka fram hve lengi frestunin varir. Í flestum tilvikum verður vinnuveitandi að tilkynna ákveðna dagsetningu hvað þetta varðar en einnig er mögulegt að tilgreina að foreldraorlofi þurfi að fresta þar til ákveðnu verkefni eða álagstíma er lokið, sbr. þó takmarkanir 3. mgr.

Í 2. mgr. er skýrt kveðið á um að frestunarheimildinni samkvæmt 1. mgr. verði eingöngu beitt þegar sérstakar aðstæður eru fyrir hendi í rekstri fyrirtækis eða stofnunar sem gera slíkt nauðsynlegt eða óhjákvæmilegt. Taldar eru upp í greininni aðstæður sem teljast munu gildar en sú upptalning telst ekki tæmandi. Á það meðal annars við ef álagstími fer í hönd er starfsmaður hugðist taka orlof sitt eða vinnuveitanda hefur ekki lánast að finna hæfan staðgengil ef þess er þörf. Í síðarnefnda tilvikinu verður þó að gera kröfur um að vinnuveitandi hafi reynt í tíma að leita eftir hæfum starfskrafti. Þegar starfsmaður gegnir lykilhlutverki við stjórnun fyrirtækis getur einnig þurft lengri frest til að mæta tímabundnu brotthvarfi hans en þann sex vikna frest sem krafist er að starfsmaður gefi vinnuveitanda áður en foreldraorlof skal hefjast.

Í 3. mgr. eru enn fremur lagðar til tímatakmarkanir á heimild vinnuveitanda til að fresta foreldraorlofi. Er þar gert ráð fyrir að frestunin geti aldrei varað lengur en í sex mánuði frá fyrirhuguðum upphafsdegi foreldraorlofs nema til komi samþykki starfsmanns. Ákvæðið ber að skýra með hliðsjón af 3. mgr. 42. gr. frumvarpsins þar sem kveðið er á um að vinnuveitandi skuli leitast við að taka tillit til óska starfsmanns um tilhögun foreldraorlofs. Þykir í þessu samhengi hálft ár hæfilegur hámarkstími til frestunar foreldraorlofs. Má þar benda á að vinnuveitanda ætti að vera kleift að finna hæfan staðgengil á þessum tíma og jafnframt verður að teljast líklegt að álagstímar flestra fyrirtækja eða stofnana vari ekki mikið lengur en í hálft ár. Vinnuveitandi hefur þó jafnan heimild í frumvarpinu að ná samkomulagi við starfsmann um lengri frest en til þess verður einnig að líta að hálft ár er mikill breytingatími í lífi ungs barns.

Í 4. mgr. eru talin upp atvik sem leitt geta til þess að vinnuveitanda verði óheimilt að fresta foreldraorlofi. Eru talin upp tvö tilvik sem orðið geta til þess að frestun verði almennt óheimil, þ.e. ef barn veikist eða foreldraorlof er tekið í beinu framhaldi af fæðingarorlofi. Þykir eðlilegt að takmarka heimild vinnuveitanda til frestunar foreldraorlofs þegar um veikindi barns er að ræða þar sem barn þarfnast þá nærveru foreldris sem og í ljósi tilgangs foreldraorlofs. Á seinna tilvikið sér fyrirmynd úr dönskum lögum um foreldraorlof en margar ástæður geta legið að baki því að foreldri kjósi að taka orlofið í beinu framhaldi af fæðingarorlofi. Má þar helst nefna að erfitt getur verið að fá gæslu fyrir svo ungt barn. Einnig er skýrt tekið fram að ef vinnuveitandi fer ekki að þeim formreglum sem raktar eru í 1. mgr. þessa ákvæðis kann hann að glata rétti til frestunar og að vinnuveitanda er óheimilt að afturkalla þegar veitt samþykki sitt.

Í 5. mgr. er kveðið á um þau tilvik þegar starfsmaður hefur geymt rétt sinn til foreldraorlofs fram á áttunda aldursár barns síns. Til að fyrirbyggja að frestun af hálfu vinnuveitanda leiði til þess að rétturinn glatist er tekið fram að frestun við þessar aðstæður leiði til framlengingar orlofsréttar um eitt ár, þ.e. til þess tíma þegar barnið verður níu ára gamalt.

Um 45. gr.

Ákvæðið er samhljóða 28. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. er kveðið á um að ákvæðinu er ætlað að vernda starfsmann gegn því að glata þeim rétti sem hann hefur þegar áunnið sér eða er að ávinna sér á upphafsdegi foreldraorlofs. Þetta ákvæði er í samræmi við ákvæði rammisamningsins um foreldraorlof sem var innleiddur með lögum um fæðingar- og foreldraorlof nr. 95/2000.

Um 46. gr.

Ákvæðið er samhljóða 29. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. er kveðið á um að ákvæðið skuli taka af allan vafa um að ráðningarsamband milli starfsmanns og vinnuveitanda haldist óbreytt í fæðingar- og foreldraorlofi. Í þessu sambandi má benda á ákvæði 13. gr. frumvarpsins þar sem kveðið er á um að starfstengd réttindi haldist á þessu tímabili.

Í 2. mgr. eru einnig tekin af öll tvímæli um rétt starfsmanns til að hverfa aftur að starfi sínu að loknu fæðingar- og foreldraorlofi. Í því felst þó ekki takmörkun á réttindum fyrirtækis eða stofnunar til að gera almennar rekstrarlegar breytingar sem kunna að hafa áhrif á stöðu starfsmannsins á svipaðan hátt og þær hafa áhrif á störf annarra starfsmanna. Slíkar breytingar á starfi starfsmannsins skulu ekki hafa áhrif á launakjör hans til lækkunar eða önnur starfstengd réttindi. Þetta ákvæði er í samræmi við ákvæði rammisamningsins um foreldraorlof.

Um 47. gr.

Ákvæðið er samhljóða 30. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. er lögð áhersla á að vernda starfsmenn sem lagt hafa fram skriflega tilkynningu um að þeir ætli að nýta sér rétt til töku fæðingar- eða foreldraorlofs eða eru í fæðingar- eða foreldraorlofi gegn uppsögn af hálfu vinnuveitanda. Ákveði vinnuveitandi að segja upp starfsmanni sem svo er ástatt um ber honum að tilgreina ástæður fyrir uppsögninni og rökstyðja þær skriflega. Slíkt ákvæði er nauðsynlegt til að koma í veg fyrir að það hafi neikvæðar afleiðingar fyrir starfsmann að nýta sér rétt sinn samkvæmt frumvarpinu. Sömu skilyrði gilda um uppsagnir á þunguðum konum og konum sem nýlega hafa alið barn, sbr. 8. mgr. 3. gr. frumvarpsins, en samsvarandi ákvæði er í 10. gr. tilskipunar ráðsins um lögleiðingu ráðstafana til að auka öryggi og heilbrigði á vinnustöðum fyrir starfsmenn sem eru þungaðir, hafa nýlega alið börn eða hafa börn á brjósti, nr. 92/85/EBE.

Um 48. gr.

Ákvæðið er samhljóða 31. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. er kveðið á um með skýrum hætti að komi vinnuveitandi í veg fyrir að foreldri njóti þeirra réttinda sem það á rétt á samkvæmt frumvarpi þessu getur vinnuveitandi orðið skaðabótaskyldur samkvæmt almennum reglum. Á þetta sérstaklega við bregðist vinnuveitandi þeirri skyldu að tryggja að fyrri starf starfsmanns eða sambærilegt starf í samræmi við ráðningarsamning standi honum til boða er hann snýr aftur til starfa að loknu fæðingar- eða foreldraorlofi. Sama gildir einnig segi hann starfsmanni upp störfum sem lagt

hefur fram skriflega tilkynningu um að hann ætli að nýta sér rétt til töku fæðingar- eða foreldraorlofs eða er í fæðingar- eða foreldraorlofi án þess að málefnalegar ástæður liggi þar að baki.

Um 49. gr.

Ákvæðið er samhljóða 32. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. er með skýrum hætti kveðið á um að réttur foreldra til fæðingar- og foreldraorlofs samkvæmt 1. mgr. 1. gr. frumvarpsins eða fæðingarstyrks samkvæmt 2. mgr. 1. gr. frumvarpsins falli niður frá þeim degi er foreldri lætur frá sér barn vegna ættleiðingar, upveldis eða fósturs.

Í 2. mgr. er lagt til að foreldrar samkvæmt 1. mgr. eigi sameiginlegan rétt til töku fæðingarorlofs í allt að tvo mánuði eftir fæðingu barns og sama gildir um rétt foreldra til greiðslu fæðingarstyrks.

Í 3. mgr. kemur fram að falli foreldrar undir mismunandi kerfi nýtur hvort um sig greiðslu samkvæmt sínu kerfi.

Um 50. gr.

Lagðar eru til nokkrar breytingar á ákvæðinu frá 33. gr. gildandi laga. Þannig er lagt til að samþykktar verði þrjár nýjar málsgreinar sem verði að 1., 4. og 5. mgr. Auk þess er lagt til að 4. mgr. 33. gr. gildandi laga verði skipt upp í tvær málsgreinar sem verði að 7. og 8. mgr. og þær skýrðar betur en verið hefur í gildandi lögum. Þannig verði gert skýrara en áður hvað telst til ósamrýmanlegra réttinda á sama tímabili og foreldri ætlar að nýta sér rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði. Er því lagt til að tekið verði fram hvaða greiðslur úr öðrum greiðslukerfum samrýmist ekki greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði eða útgreiðslu fæðingarstyrks. Að öðru leyti vísast til athugasemda við 24. gr. frumvarpsins.

Í 1. mgr. er lagt til að skýrt verði kveðið á um að foreldri geti einungis fengið greiddan fæðingarstyrk eða greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði með einu barni á hverju tímabili. Talið er mikilvægt að hverju barni fylgi réttur til fæðingarorlofs og greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði eða greiðsla fæðingarstyrks sem skarist ekki á við sama rétt með öðru barni.

Í 2. mgr. kemur fram að foreldri sem nýtur greiðslna úr Atvinnuleysistryggingasjóði samkvæmt lögum um atvinnuleysistryggingar geti ekki á sama tímabili nýtt sér rétt sinn til fæðingarstyrks, greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði eða foreldraorlofs.

Í 3. mgr. kemur fram að foreldri sem nýtur slysadagpeninga samkvæmt lögum um slysstryggingar almannatrygginga, sjúkradagpeninga samkvæmt lögum um sjúkratryggingar, 112/2008, með síðari breytingum, eða endurhæfingarlífeyris samkvæmt lögum um félagslega aðstoð nr. 99/2007, með síðari breytingum, getur ekki á sama tímabili nýtt sér rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði.

Í 4. mgr. kemur fram að foreldri sem nýtur greiðslna sjúkradagpeninga úr sjúkrasjóði stéttarfélags getur ekki á sama tímabili nýtt rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði.

Í 5. mgr. kemur fram að foreldri sem nýtur bóta frá tryggingafélagi sem koma í stað launa vegna tímabundins atvinnutjóns getur ekki á sama tímabili nýtt rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði.

Í 6. mgr. kemur fram að foreldri sem nýtur greiðslna samkvæmt lögum um greiðslur til foreldra langveikra eða alvarlega fatlaðra barna getur ekki á sama tímabili nýtt sér rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði.

Í 7. mgr. kemur fram að foreldri sem nýtur orlofslauna getur ekki nýtt sér rétt sinn til fæðingarstyrks eða greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði á sama tímabili og þær greiðslur eiga við um.

Í 8. mgr. kemur fram að foreldri getur hvorki átt rétt á fæðingarstyrk né greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði á sama tíma og það nýtur greiðslna vegna starfsloka, þar með talið orlofslauna. Er þetta lagt til þar sem lögin heimila ekki að foreldrar haldi launum sínum á sama tímabili og þeir nýta rétt sinn til fæðingarorlofs en greiðslur vegna starfsloka, þar með talið orlofslaun, miðast að öllu jöfnu við tiltekið tímabil. Er í því sambandi jafnframt gert ráð fyrir að fái foreldri greidd orlofslaun vegna starfsloka á sama tíma og það fái fæðingarstyrk eða greiðslur úr Fæðingarorlofssjóði skuli foreldrið tilkynna Vinnumálastofnun um umrædd orlofslaun þegar í stað sem og fyrir hvaða tímabil orlofslaunin séu ætluð og sé þá við það miðað að það verði fyrir lok næsta orlofstímabils þar á eftir, sbr. lög nr. 30/1987, um orlof. Eigi foreldri þá ekki rétt á fæðingarstyrk eða greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði fyrir sama tímabil og er þá litið svo á að fæðingarorlof foreldrisins frestist um þann tíma sé því ekki lokið og geti foreldrið sótt um breytingu á tilhögun fæðingarorlofs eða greiðslu fæðingarstyrks því til samræmis. Í þessu sambandi er þó engu síður gert ráð fyrir að móðir skuli vera í fæðingarorlofi fyrstu tvær vikurnar eftir fæðingu barns, sbr. 3. mgr. 7. gr. frumvarpsins, og frestast fæðingarorlof móður þá eftir þann tíma vegna umræddra greiðslna séu þær ætlaðar fyrir sama tímabil og móðir hefur áður áformað að nýta rétt sinn til fæðingarorlofs. Að öðru leyti, svo sem hvað varðar aðrar greiðslur vegna starfsloka en orlofslaun, gilda skerðingarákvæði 24. og 37. gr. frumvarpsins eftir því sem við getur átt.

Í 9. mgr. er kveðið á um að greiðslur frá öðrum ríkjum vegna sömu fæðingar, frumættleiðingar eða töku barns í varanlegs fósturs skuli koma til frádráttar greiðslum foreldris úr Fæðingarorlofssjóði eða greiðslu fæðingarstyrks. Hafi foreldri verið búsett erlendis og öðlast þar rétt til greiðslna í tengslum við fæðingu, frumættleiðingu eða töku barns í varanlegt fóstur skal fylgja með umsókn til Vinnumálastofnunar gögn frá viðkomandi stjórnvaldi í því ríki sem staðfestir hvort foreldri muni fá greiðslur vegna fæðingar, frumættleiðingar eða töku barns varanlegs fósturs. Njóti foreldri greiðslna í öðru ríki skal jafnframt staðfesta fjárhæðir og greiðslutímabil.

Um 51. gr.

Lagt er til að sameina ákvæði 7. mgr. 13. gr., 5. mgr. 18. gr. og 5. gr. 19. gr. gildandi laga í nýtt ákvæði.

Með ákvæðinu er tryggt að fjárhæðir greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði og fæðingarstyrks samkvæmt lögum þessum komi til endurskoðunar við afgreiðslu fjárlaga ár hvert með tilliti til þróunar launa, verðlags og efnahagsmála. Þá er ráðherra heimilt samkvæmt ákvæðinu, að fengnu samþykki ríkisstjórnar að breyta fjárhæðum til hækkunar um hver áramót ef verulegar breytingar verða á launaþróun og þjóðhagsforsendum frá afgreiðslu fjárlaga. Þá er lagt til að þegar áðugreind skilyrði leiða til hækkunar á fjárhæðum, sbr. 1. málsl. skuli ráðherra breyta þeim í reglugerð.

Um 52. gr.

Ákvæðið er samhljóða 33. gr. a gildandi laga.

Í 1. mgr. er skýrt kveðið á um að óheimilt er að gera fjárnám í greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði eða fæðingarstyrk sem foreldri kann að eiga rétt á samkvæmt lögunum og hafa ekki verið greiddar til foreldris. Ástæðan er sú að um er að ræða greiðslur sem eru ætlaðar til framfærslu foreldris og þeirra sem hann er framfærsluskyldur við yfir tiltekinn tíma

sem ókominn er. Þá er jafnframt lagt til að óheimilt sé að taka sömu greiðslur til greiðslu opinberra gjalda annarra en staðgreiðslu opinberra gjalda.

Um 53. gr.

Ákvæðið er samhljóða 34. gr. gildandi laga.

Í 1. mgr. er einkum verið að vísa til samningsins um Evrópska efnahagssvæðið (EES-samningsins) og ESB gerða á sviði almannatrygginga og félagsmála sem taka ber upp í landsrétt EES-ríkjanna skv. 7. gr. EES-samningsins. Er því með ákvæði þessu verið að tryggja að framkvæmd laga þessara verði í samræmi við ákvæði reglugerðanna, sem og annarra gerða á sviði almannatrygginga og félagsmála sem hafa orðið eða verða hluti af samningnum um Evrópska efnahagssvæðið.

Um 54. gr.

Ákvæðið er samhljóða 35. gr. og 13. mgr. 13. gr. gildandi laga en lagt til að þær verði sameinaðar undir 53. gr. frumvarpsins.

Í 1. mgr. er ráðherra veitt heimild til að setja reglugerð um nánari framkvæmd laga þessara. Markmiðið með slíkri heimild er að kveðið verði skýrar á um réttinn til fæðingar- og foreldraorlofs auk réttarins til greiðslna í fæðingarorlofi og til fæðingarstyrks ef nauðsyn ber til við framkvæmd laganna. Þá er ráðherra heimilt að kveða nánar á um fjárhæðir greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði og fæðingarstyrks í reglugerð samkvæmt fyrirmælum frumvarpsins.

Um 55. gr.

Lagt er til að lögin taki gildi 1. janúar 2021 og eigi við um foreldra barna sem fæðast, eru ættleidd eða tekin í varanlegt fóstur 1. janúar 2021 eða síðar.

Um 56. gr.

Ákvæðið kveður á um breytingu á 6. tölulið 9. gr. laga um tryggingagjald nr. 113/1990, með síðari breytingum. Með lögum nr. 74/2008, um breytingu á lögum nr. 95/2000, um fæðingar- og foreldraorlof, með síðari breytingum var felld brott sú heimild sem kveðið var á um í 2. málsl. 1. mgr. 4. gr. laganna um að vinnuveitandi annist greiðslur í fæðingarorlofi samkvæmt samkomulagi við Fæðingarorlofssjóð sem hann fékk síðan endurgreiddar úr sjóðnum. Heimildin hafði aldrei verið nýtt enda talið eðlilegra að Fæðingarorlofssjóður myndi annast þessar greiðslur beint til foreldra á grundvelli viðeigandi upplýsinga frá skattyfirvöldum. Í 6. tölulið 9. gr. laga um tryggingagjald nr. 113/1990 er hins vegar enn gert ráð fyrir því að vinnuveitandi geti annast þessar greiðslur og fengið endurgreitt úr Fæðingarorlofssjóði. Er því lagt til að sú heimild verði felld brott.

Um ákvæði til bráðabirgða I

Lagt er til að réttur foreldra til fæðingar- eða foreldraorlofs sem stofnast hefur vegna barna sem fæðast, eru ættleidd eða tekin í varanlegt fóstur fyrir gildistöku laga þessara fari eftir lögum nr. 95/2000, um fæðingar- og foreldraorlof, með síðari breytingum.

Um ákvæði til bráðabirgða II

Lagt er til að lög nr. 95/2000, um fæðingar- og foreldraorlof, með síðari breytingum, falli úr gildi 1. janúar 2023.